

การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา
จังหวัดสกลนคร

นางสาวนันทน์ภัท อติเวศย์อังกูร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต
แผนกวิชาวิศวกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Communication for Local Knowledge Transfer of Indigo-dyed Cotton Cloth
Making in Baan Phanna, Sakon Nakhon Province**

Miss Nannapat Atiwet-angoon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Communication Arts in Communication Innovation for Political and Local Administration

School of Communication Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

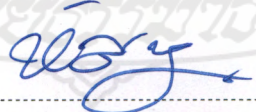
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา
จังหวัดสกลนคร
ชื่อและนามสกุล นางสาวนันท์นภัส อติเวศย์อังกูร
แขนงวิชา นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี
2. อาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2563

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิงห์ สิงห์ขจร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมพร พุทธาพิทักษ์ผล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร
ผู้วิจัย นางสาวนันทน์ภัส อติเวชย์อังกูร รหัสนักศึกษา 2601500966 **ปริญญา** นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
 (นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี
 (2) อาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร 2) นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา แบ่งเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ (1) ประชาชนชาวบ้าน 1 คน (2) ผู้นำชุมชน 3 คน (3) นักธุรกิจ 3 คน (4) ช่างทอผ้า 5 คน (5) เยาวชน 3 คน (6) หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 คน (7) ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 แห่ง เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารคือประชาชนชาวบ้านใช้การบอกเล่า อธิบาย และลงมือทำไปพร้อมๆกัน สารที่ถ่ายทอดคือภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม ช่องทางการสื่อสารคือการสื่อสารแบบปากต่อปากและเสียงตามสาย โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศเพื่อจัดกิจกรรมและประชุม ผู้รับสารได้รับสารจากคนในครอบครัวและประชาชนชาวบ้าน โดยการบอกเล่า เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเกิดการปฏิบัติไปด้วยกัน โดยมีการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี 2) นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายย้อมครามประกอบด้วย (1) สื่อออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันเป็นคู่มือเผยแพร่ส่งเสริมสินค้าการตลาดโอท็อปมีรายชื่อผู้ผลิตผ้าคราม มีการใส่การออกแบบลายผ้าแบบโบราณและประยุกต์ โลกมีการติดต่อผู้ผลิตในกลุ่มทอผ้า มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการแจ้งการประชุมกิจกรรมต่างๆในกลุ่ม มีการซื้อขายและแจ้งการชำระเงินผ่านทางคิวอาร์โค้ด เฟซบุ๊กมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสินค้าโอท็อปผ้าฝ้ายย้อมคราม ซื้อขายผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้า แนะนำแหล่งท่องเที่ยว ทิวทัศน์ (ไทยตำบล) ผู้ผลิตมีการขายสินค้าเองขายตรงให้กับลูกค้าทางออนไลน์ คิวอาร์โค้ดงานวิจัยและพัฒนาของ มทร.อีสานสกลนครได้นำมาพัฒนาใช้เป็นที่กลางการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อบอกเล่าถ่ายทอดเรื่องราวการผลิตผ้าฝ้ายย้อมคราม วิถีชุมชน มนต์เสน่ห์แห่งประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เว็บไซต์ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้สร้างศูนย์การเรียนรู้ โดยมีบริการออนไลน์อีเชอร์วิส ศูนย์ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ยูทูปเป็นการบอกเล่าเรื่องราวการผลิตนั้นๆผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้บริโภคถึงผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (จีไอ) มีกรรมวิธีดั้งเดิมในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมคราม สร้างเอกลักษณ์และมีคุณค่าในการอนุรักษ์ (2) สื่อออฟไลน์ ได้แก่ แผ่นพับและใบปลิว มีข้อมูลประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ที่มาของคราม วิถีย้อมครามแบบดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์ และแหล่งท่องเที่ยว โปสเตอร์ เสนอภาพถ่าย ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ไวนิล เป็นป้ายงานเครือข่ายของกลุ่ม แจ้งข่าวสารงานสัมมนา ประชุม ฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมและแจ้งข่าวสารต่างๆ โปสเตอร์สื่อการสอน เป็นข้อมูลกรรมวิธีการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และสตีกเกอร์เป็นชื่อสินค้าโอท็อป สินค้าชุมชนที่มีชื่อ คิวอาร์โค้ด โลก และหมายเลขโทรศัพท์ แบบกระชับ โดยใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการสื่อสารที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา

คำสำคัญ การสื่อสาร ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าฝ้ายย้อมคราม นวัตกรรมการสื่อสาร

Thesis title: Communication for Local Knowledge Transfer of Indigo-dyed Cotton Cloth Making in Baan Phanna, Sakon Nakhon Province

Researcher: Miss Nannapat Atiwet-angoon; **ID:** 2601500966;

Degree: Master of Communication Arts (Communication Innovation for Political and Local Administration); **Thesis advisors:** (1) Dr. Supaporn Sridee, Assistant Professor; (2) Dr. Hassaporn Thongdaeng; **Academic year:** 2019

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the process of communication for passing down local knowledge transfer of indigo-dyed cotton cloth making in Baan Phanna, Sakon Nakhon Province; and 2) innovations in communication used for transferring local knowledge indigo-dyed cotton cloth making in Baan Phanna, Sakon Nakhon Province.

This was a qualitative research using in-depth interviews and focus group discussions. The key informants were chosen by purposive sampling from among people who played an important role in communication and communication innovation for transferring local knowledge. They comprised seven groups: (1) a village savant; (2) three community leaders; (3) three business people; (4) five weavers; (5) three local youth; (6) three heads of relevant agencies; and (7) 3 administrators of educational institutions. The research tools were interview forms and a focus group discussion form. Data were analyzed to draw conclusions.

The results showed that 1) the communications process: the sender was the village savant, who explained the knowledge and demonstrated it. The message was the traditional method of making indigo-dyed cotton cloth. The communication channels were word of mouth and the public address system, through which the village headman announced activities and meetings. The message receivers heard the messages transmitted verbally from family members and village savants and then put the knowledge into practice. The communication was participatory and supported by exchanges of ideas and opinions, so it was effective and efficient. 2) Communication innovations were (1) online media, including an application to promote One Tambol One Product (OTOP) products with a list of the indigo cotton producers and a database of traditional and modern designs; a weavers group on the Line application where related government agencies can announce activities; QR codes for buying and selling; Facebook pages to sell and promote indigo cotton products; tourism promotion through Twitter; online sales by individual producers; QR codes links to research and development websites; a university in the northeast developed a hub for telling the story of indigo dyed cotton, the community's way of life, and the charm of its history and culture; the Department of Environmental Quality Promotion set up a learning center with online service; and the YouTube channel of the Baan Phanna Weavers Group publicizes the craft and tells about the traditional production process, emphasizing its unique nature and value as a Geographical Indicator. (2) Offline media included flyers and pamphlets with the history of the Baan Phanna Weavers Group, the method, products and tourism sites; posters with photos of products like bolt cloth, scarves and shawls; vinyl posters to tell about seminars, workshops and meetings; educational posters that illustrate the production process from start to finish; and label stickers with the OTOP logo, community product name, QR code, Line ID and contact phone number, which were concise ways to complement the communication process to transfer the local knowledge.

Keywords: Communication, Transferring local knowledge, Traditional indigo dying and cotton weaving, Communication innovations

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาชี้แนะให้คำปรึกษา คอยช่วยเหลือ ปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆอย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง และรองศาสตราจารย์ ดร.สิงห์ สิงห์จอร์ ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน และกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ที่เปิดโอกาสให้ได้เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม

ขอขอบคุณหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดสกลนคร และสภาอุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสกลนคร

ขอขอบคุณผู้บริหารสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสกลนคร และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สกลนคร ที่ได้อธิบายการเป็น แหล่งข้อมูล และประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผ้าฝ้ายย้อมคราม

ขอขอบคุณผู้ประกอบการร้านครามสกล ร้านจิราพรผ้าครามและร้านศักดิ์ดาคราม ที่ได้อธิบายการนำสินค้าชุมชนไปพัฒนาต่อยอด และสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ด้วยความอนุเคราะห์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามสำหรับการศึกษาวิจัย รู้สึกราบรื่น ในความกรุณาของทุกๆท่านที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นันทน์ภัส อติเวศย์อังกูร

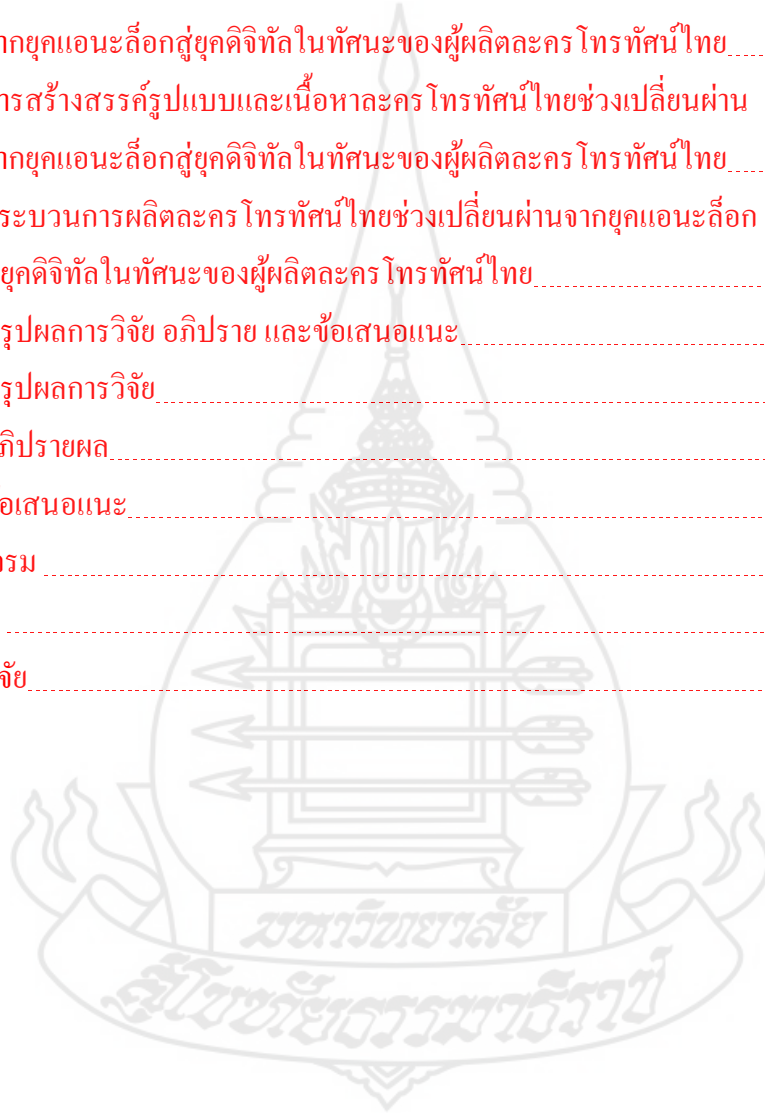
ตุลาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
สมมติฐานการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดสังคมหรือชี้นำสังคม	7
แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่ในยุคดิจิทัล	12
ทฤษฎีการเล่าเรื่อง	15
แนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ละครโทรทัศน์ไทย	18
ทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบแนวคิดของการวิจัย	34
บทที่ 3 วิธีการดำเนินวิจัย	35
แหล่งข้อมูล	35
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	38
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	38
การวิเคราะห์ข้อมูล	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทัศน์ในการสร้างสรรค์ละครโทรทัศน์ไทยช่วงเปลี่ยนผ่าน จากยุคแอนะล็อกสู่ยุคดิจิทัลในทัศนะของผู้ผลิตละครโทรทัศน์ไทย.....	40
การสร้างสรรค์รูปแบบและเนื้อหาละครโทรทัศน์ไทยช่วงเปลี่ยนผ่าน จากยุคแอนะล็อกสู่ยุคดิจิทัลในทัศนะของผู้ผลิตละครโทรทัศน์ไทย.....	106
กระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ไทยช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคแอนะล็อก สู่ยุคดิจิทัลในทัศนะของผู้ผลิตละครโทรทัศน์ไทย.....	139
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	173
สรุปผลการวิจัย.....	173
อภิปรายผล.....	177
ข้อเสนอแนะ.....	180
บรรณานุกรม.....	182
ภาคผนวก.....	185
ประวัติผู้วิจัย.....	194

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 บริษัทที่ผลิตละครโทรทัศน์ไทย.....	78
ตารางที่ 4.2 การเปลี่ยนผ่านละครโทรทัศน์ไทย.....	170

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ภาพที่ 4.1 ออฟฟิเชียลไลน์ของทางสถานี.....	52
ภาพที่ 4.2 เฟชบุ๊กแฟนเพจของทางสถานี.....	53
ภาพที่ 4.3 เฟชบุ๊กแฟนเพจของค่ายละคร.....	53
ภาพที่ 4.4 เรื่องย่อตอนต่อไปของละครพิษสวาทบนเว็บไซต์.....	54
ภาพที่ 4.5 ข้อเสนอแนะของผู้ชมในละครน้ำเซาะทราย.....	57
ภาพที่ 4.6 การแสดงความคิดเห็นของผู้ชมในละครน้ำเซาะทราย.....	57
ภาพที่ 4.7 การโหวตเลือกนักแสดงบนแอปพลิเคชัน.....	65
ภาพที่ 4.8 การโหวตเลือกนักแสดงละครเรื่องนายฮ้อยทมิฬบนแอปพลิเคชัน.....	67
ภาพที่ 4.9 แอปพลิเคชันที่ให้ผู้ชมร่วมกิจกรรมตอบคำถาม.....	68
ภาพที่ 4.10 ละครที่มีเรตติ้งสูงสุดในระหว่างพ.ศ.2530-2540.....	76
ภาพที่ 4.11 ภาพรวมเม็ดเงินโฆษณาที่วิดิจิทัล 2 ไตรมาสแรก พ.ศ.2560.....	88
ภาพที่ 4.12 การกระจายช่องทางการรับชมบนเฟชบุ๊ก.....	97
ภาพที่ 4.13 เรตติ้งละครเรื่องพิษสวาททางสื่อโทรทัศน์ และสื่อใหม่.....	97
ภาพที่ 4.14 เรตติ้งละครเรื่องนาคีบนทวิตเตอร์.....	98
ภาพที่ 4.15 เรตติ้งละครเรื่องเพลิงพระนางบนทวิตเตอร์ และเฟชบุ๊ก.....	98
ภาพที่ 4.16 การผสมละครแนวลึกลับกับแนวแฟนซีด้วยการทำเทคนิคพิเศษ.....	113
ภาพที่ 4.17 แผนภาพการสร้างสรรค์รูปแบบและเนื้อหา.....	138
ภาพที่ 4.18 ภาพมุมโดรน.....	147
ภาพที่ 4.19 การสร้างสรรค์ภาพตามการควบคุมเนื้อหาการออกอากาศ.....	148
ภาพที่ 4.20 ชุดแอนะล็อกกล้องเบต้าแคม และกล้องเฮลวีวีโปร.....	151
ภาพที่ 4.21 ชุดดิจิทัลกล้องเอฟเอส7 และกล้องซีเอชแอลอาร์.....	152
ภาพที่ 4.22 ชุดแอนะล็อกเครื่องบันทึกเบต้าและเทปเบต้า.....	152
ภาพที่ 4.23 ชุดดิจิทัลเครื่องบันทึกและเทปเฮลวีแคม.....	153
ภาพที่ 4.24 ชุดดิจิทัลเครื่องบันทึกและแผ่นเฮลวีแคม.....	153
ภาพที่ 4.25 ชุดดิจิทัลแผ่นบันทึก SDCARD.....	153
ภาพที่ 4.26 ฉากวรรณรีเข้าโรงพยาบาล ละครเรื่องน้ำเซาะทราย (2559).....	159

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.27 ฉากใจเริงป่วย ละครเรื่องเพลิงบุญ (2560).....	159
ภาพที่ 4.28 ฉากคุณหญิงอรุณฉายติดคุก ละครเรื่องพิษสวาท (2559).....	160
ภาพที่ 4.29 ฉากพงศรตติดคุก ละครเรื่องเงาเส่นหา (2560).....	160
ภาพที่ 4.30 การทำเทคนิคพิเศษฉากนรก ละครเรื่องพิษสวาท (2559).....	165
ภาพที่ 4.31 การทำเทคนิคพิเศษฉากฟ้าแฝด ละครเรื่องวิหคหลงลม	166

บทที่ 1

บทนำ

1.ความเป็นมาและสำคัญของปัญหาวิจัย

ปัจจุบันเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ตามความต้องการในการติดต่อสื่อสารที่มีเพิ่มมากขึ้นและด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัย ทำให้การติดต่อสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมที่มุ่งเน้นในสื่อสารทางเดียวผ่านสื่อเก่า เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีการแบ่งแยกระดับการสื่อสารในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นที่แต่ละสื่อแยกกลุ่มเป้าหมายออกจากกัน ปัจจุบันการสื่อสารมีการหลอมรวมสื่อและเทคโนโลยี (Convergence) ทำให้พฤติกรรมสื่อสารเปลี่ยนไป เดิมผู้ส่งสารหรือผู้รับสารจะทำหน้าที่เพียงอย่างเดียว เปลี่ยนเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกันหรือบางครั้งผู้รับสารก็จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้สร้างสารใหม่และส่งต่อไป ซึ่งสิ่งที่เข้ามามีอิทธิพลหลักทำให้รูปแบบการสื่อสารแปรเปลี่ยนไปคืออินเทอร์เน็ตที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของผู้คนและสมาร์ตโฟน (Smart phone) เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญอีกสิ่งๆหนึ่งที่เปรียบเสมือนเป็นปัจจัยที่ 5 ในการดำเนินชีวิตที่ทำหน้าที่มากกว่าการสื่อสาร แต่เข้ามาเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกรรมทางการเงิน การสืบค้นข้อมูล ทำการติดต่อทางธุรกิจ ส่วนที่โดดเด่นมากคือในเรื่องการเชื่อมโยงเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือ โซเชียลเน็ตเวิร์ค (Social network) ที่แพร่หลายเข้ากลุ่มพื้นที่ความเป็นส่วนตัวของหลายคนภายในเวลารวดเร็ว ตัวอย่าง เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) โซเชียลเน็ตเวิร์คเข้ายึดพื้นที่ในโลกของการสื่อสาร ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายเพราะมีความสะดวกรวดเร็วประหยัดสามารถสื่อสารกันได้เสมือนเผชิญหน้ากัน (Face to Face) สอดรับกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่ที่ดำเนินชีวิตอย่างเร่งรีบ มากกว่าครั้งหนึ่งของการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันคือการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้เข้าเชื่อมโยงกลุ่มคนในแต่ละรุ่นวัยพูดคุยในเรื่องราวเดียวกัน เช่น การสื่อสารผ่านไลน์ กลุ่ม ผ่านเฟซบุ๊ก เป็นต้น (จิตภา สุขพลำ, 2548)

ฝ่ายคุ้มครองเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนในแต่ละท้องถิ่น และประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศทั่วโลกที่ยังมีภูมิปัญญาฝ่ายคุ้มครองนี้เหลืออยู่ แต่มีการสืบทอดในบางพื้นที่เท่านั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับยอมรับว่าเป็นแหล่ง

ผลิตผ้าข้อมครามที่สำคัญของประเทศคือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดมุกดาหาร และ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งผลิตครามที่ดีที่สุดของประเทศไทย และมี จำนวนกลุ่มข้อมครามเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก คือ จังหวัดสกลนคร (Sutisa Songleknok, 2014: 3) เป็นภูมิปัญญาที่มีการรื้อฟื้นและสืบทอดให้กับชนรุ่นหลัง เป็นผลิตภัณฑ์ที่นำเส้นฝ้ายมามัดหมี่ ให้

เกิดลวดลายแล้วนำไปข้อมสีครามธรรมชาติ เป็นเทคนิคที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละกลุ่ม ในอดีต ใช้ฝ้ายเป็นเส้นใยหลักแต่ปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ทำให้กลุ่มผู้ผลิตใช้เส้น ใย

ประดิษฐ์มาผสมเทคนิคใหม่ๆให้เกิดความทันสมัยตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค ถึงแม้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาจะมีจุดแข็งอยู่หลายประการ แต่ยังคงมีปัญหาด้านการออกแบบสื่อที่ จะทำการสื่อสารขาดความรู้ความเข้าใจในเครื่องมือที่จะสื่อสาร และขาดความต่อเนื่องในการ สื่อสาร โดยส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการสื่อสารการตลาดในรูปแบบเดิม ๆ เช่น แผ่นพับ การออก ร้าน

แสดงสินค้า ถึงแม้บางกลุ่มจะเพิ่มช่องทางการสื่อสารการตลาดเพื่อกระจายสินค้า แต่ยังคงพบปัญหา เรื่องรูปแบบการสื่อสารที่ยังไม่สามารถสื่อสารไปยังผู้บริโภคเป้าหมายได้ เพราะยังขาดความรู้ความ เข้าใจในทักษะการสื่อสาร และการใช้เครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่ไม่สอดคล้องต่อ กลุ่มเป้าหมาย

(Warinsi Yaothani, 2015: 98)

ในอดีตการเดินทางสัญจรไม่ได้สะดวกสบาย ทำให้ในชุมชนบ้านพันนา มีการทอผ้าใช้ กันเองในครัวเรือน ภูมิปัญญาต่างๆได้รับการสืบทอดมาจากพ่อและแม่ แต่ผ้าข้อมครามยังเป็ นการถักทอใช้กันเองในครัวเรือน จุดเปลี่ยนที่ทำให้ผ้าข้อมครามเป็นที่รู้จักเกิดจากการส่งเสริมของ รัฐบาลในปี 2542 ที่ได้มีการส่งเสริมให้ชุมชนได้พัฒนาสินค้าโดยใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนในการสร้าง รายได้ให้ชุมชน จึงทำให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทอผ้าข้อมคราม ในช่วงแรกจะมีฝ้ายมัน ต่อมาก็มี เสื่อ กางเกง ผ้าพันคอ และผ้าคลุมไหล่ โดยได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร และหน่วยงานในท้องถิ่น จึงทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าข้อมครามขึ้นมาได้รับการสนับสนุน จากพัฒนาชุมชนจังหวัด ในเรื่องของการพัฒนารูปแบบสินค้า และพาณิชย์จังหวัดเป็นช่องทางการ จัดจำหน่ายสินค้า ในเรื่องของการส่งเสริมสินค้าจีไอ(Gi) กลุ่มลูกค้ำมีหลายระดับ เป็นกลุ่ม คนทำงาน คนที่ค้นหาความเป็นธรรมชาติ ส่วนใหญ่คนที่ซื้อผ้าข้อมคราม จะเป็นกลุ่มของคนที่มี กำลังซื้อ เนื่องจากราคาผ้าข้อมครามราคาค่อนข้างสูง เพราะเป็นสินค้าทำมือ ปัจจุบันลูกค้ำมีทั้ง ญี่ปุ่น อิตาลี จีนและอังกฤษ ส่วนใหญ่กลุ่มลูกค้ำต่างประเทศที่มาซื้อผ้าข้อมครามจะมีผู้ประสานมาที่

กลุ่ม เอกอัครราชทูตฝ่ายอัครราชทูตของจังหวัดสกลนครเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากฝ้าย ใช้สรีระตามธรรมชาติ นำมามัดหมี่ให้เกิดลวดลายที่สะท้อนความเป็นชุมชนของผู้ผลิตฝ้ายฝ้ายอ้อมครามยังมีสีเข้มยิ่งคุณมีสมบัติเป็นยาสมุนไพร

ในปัจจุบันนี้ขาดคนที่มีความรู้ ความสนใจการสื่อสาร และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ้ายอ้อมครามในครัวเรือนนั้นลดลง กลุ่มคนที่พอจะทอได้และมีฝีมือนั้นก็จะเป็นกลุ่มคนที่อายุ ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ส่วนคนรุ่นหลังก็จะไม่มีความรู้ ไม่สนใจ และหันไปสนใจผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า ทำให้ขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นจุดเด่นของ ชุมชน และการทอผ้าด้วยมือตามแบบดั้งเดิมนั้นเกือบจะสูญหายไปโดยสิ้นเชิง หากไม่ได้มีการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์จัดทำขึ้นมาจนทำให้เอกลักษณ์ ของเราอาจเสื่อมหายไปได้ ถ้าไม่ได้รับการสืบทอดหรืออนุรักษ์ไว้ ดังนั้นฝ้ายอ้อมครามเป็น เอกอัครราชทูตประจำท้องถิ่นของจังหวัดสกลนคร จนมีชื่อเสียงไกลระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และต่างประเทศ ไปสู่สายตาชาวโลกได้ไม่ยากเพราะที่มาจากความสำคัญมีมายาวนาน มีความเป็น ธรรมชาติ ละเอียด ประณีต ในการลงมือทำ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเราที่ควรจะหวงแหน สืบทอด และ อนุรักษ์ โดยการใช้อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย เฟซบุ๊ก ไลน์ แอปพลิเคชัน เป็นเครื่องมือในการสื่อสารหรือ แม้กระทั่งในการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบัน จนในบางครั้งทำให้เราลืมความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประชาสัมพันธ์ ให้คงอยู่กับประเทศไทยสืบไป การสืบทอดความคิด ความเชื่อ แบบ แผนทางสังคม จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ และพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ ของคนในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมาก ดังที่ ประคอบ ใจมั่น (2539) ได้ กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คือ 1) ช่วยให้ผู้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้านดำรงชีวิต อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข 2) ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม 3) ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก และ 4) เป็นประโยชน์ต่อการงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะได้ กำหนดทำที่การทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น ส่วนคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คนไทยได้สร้างชาติ สร้างความเป็น ปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง มีการดำรงวิถีชีวิตด้วยความสุขร่มเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะได้ใช้ ภูมิปัญญาของตนมาตลอด ภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง มีสาระพอสรุปได้ดังนี้คือ 1) ช่วย สร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง 2) สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย 3) สามารถ ปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม 4) สร้างความสมดุล

ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และ 5) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย ส่วน ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) กล่าวสนับสนุนความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าและมีความสำคัญนานัปการต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาชาวบ้านนับเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนานและมรดกไทยที่คนไทยทุกคนนี้ภูมิใจ 2) ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมโทรม “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ของชาวไทยได้ช่วยให้คนไทยใช้สติปัญญา ความสามารถ และภาวะสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงมาโดยตลอด 3) ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งมาก ซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าเทียมธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้นความคิดวิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวัน 4) การเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย 5) ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนแต่เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการทดสอบจากประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อกันไป 6) การถ่ายทอดความรู้ความสามารถประสบการณ์ และการปฏิบัติสัมพันธรูปแบบต่างๆ ในหลายสาขามาผสมผสานกัน “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ปัจจุบันนี้เรียกว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated) และ 7) วิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการทำให้ดูให้ลงมือทำและเลียนแบบอย่างที่ดีของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยึดถือปฏิบัติมา จากความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสำคัญหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างท้องถิ่นแต่ละแห่งให้เกิดความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าและมีความสำคัญนานัปการต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาชาวบ้านนับเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนานและมรดกไทยที่คนไทยทุกคนนี้ภูมิใจ 2) ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมโทรม “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ของชาวไทยได้ช่วยให้คนไทยใช้สติปัญญา ความสามารถ และภาวะสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงมาโดยตลอด 3) ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งมาก ซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าเทียมธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้นความคิดวิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวัน 4) การเชื่อมโยงความรู้

ประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย 5) ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนแต่เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการทดสอบจากประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อกันไป 6) การถ่ายทอดความรู้ความสามารถประสบการณ์ และการปฏิสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ในหลายสาขามาสผสมผสานกัน “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ปัจจุบันนี้เรียกว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated) 7) วิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการทำให้ดูให้ลงมือทำและเลียนแบบอย่างที่ดีของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยึดถือปฏิบัติมาสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญต่อการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชุมชนส่งเสริมการจัดการศึกษาชุมชนและเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นโครงการที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อต่อสู้กับความยากจน เมื่อ พ.ศ.2544 โดยมีแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมประเพณีและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการใช้สื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าอ้อมคราม ซึ่งเป็นหนึ่งนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาไทย มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า โดยภาครัฐ พร้อมทั้งจะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการ เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชน สู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ด้วยระบบร้านค้าเครือข่าย และอินเทอร์เน็ต และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมีมูลค่าเพิ่ม เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งใน และต่างประเทศ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน OTOP โครงการ“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ONE TAMBON ONE PRODUCT : OTOP “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ซึ่งเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ.2560-2564 โดยมีวัตถุประสงค์การกำหนดกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อน 3 แนวทาง คือ การเพิ่มศักยภาพผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม และการส่งเสริมช่องทางการตลาด รวมถึงการส่งเสริมช่องทางการตลาดสินค้า OTOP ในห้างสรรพสินค้าและย่านธุรกิจใจกลางเมือง อีกทั้งเผยแพร่และสร้างการเรียนรู้การดำเนินงาน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในพื้นที่เขตเมืองอีกด้วย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

มาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นสินค้าหรือบริการอย่างมีคุณภาพ โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจนเป็นที่ยอมรับของสากล เป็นการนำศักยภาพของท้องถิ่น เช่น วัตถุดิบ หรือความชำนาญที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นสินค้า หรือการบริการด้วย ความคิดสร้างสรรค์ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

จากการศึกษาการสื่อสารการตลาดผ้าห่มครามสกกลนคร พบว่า ยังไม่มีหน่วยงานใดพัฒนาในส่วนของการสื่อสาร ส่วนใหญ่พัฒนาในเรื่องของการบริหารจัดการ หรือการพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐาน ซึ่งการสื่อสารเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกให้กับผู้คน สร้างความแตกต่างให้กับสินค้า

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าห่มครามบ้านพันนา จังหวัดสกกลนคร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารให้เยาวชนและผู้สนใจเห็นคุณค่า เห็นความสำคัญกับการสื่อสาร อัตลักษณ์ผ้าห่มครามสกกลนคร การอนุรักษ์ภูมิปัญญาทอผ้าห่มคราม สินค้าพื้นเมืองที่ใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคต ให้กับรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้สินค้าทางวัฒนธรรมสูญหาย อันจะทำให้ตราสินค้าผ้าห่มครามสกกลนครมีความแข็งแรง

เกิดความยั่งยืนในวิถีเศรษฐกิจ มีการกำหนดแนวทางการสื่อสาร และการพัฒนารูปแบบสินค้าที่ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผ้าห่มครามสกกลนครให้คงอยู่ต่อไป โดยความร่วมมือของชาวบ้าน ศึกษาวิธีการโดยนำการสื่อสารของชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าห่มครามที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาอาชีพในชุมชนต่อไปอย่างต่อเนื่อง อย่างยั่งยืน จึงทำให้สนใจศึกษา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าห่มครามบ้านพันนา จังหวัดสกกลนคร
- 2.2 เพื่อศึกษานวัตกรรมสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าห่มครามบ้านพันนา จังหวัดสกกลนคร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

กระบวนการสื่อสาร

- (s) Sender - ผู้ส่งสาร
ปราชญ์ชาวบ้าน

การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้า
ฝ้ายย้อมครามบ้านพันทนา จังหวัดสกลนคร

นวัตกรรมการสื่อสาร

- เฟซบุ๊ก
- ไลน์
- เว็บไซต์
- แอปพลิเคชัน
- ทวิตเตอร์

แนวคิดและงานวิจัย

- แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ของเบอร์โล่
- แนวคิดทฤษฎีนวัตกรรมการสื่อสาร
- แนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

(แนวคิดการวิจัย)

4. ขอบเขตด้านการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้าย
ย้อมครามบ้านพินนา จังหวัดสกลนคร เพื่อมุ่งศึกษากระบวนการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสาร

4.2 ขอบเขตของการวิจัยด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 7 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 21 คน ได้แก่ (1) ประชาชน
ชาวบ้าน จำนวน 1 คน (2) ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาลตำบล กำนัน และ
ผู้ใหญ่บ้าน (3) กลุ่มทอผ้า จำนวน 5 คน (4) เยาวชน จำนวน 3 คน (5) ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน
(6) หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 แห่ง ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาส่งเสริมพัฒนาชุมชน
พาณิชย์จังหวัดสกลนคร และประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดสกลนคร (7) ผู้บริหาร
สถาบันการศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ หัวหน้าบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสกลนคร
รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และหัวหน้างานบริการ
วิชาการ กองบริหารการวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดสกลนคร

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาจากชุมชนในพื้นที่บ้านพินนา เลขที่ 135 หมู่ที่ 1 ตำบลพินนา อำเภอสว่าง
แดนดิน จังหวัดสกลนคร

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงเวลาเดือนพฤษภาคม –เดือนกันยายน พ.ศ.2562
การวิจัยนี้เป็นการศึกษากระบวนการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสาร โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้
ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 กระบวนการสื่อสาร หมายถึง ประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ส่งสารโดยการทำหน้าที่เก็บ
รวบรวมแนวความคิดหรือข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็น บุคคล สื่อ หรือจากการ
แสวงหาความรู้ของตนเอง เมื่อต้องการส่งข้อมูลไปยังผู้รับสารหรือผู้อื่นในชุมชนจะแปลงแนวคิด
หรือความรู้ที่ได้รับไปเป็นตัวอักษร น้ำเสียง การเคลื่อนไหว การลงมือทำ การสาธิตและการปฏิบัติ
ตลอดจนการแสดงออกทั้งทางวัจนะภาษาและอวัจนภาษา ผ่านสื่อกลางประเภทต่างๆ ตลอดจนส่ง
จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสารโดยตรง เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจและมีปฏิกิริยาตอบสนองถึงสารที่ส่งออก
ไป เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมต่างๆ

5.2 นวัตกรรมการสื่อสาร หมายถึง การใช้วิธีการเรียนรู้ใหม่หรือการใช้สื่อใหม่ๆสร้างสรรค์เนื้อหาสารผ่านเทคโนโลยี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับอินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์ ทวิตเตอร์

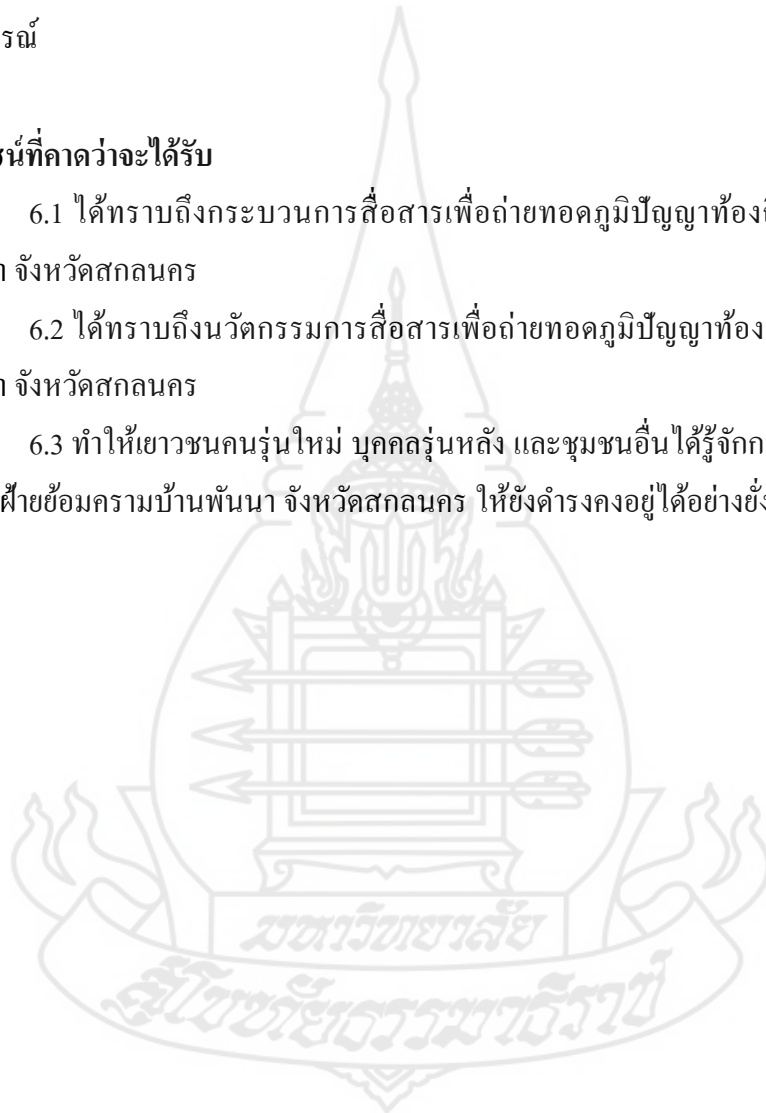
5.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมคราม หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับกระบวนการผลิตของผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ทราบถึงกระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

6.2 ได้ทราบถึงนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

6.3 ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ บุคคลรุ่นหลัง และชุมชนอื่นได้รู้จักการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร ให้ยังคงดำรงคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร” ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการวิจัยครั้งนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร SMCR เดวิด เค เบอร์โล (Berlo)
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีแพร่กระจายนวัตกรรม
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.4 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านพันนา
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ของเบอร์โล (Berio)

เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) ได้พัฒนาทฤษฎีที่ผู้ส่งจะส่งสารอย่างไร และผู้รับจะรับ แปล ความหมาย และมีการโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไร ทฤษฎี S M C R ประกอบด้วย

2.1.1 ผู้ส่งสาร (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีเจตคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

2.1.2 ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

2.1.3 ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึงการที่จะส่งข่าวสาร โดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการ ได้กลิ่น

2.1.4 ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัสสาร” (decode) เป็นผู้ที่มีเจตคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่น เดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสารจึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้น ได้ผล

ตามลักษณะของ S M C R Model นี้ มีปัจจัยหลักที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและผู้รับ ที่จะทำให้การสื่อความหมายนั้น ได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ได้แก่

2.1.5 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควร จะมีความชำนาญในการส่งและการรับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้ถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องม ีความสามารถในการเข้ารหัส มีการพูด โดยการใชภาษาพูดที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจน ฟังง่าย มีการ แสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ทำนองลีลาในการพูด เป็นจังหวะน่าฟัง หรือการเขียนด้วย ถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน ส่วนผู้รับก็ต้องมีความสามารถในการถอดรหัส และมี ทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่งสาร โดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมา รู้เรื่อง หรือสามารถอ่าน ข้อความที่ส่งมา นั้นได้ เป็นต้น

2.1.6 เจตคติ (Attitudes) เป็นเจตคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีเจตคติที่ดีต่อกัน ก็จะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะเจตคติย่อมเกี่ยวข้องไปถึง การยอมรับซึ่ง กันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็น ที่สอดคล้องตามไปได้ง่ายกับผู้พูด แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ฟัง มีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้พูดก็จะฟังแล้ว ไม่เห็นชอบด้วย และมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีเจตคติที่ไม่ดีต่อกัน ท่วงทำนองหรือน้ำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าว แต่ถ้ามีเจตคติที่ดีต่อกันก็มักจะพูดกันด้วยความ ไพเราะน่าฟัง

2.1.7 ระดับความรู้ (Knowledge Levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้ที่เท่าเทียมกัน ก็จะ ทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับ ที่แตกต่างกันย่อม จะต้องมีการปรับความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในด้านความยากง่ายของภาษา และถ้อยคำ สำนวน ที่ใช้ เช่น การไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือถ้อยคำยาวๆ สำนวนที่สลับซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น การที่หมอรัรักษาคณ ไขแล้ว พูดแต่คำศัพท์ ทางการแพทย์เกี่ยวกับโรคต่างๆ ย่อมจะทำให้คนไข้ไม่เข้าใจว่าตนเป็น โรคอะไรแน่ หรือการที่ พัฒนาการจากส่วนกลางออกไปพัฒนาหมู่บ้านต่างๆในชนบท เพื่อให้คำแนะนำทางด้านวิชาการ เกษตรและเลี้ยงสัตว์แก่ชาวบ้าน ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการ โดยไม่อธิบายด้วยถ้อยคำ หรือภาษาที่ ง่ายๆ ก็จะทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจหรืออาจเข้าใจผิดไปได้

2.1.8 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio - Culture System) ระบบสังคมและวัฒนธรรมใน แต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในชาตินั้น ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน ไป เช่นการให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ต่างๆ ดังนั้นในการติดต่อสื่อสาร ของบุคคลต่างชาติต่างภาษา กัน จึงจะต้องมีการศึกษาระบบสังคมและวัฒนธรรมของบุคคลในแต่ละ ชาติ เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้ย่อมรวมไปถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนา ด้วย <https://www.kroobannok.com/102>

แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ของ Berlo

S	M	C	R
ทักษะการสื่อสาร	เนื้อหา	การเห็น	ทักษะการสื่อสาร
ทัศนคติ	องค์ประกอบ	การได้ยิน	ทัศนคติ
ความรู้	ส่วนเสริม	การได้กลิ่น	ความรู้
ระบบสังคม	โครงสร้าง	การสัมผัส	ระบบสังคม
วัฒนธรรม	รหัส/ตีความ	การชิม	วัฒนธรรม

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสาร SMCR
ที่มา : การสื่อสารคู่ขนานในสื่อมวลชน (2559)

ภูมิปัญญาในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นเกิดจากการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยเฉพาะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์สั่งสมจนมีความรอบรู้มีทักษะ ความเชี่ยวชาญ ผ่านกระบวนการสื่อสาร ขั้นตอนการเรียนรู้แล้วเลือกสรรนำมาลงมือทำ และสืบทอดด้วยวิธีการหลากหลายต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน อันได้แก่ การบอกเล่า การสาธิต การฝึกปฏิบัติ ให้ทดลอง ทำการอธิบาย การให้ลองสัมผัส การให้เล่นเกม การตั้งคำถาม การใช้สื่อประกอบ การเล่นเกม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการถาม-ตอบ โดยผ่านรูปแบบการถ่ายทอดตั้งแต่การเรียนรู้จากครูผู้ถ่ายทอด การเรียนรู้จากรุ่นพี่ การเรียนรู้จากเพื่อน การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ การเรียนรู้จากการศึกษา เอกสาร การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิธีการถ่ายทอดที่กล่าวมานี้ แม้ว่าจะเป็นวิธีที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา แต่ไม่ได้หมายความว่าวิธีใดจะดีกว่าวิธีใดและคงไม่มีวิธีการถ่ายทอดใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด หากอยู่ที่การเลือกใช้วิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการถ่ายทอด รวมถึงความพร้อมของผู้ถ่ายทอดเอง ซึ่งอาจต้องใช้หลายวิธีผสมผสานกันไปจึงจะช่วยให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 แนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

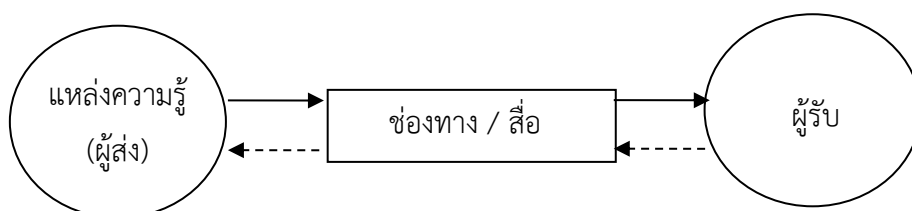
Everett Roger (1995) เป็นบุคคลที่คิดค้นและได้พิสูจน์ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) โดยทฤษฎีนี้เน้นความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งและสังคมนั้นรับเข้าไปใช้สิ่งใหม่ๆ นี้คือ นวัตกรรม ซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความคิด เทคนิควิธีการ และเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยได้อธิบายทฤษฎีกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมนี้ว่ามีตัวแปรหรือองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 ประการ (Four main element in the diffusion of innovations) คือ

1. **นวัตกรรม (Innovation)** หรือสิ่งใหม่ที่จะแพร่กระจายไปสู่สังคมเกิดขึ้น นวัตกรรมที่จะแพร่กระจายและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นความคิดและส่วนที่เป็นวัตถุ นวัตกรรมใดจะถูกยอมรับหรือไม่นั้น นอกจากจะเกี่ยวกับตัวผู้รับ ระบบสังคม และรับการสื่อสารแล้ว ตัวของนวัตกรรมเองก็มีความสำคัญ

นวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่ายควรจะต้องมีลักษณะ 5 ประการ โดยนวัตกรรมที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันกับ 5 ประการ ต่อไปนี้มักจะเป็นที่ยอมรับได้ยาก

- ได้ประโยชน์มากกว่าเดิมที่เข้ามาแทนที่ (Relative Advantage)
- มีสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมที่จะรับ (Compatibility)
- ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก (Complexity)
- สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อยได้ (Triability)
- สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย (Observability)

2. **การสื่อสารโดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง (Types of Communication)** เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้ระบบการสื่อสาร การสื่อสาร คือ การติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อหรือตัวกลางใดตัวกลางหนึ่งที่นวัตกรรมนั้นแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับ นวัตกรรม อันเป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรมมาก

ที่มา : http://ageconextens.agri.cmu.ac.th/Course_online/Course

3. เกิดในช่วงเวลาหนึ่ง (Time or Rate of Adoption) เพื่อให้คนในสังคมได้รู้จักนวัตกรรม แนวความคิดใหม่หรือมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมต้องอาศัยระยะเวลาและมีลำดับขั้นตอนเพื่อให้บุคคลปรับตัวและยอมรับนวัตกรรมหรือแนวความคิดใหม่ (a given time period)

4. ระบบสังคม (Social System) โดยการแพร่กระจายเข้าสู่สมาชิกของสังคม ระบบสังคมจะมีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายและการรับนวัตกรรม กล่าวคือ สังคมสมัยใหม่ของสังคมจะเอื้อต่อการรับนวัตกรรม ทั้งความเร็วและปริมาณที่จะรับ (Rate of Adoption) เพราะมีบรรทัดฐานและรับค่านิยมของสังคมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อมีการแพร่กระจายสิ่งใหม่เข้ามา สังคมก็จะยอมรับได้ง่าย ส่วนสังคมโบราณหรือสังคมที่ติดยึดกับความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นสังคมล้าหลังจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมสมัยใหม่ ความเร็วของการแพร่กระจายและปริมาณที่จะรับนวัตกรรมจึงเกิดได้ช้ากว่าและน้อยกว่าหรืออาจจะไม่ยอมรับเลยก็ได้

การยอมรับนวัตกรรม

การยอมรับว่าเป็นกระบวนการ (Process) ที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคล เริ่มจากได้ยินในเรื่องวิชาการนั้นๆ จนกระทั่งยอมรับนำไปใช้ในที่สุด ซึ่งกระบวนการนี้มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจ (Decision Making) โดยได้แบ่งกระบวนการยอมรับออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้หรือตื่นตน (Awareness Stage)

เป็นขั้นเริ่มแรกที่นำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ได้รับรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ (นวัตกรรม) ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมของเขา แต่ยังไม่ได้รับข่าวสารไม่ครบถ้วน ซึ่งการรับรู้มักเป็นการรับรู้โดยบังเอิญและจะทำให้เกิดความอยากรู้ต่อไป อันเนื่องมาจากมีความต้องการวิชาการใหม่ๆ นั้น ในการแก้ปัญหาที่ตนเองมีอยู่

ขั้นที่ 2 ขั้นสนใจ (Interest Stage)

เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับวิชาการใหม่ๆ เพิ่มเติม พฤติกรรมนี้เป็นไปในลักษณะที่ตั้งใจแน่วแน่ และใช้กระบวนการคิดมากกว่าขั้นแรก ซึ่งในขั้นนี้จะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่มากขึ้น ซึ่งบุคลิกภาพและค่านิยม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคมหรือประสบการณ์เดิมจะมีผลต่อบุคคลนั้น และมีผลต่อการติดตามข่าวสารหรือรายละเอียดของสิ่งใหม่หรือวิชาการใหม่นั้นด้วย

ขั้นที่ 3 ขั้นประเมินค่า (Evaluation Stage)

เป็นขั้นที่จะไตร่ตรองว่าจะลองใช้วิธีการหรือหาวิทยาการใหม่ๆ นั้นดีหรือไม่ ด้วยการเปรียบเทียบระหว่างข้อดีและข้อเสียว่า เมื่อนำมาใช้แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมของตนหรือไม่ หากรู้สึกว่ามีข้อดีมากกว่าจะตัดสินใจใช้ ขั้นนี้จะแตกต่างจากขั้นอื่นๆ ตรงที่เกิดการตัดสินใจที่จะลองความคิดใหม่ๆ โดยบุคคลมักจะคิดว่าการใช้วิทยาการใหม่ๆ นั้นเป็นการเสี่ยงไม่แน่ใจถึงผลที่จะได้รับ ดังนั้นในขั้นนี้จึงต้องการแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อให้เกิดความแน่ใจยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่เขาตัดสินใจแล้วนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการให้คำแนะนำให้ข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ขั้นทดลอง (Trial Stage)

เป็นขั้นที่บุคคลทดลองใช้วิทยาการใหม่ๆ นั้นกับสถานการณ์ของตน ซึ่งเป็นการทดลองคู่กับส่วนน้อยก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าได้ผลหรือไม่ ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาข่าวสารที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับวิทยาการใหม่หรือนวัตกรรมนั้น

ขั้นที่ 5 ขั้นตอนการยอมรับ (Adoption Stage)

เป็นขั้นที่บุคคลยอมรับวิทยาการใหม่ๆ นั้น ไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่ หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติและเป็นประโยชน์ในสิ่งนั้นแล้ว

อย่างไรก็ตาม วิทยา (2529:39) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันพบว่าทฤษฎีกระบวนการยอมรับวิทยาการใหม่ๆ หรือ นวัตกรรมของ Roger นั้น มีจุดบกพร่องในกระบวนการยอมรับดังกล่าวหลายประการด้วยกัน คือ

1. กระบวนการนี้มักจะจบด้วยการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ซึ่งตามความจริงแล้วเมื่อบุคคลในบรรดากลุ่มขั้นประเมินผลแล้วอาจจะปฏิเสธก็ได้

2. ขั้นตอนที่ 5 กระบวน อาจไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่ได้เพราะบางขั้นตอนถูกข้ามไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นทดลองและขั้นประเมินผล อาจจะสามารถทำได้ตลอดกระบวนการได้

3. กระบวนการนี้มักจะจบลงโดยการยอมรับนวัตกรรมนั้น แต่หากเขามีโอกาสในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อยืนยันหรือสนับสนุนการตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ ดังนั้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกระบวนการยอมรับดังกล่าว และได้เสนอแบบจำลองของกระบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมแทน (Innovation Decision Process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นความรู้ (Knowledge) ขั้นนี้บุคคลจะรับทราบเกี่ยวกับนวัตกรรมและมีความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับหน้าที่การทำงานของนวัตกรรม

3.2 ขั้นชักชวนหรือสนใจ (Interest) บุคคลจะรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการยอมรับนวัตกรรมนั้น เพราะมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อนวัตกรรมนั่นเอง

3.3 **ขั้นตัดสินใจ (Decision)** บุคคลจะเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม

3.4 **ขั้นยืนยัน (Confirmation)** ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อยอมรับการใช้นวัตกรรมต่อไป แต่เขาอาจจะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหากพบข้อมูลขัดแย้งเกี่ยวกับนวัตกรรมภายหลังก็ได้

การยอมรับเป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคล ซึ่งจะยอมรับหรือไม่นั้นเป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง ปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอะไรที่จะช่วยให้เขายอมรับและนำไปปฏิบัติตามดังที่มุ่งหวัง หากพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าการช่วยให้เขายอมรับและปฏิบัติตามนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับเทคนิคและศิลปะในการจูงใจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับตัวแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ด้วย ซึ่ง ดิเรก (2527:57-62) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับแนวความคิดใหม่ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสถานการณ์

ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสถานการณ์โดยทั่วไป ได้แก่

1.1 สภาพทางเศรษฐกิจ เกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตมากกว่า มีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าและเร็วกว่าเกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตน้อยกว่า

1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม มวลชนที่อยู่ในสังคมที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ อย่างเคร่งครัดมากกว่า มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดกว่า มีค่านิยมและความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการนำการเปลี่ยนแปลงมากกว่า จะมีผลทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ช้าลงและน้อยลงด้วย

1.3 สภาพทางภูมิศาสตร์ มีพื้นที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่สามารถติดต่อกับท้องที่อื่นๆ โดยเฉพาะท้องที่ที่เจริญทางด้านเทคโนโลยีได้มากกว่าหรือเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการผลิตมากกว่า จะมีผลให้เกิดแนวโน้มในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เร็วกว่าและมากกว่า

1.4 สมรรถภาพในการทำงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันสินเชื่อเพื่อการเกษตร สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร สถาบันจัดการเกี่ยวกับการตลาด เป็นต้น สถาบันเหล่านี้ถ้ามีประสิทธิภาพในการดำเนินการที่ให้ประโยชน์แก่บุคคลก็จะทำให้การยอมรับการเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้เร็วและง่ายขึ้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่

2.1 บุคคลเป้าหมาย (Target Person) หรือเกษตรกรผู้รับการเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานของเกษตรกรเองจะเป็นส่วนสำคัญต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เช่น

2.1.1 พื้นฐานทางสังคม (Society) พบว่า เพศหญิงยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเพศชาย ผู้มีระดับการศึกษาและประสบการณ์ที่สูงกว่า มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากกว่า จะยอมรับกว่าผู้ที่มีสิ่งเหล่านี้น้อยกว่า และบุคคลที่อยู่ในวัยรุ่นจะยอมรับเร็วที่สุดและช้าลงไปตามลำดับเมื่อมีอายุมากขึ้น

2.1.2 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economics) เกษตรกรที่มีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินจำนวนมากกว่า การทำกินในเนื้อที่ดินที่มากกว่า การมีทรัพยากรที่จำเป็นในการผลิตมากกว่า ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าและมากกว่าเกษตรกรที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจน้อยกว่า

2.1.3 พื้นฐานในการติดต่อสื่อสารของเกษตรกร (Communication) เกษตรกรที่มีความสามารถในการอ่าน ฟัง พูด และเขียน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2.1.4 พื้นฐานในเรื่องอื่นๆ เกษตรกรที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) มีความพร้อมทางด้านจิตใจ มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและต่อเทคโนโลยีที่นำมาเพื่อการเปลี่ยนแปลง จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าและรวดเร็วกว่า

2.2 ปัจจัยที่เนื่องมาจากนวัตกรรม (Innovation) หรือเทคโนโลยีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ

2.2.1 ต้นทุนกำไร (Cost and Profit) เทคโนโลยีที่ลงทุนน้อยที่สุดและกำไรมากที่สุด การยอมรับจะสูงที่สุดและเร็วที่สุด

2.2.2 ความสอดคล้องและเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน (Similar and Fit) คือ ไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของบุคคลในชุมชนและเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วย

2.2.3 ความสามารถปฏิบัติได้และเข้าใจได้ง่าย (Practical and Understood) คือ ไม่เป็นเรื่องที่ยากซับซ้อนและไม่มีความยุ่งยากจนเกินไป

2.2.4 สามารถเห็นได้ว่าปฏิบัติได้ผลมาแล้ว (Visibility) คือ เห็นว่าเกิดผลดีมาก่อนก็จะปฏิบัติหรือยอมรับได้ง่ายและเร็วกว่า

2.2.5 สามารถแบ่งแยกเป็นขั้นตอนหรือเป็นเรื่องๆ ได้ (Divisibility)

2.2.6 ใช้เวลาน้อยหรือประหยัดเวลา (Time – saving)

2.2.7 เป็นการตัดสินใจของกลุ่ม (Group Decision)

ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทั้งหมดนี้ ถ้ามีครบมากเท่าใดการยอมรับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีการเกษตรจะรับได้เร็วและมากเท่านั้น

2.3 แนวคิดทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งหมายความว่าความรู้ความสามารถความเชื่อความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ส่วนคำว่า“ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า“Local wisdom” หรือบางครั้งเราเรียกว่า“ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Indigenous knowledge) มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้แตกต่างกันดังนี้

กรมวิชาการ (2538) กล่าวว่าไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราที่ผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญหาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้อะไรหลายๆเรื่อง โดยไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆจึงจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาคำสั่งการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต

รุ่ง แก้วแดง (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 24 ลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้าน โภชนาการภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงหมายถึงพื้นความรู้องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของประชาชนในสังคมนั้นๆที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาคำสั่งการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต

อเนก นาคะบุตร(2536) มีความคิดเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นการพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบมีลักษณะดังนี้ 1)มีความรู้และภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เอื้ออำนวยชี้นำและเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของภายนอกที่มากกระทบ 2)ประเด็นสำคัญความรู้ภูมิปัญญาตลอดจนระบบคุณค่าเหล่านี้ได้รับการประยุกต์(Reproduction) และการสืบสานต่อเนื่อง โดยคนในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปลักษณะผ่านประเพณีพิธีกรรมตัวบุคคลและการปฏิบัติซ้ำตลอดจนการเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามากระทบจากภายนอก 3)ผู้นำปัญญาชนชาวบ้านนักเทคนิคพื้นบ้าน

และเครือข่ายของกลุ่มบุคคลตลอดจนองค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆคือสถาบันสำคัญของกระบวนการปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติไว้เกินกว่านั้นเครือข่ายขององค์กรชุมชนในหลายกรณีได้มีส่วนต่อบทบาทใน 3 ด้านคือ 3.1)ด้านพัฒนา 3.2)ด้านพิทักษ์ปกป้อง 3.3)ด้านการขยายแนวร่วมสู่ญาติมิตรลูกหลานเพื่อนบ้านองค์กรประกอบทั้ง3 ดังกล่าวเปรียบเสมือน“ระบบภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนของชุมชน” ภูมิคุ้มกันดังกล่าวจะเป็นขีดความสามารถและหลักประกันในการจัดการแก้ปัญหาพัฒนาตนเองของชาวบ้านและชุมชนในระดับท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วและซับซ้อนของ

ประกอบใจมัน (2539) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้คือ 1)ช่วยให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข 2)ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างกันกับธรรมชาติแวดล้อม 3)ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก 4)เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆเพื่อที่จะได้กำหนดท่าทีการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

ชลภัสร์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้ สังกะระห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้คือ 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่คิดขึ้นจากสติปัญญาของชาวบ้านเป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยได้รับการสั่งสม ถ่ายทอด ปรับตัว ผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ของชาวบ้านเป็นความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ปรับตัวและดำรงชีวิต ในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อาจมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชน มีการบูรณาการโดยมีวัฒนธรรมเป็นฐาน 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสามารถของชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สั่งสม สืบทอด ปรับปรุง เรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการสร้างสรรค์ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบแผนวิถีชีวิตเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเป็นกระบวนการทัศน์ของกลุ่มคนในท้องถิ่นที่มีต่อด้านต่าง ๆ เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางปัญญากระบวนการทางปัญญา เป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ พฤติกรรม สังคม องค์กร วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่มีค่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันสอดแทรกในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นแนวทางปกระพฤติปฏิบัติที่ผู้อาวุโสสั่งสอนเยาวชนจนเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับและนำไปถ่ายทอดพัฒนาและเป็นพลังที่หลอมรวมผู้คนในชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขจาก

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในชุมชน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้คนไทยได้สร้างชาติสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมืองมีการดำรงวิถีชีวิตด้วยความสุข รมเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้เพราะได้ใช้ภูมิปัญญาของตนมาตลอดภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่งมีสาระพอสรุปได้ดังนี้ 1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง 2) สร้างความภาคภูมิใจและ ศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย 3) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิต ได้เหมาะสม 4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน 5) ช่วย เปลี่ยนแปลงปรับปรนวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่า และมีความสำคัญนัปการต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย ดังนี้1)ภูมิปัญญาชาวบ้านนับเป็นรากเหง้า ของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนานและมรดกไทยที่คนไทยทุกคนภูมิใจ2) ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และ เปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมโทรม “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ของชาวไทยได้ช่วยให้คนไทยใช้สติปัญญา ความสามารถ และภาวะสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงมาโดยตลอด3)ภูมิ ปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางและลึกซึ้งมาก ซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ ความสันตติ การรู้เท่าเทียมธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้นความคิดวิธีการมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน4)การเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจากชุมชน หนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย5)ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนแต่เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการทดสอบจาก ประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อกันไป6)การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถประสบการณ์ และการปฏิบัติสัมพันธรูปแบบต่างๆ ในหลายสาขามาผสมผสานกัน “ภูมิ ปัญญาชาวบ้าน” ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ปัจจุบันนี้เรียกว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated) 7)วิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยการทำให้ดู ให้ลงมือทำและเลียนแบบอย่างที่ดีของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยึดถือปฏิบัติมาสรุปได้ว่าภูมิปัญญา ท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญต่อการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชุมชนส่งเสริมการจัดการศึกษาชุมชน และเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน

ปฐม นิคมานนท์ (2539) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง วิธีการส่งต่อความรู้ ความ ชำนาญ หรือค่านิยมที่อยู่ไปยังบุคคลอื่น อาจเป็นเครือญาติหรือสมาชิกคนอื่นในชุมชนก็ได้ อาจจะเป็น การถ่ายทอดโดยตรง โดยทางอ้อมด้วยการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ มีการเรียกค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2535) กล่าวว่า ความหมายของการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนว่า หมายถึงกระบวนการหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งที่ปัจเจกบุคคลได้อาศัยพัฒนาบุคลิกภาพของตน และเป็นแหล่งที่เขาอาศัยเรียนหรือฝึกฝนการเป็นสมาชิกของสังคม ที่กล่าวว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ภาษา ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคม ความเชื่อ อาชีพและเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น

ศิลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนที่จัดอยู่ โดยทั่วไป 4 ประการคือ 1) มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่มที่เรียนรู้ร่วมกันคือ กระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของคนแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวการแก้ปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ของคนแต่ละคนเพื่อยกระดับสติปัญญา จิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่ร่วมเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่มีหลายเรื่องที่เขาอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่น เช่นกัน นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมองทำให้สามารถหาทางออกได้ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่เรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชนจึงเป็นการเอาประสบการณ์จริงมาและเปลี่ยนกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด 2) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากกระบวนการคิด-ทำ-ทบทวน วิเคราะห์-ทำ ซึ่งเป็นการช่วยคนในกลุ่มได้เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการทดลองทำ และทดลองแก้ไข สรุบบทเรียน และคิดหาวิธีการใหม่ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลวัด และนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป 3) เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเองด้วยความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่งคือการเรียนรู้จากของใกล้ตัวผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว การทำความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ผู้เรียนรู้จักต้องง่าย และเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า การที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก 4) การเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิด และหรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการ

ติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอแต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ จุบรวมของ คนหรือชุมชนที่เข้ามาท งานร่วมกันจึงมักเกิดจากการมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงาน ในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกันเรียนรู้และ ร่วมกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2538 : 17) ให้ความหมายของหัตถกรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จาก ฝีมือ และภูมิปัญญา เพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต หัตถกรรมชิ้นแรกของมนุษย์ ได้แก่ เครื่องหิน กะเทาะของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการใช้ฝีมือและ ความคิดสร้างสรรค์สร้าง เครื่องมือเครื่องใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จากหัตถกรรมชิ้น แรกมนุษย์ได้สร้างงานหัตถกรรมสำหรับ ใช้สอยในชีวิตประจำวันขึ้นอีกมากมายหลายประเภท พร้อมกับพัฒนารูปแบบของหัตถกรรมเหล่านั้น ให้มี ประโยชน์ใช้สอยได้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่ทำได้ ซึ่งหัตถกรรมบางชนิดต้องใช้เวลาในการพัฒนาสืบต่อกันนานหลาย ชั่วชีวิต อาจเป็นเวลาหลายร้อย ปีหรือหลายพันปี วิบูลย์ลีสุวรรณ ; (2538 : 73-85) ได้แบ่งศิลปหัตถกรรม อาทิเช่น 1. เครื่องเคลือบ ดินเผา (CERAMICS) ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดิน เเผาธรรมดาและดิน เผาที่เคลือบด้วยน้ำเคลือบชนิดต่างๆ ซึ่งมีอยู่เกือบทุกภาคของประเทศมีกรรมวิธีการผลิต และมี เอกลักษณะเฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละถิ่น เช่น การปั้น โอ่งอ่าง กระถาง เคลือบ ลายมังกร ของจังหวัดราชบุรีเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อำเภอโชคชัยจังหวัดนครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผา สทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดเชียงใหม่ 2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (TRXTILE AND EMBROIDERY) ได้แก่การทอผ้า ใน ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งการทอผ้าไหม การทอฝ้าย และการทอผ้าชนิดอื่น ๆ เช่น การทอผ้าไหมของ ภาคเหนือและ ภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอของจังหวัดสงขลา การทอผ้าพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3. การแกะสลัก (CARVING) ได้แก่การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ด้วยวัสดุต่างๆ เช่น การทำครกหินที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรีแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่อง เรือน เครื่องตกแต่งอาคารของ ภาคเหนือ การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพของภาคอีสาน การแกะสลัก ตัวหนังสือของภาคใต้และการแกะ งามช้าง ที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ไปจนถึงการแกะ เขาสัตว์กระดูกสัตว์ 4. หัตถกรรมโลหะ (METAL WORKS) ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิด ต่างๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อาวุธ การปั้นหล่อรูปเคารพ และเครื่องมือเครื่องใช้ด้วย ทองเหลือง ทองแดงสำริด ตะกั่ว รวมถึงการทำเครื่องประดับตกแต่ง ด้วยเงินทอง 11 5. เครื่องจักสาน (BASKETRY MATS) ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำด้วยวิธีจัก สาน โดยใช้ วัสดุธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา ฯลฯ เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรม พื้นบ้านที่ยังมีทำกันแพร่หลายทั่วทุกภาค และนิยมใช้กันอย่าง

กว้างขวางแหล่งผลิตเครื่องจักสานที่สำคัญมี กระจายกระจายอยู่ทั่วภาค ทั้งที่สร้างขึ้นเพื่อขาย แลกเปลี่ยนเฉพาะ

4. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านพันนา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร (กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า) มีประวัติความเป็นมายาวนาน คนกลุ่มแรกที่คาดว่า เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยพระวอ พระตา และเหล่าทหารที่เดินทางรอนแรมมาเพื่อหาแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ พอมาถึงบ้านเชียงจังหวัดอุดรธานี พระวอกกับพระตาจึงตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้น ส่วนทหารที่ตามขบวนมานำโดยนายพรานนาได้แยกตัวมาทางทิศตะวันออกและพบพืชพันธุ์ธัญญาหารแหล่งน้ำและป่าที่อุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านผ้าขาวพันนา ความอุดมสมบูรณ์ของบ้านพันนานั้น เปรียบได้ดังนี้ บ้านผ้าขาวพันนา หัวปลาเห็ดก้อนเส้า ข้าวเก่าเอาใส่หม้อน หมายถึงในน้ำมีปลาชุกชุม ปลามีตัวขนาดใหญ่จนสามารถนำหัวปลาที่เหลือกินแล้วมาทำเป็นที่ตั้งหม้อ(ก้อนเส้า) ข้าวในนาก็อุดมสมบูรณ์ ในยั้งฉางมีข้าวเก็บไว้รับประทานอย่างล้นเหลือ จนถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ ข้าวเก่าในปีที่ผ่านมายังรับประทานไม่หมดจึงนำไปเป็นอาหารสำหรับเลี้ยงตัวหมอนเพื่อนำเส้นใยไปถักทอเป็นเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม

ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม กลุ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2531 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสว่างแดนดิน เข้ามาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน โดยแนะนำให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรม ด้านการทอผ้า จำนวน 35 คน และมีการพัฒนาการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีการทอผ้า ผลิตปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก ในปี พ.ศ.2545 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ก่อสร้างอาคารทรงไทย เพื่อเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์และกองทุนทางสังคม สนับสนุนจัดตั้งให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน”

พ.ศ.2545 กลุ่มได้ส่งผ้าลายหินปราสาทหอม เข้าประกวดลายผ้าประจำจังหวัดสกลนคร ประเภทผ้าฝ้าย ได้รับรางวัลชนะเลิศ ซึ่งนายทวีป เทวิน ผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้น เป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้ขึ้นและเปลี่ยนชื่อลายผ้าใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร ในฐานะที่เป็นเมืองแห่งธรรมะ และมีหนองหารเป็นเอกลักษณ์สำคัญ จึงตั้งชื่อว่า “ลายสะเด็ดธรรม”

พ.ศ.2546 กลุ่มลงทะเบียนเป็นสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และส่งผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรรระดับอำเภอ ได้รับมาตรฐาน OTOP ระดับ 5 ดาว

นางคำพูล สุราชวงศ์ ประธานศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ได้เข้ามาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน โดยแนะนำให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรม ด้านการทอผ้าจำนวน 35 คน โดยอาศัยเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ นำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันลูกค้าและกลุ่มนักท่องเที่ยวมีความสนใจผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ผ้าข้อมคราม” เนื่องจากผ้าข้อมครามนี้มีคุณสมบัติโดดเด่น สวยงาม ดีต่อสุขภาพ มีสีที่มีเอกลักษณ์ทันสมัย และมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาช่วยยกระดับมูลค่าสินค้าและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคมากขึ้น กลุ่มทอผ้าบ้านพันนาได้สมัครและเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ.2557 และได้รับการรับรองระดับดี (Gทองแดง) และปัจจุบันยังมีการดำเนินงานและความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน อย่างต่อเนื่อง ในปีงบประมาณ 2560 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้คัดเลือกกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยถ่ายทอดความรู้และประชาสัมพันธ์แนวทางการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แก่ผู้ที่สนใจต่อไปทำให้เกิดรายได้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมาก ทั้งนี้ชุมชนได้มีการปลูกฝ้ายและครามเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอต่อการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายข้อมครามอย่างยั่งยืน

ประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ เกษตรกร ทำให้มีเหงื่อไหลและร้อนตลอดทั้งวัน บรรพบุรุษจึงคิดวิธีข้อมฝ้ายครามเพื่อใช้ในการทำงาน เพราะฝ้ายครามไม่ทำให้ร้อนแถมยังสามารถซักเหงื่อได้ด้วย โดยจะสืบทอดการข้อมฝ้ายครามให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้ เพราะอยู่ในสายเลือด หากทิ้งไปคงไม่ได้ โดยมองว่าสิ่งที่ได้มาซึ่งความกล้าช้า แต่มาจากใจและความรัก ฝีมือออกมาดี ส่วนความเป็นมานั้น เริ่มตั้งแต่บรรพบุรุษนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าฝ้ายครามที่ข้อมจากต้นครามจากฝ้ายชาวชุมชนเอง จนกระทั่งรวมตัวกันผลิตสินค้าจากต้นครามมาเรื่อยๆ จนปัจจุบันสามารถผลิตออกมาได้หลายรูปแบบ เช่น เสื้อ กระโปรง ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า กลายเป็นสินค้า โอท็อป ประจำจังหวัดสกลนคร มีวัฒนธรรมการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตผ้าข้อมครามจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นร้อยปี

ศูนย์เรียนรู้ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ต.พันนา อ.กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ต.พันนา อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร

ระยะทางจากสนามบินสกลนคร 70 กิโลเมตร

ระยะทางจากสนามบินอุดรธานี 100 กิโลเมตร

ห่างจากตัวอำเภอสว่างแดนดิน 12 กิโลเมตร

รายละเอียดเพิ่มเติม กรมส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สำนักงานส่งเสริม
การมีส่วนร่วมของประชาชน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 49 พระราม 6 ซอย 30 พญาไท
กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์/โทรสาร 0 2298 5653

ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา นางคำพูล สุราชวงศ์ เบอร์โทรศัพท์ 095 169 2633

เกียรติประวัติ

- เกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศประเภทผ้าฝ้าย จังหวัดสกลนคร
  - รางวัลชมเชยกลุ่มอาชีพสตรีจังหวัดสกลนคร
  - รางวัลองค์กรสตรีดีเด่น
  - รับรางวัลผู้นำอาชีพก้าวหน้าของจังหวัดสกลนคร
  - รางวัลคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลดีเด่น
  - รับใบประกาศเกียรติคุณ กลุ่มอาชีพสตรีดีเด่น ใน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
  - รับใบประกาศรับรองคุณภาพผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติจากกรมส่งเสริมการเกษตร
  - ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ้ามัดหมี่ เลขที่ 56769-4070/17
  - ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ้าคลุมไหล่ เลขที่ 57658-622/246
- ผลิตภัณฑ์ผ้าคราม ได้รับการคัดสรรระดับประเทศ มาตรฐานสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว

5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Research Background)

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง : ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR David K Berlo (Berlo)

วิช ฤทธิรัตนกุล, การประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), 161-162. ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่พึงยึดมี 7 ประการ คือ 1) ความน่าเชื่อถือ การติดต่อสื่อสารจะต้องเริ่มต้นด้วยบรรยากาศแห่งความน่าเชื่อถือซึ่งบรรยากาศดังกล่าวเป็นสิ่งที่สถาบันหรือองค์กรอาจสร้างขึ้น ได้ด้วยพฤติกรรมกระทำของสถาบันเอง 2) ความเหมาะสม กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมการติดต่อสื่อสารนั้นจะต้องมีความเหมาะสมกลมกลืนกับความจริงแห่งสภาพแวดล้อม เครื่องมือสื่อสารต่างๆอาจเป็นเครื่องมือช่วยสนับสนุนหรือเสริมคำพูดและการกระทำที่เกิดขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารยังควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับมีส่วนร่วมเพื่อความเข้าใจดียิ่งขึ้นในสารนั้นๆ 3) เนื้อหาสาระในการติดต่อสื่อสารนั้น เนื้อหาสาระของข่าวสารจะต้องมีความหมายต่อผู้รับเสมอ และต้องสอดคล้องไม่ขัดแย้งต่อระบบค่านิยมของเขา เพราะโดยปกติทั่วไปหากข่าวสารใดขัดแย้งต่อระบบค่านิยมของเขา เพราะ โดยปกติทั่วไปหากข่าวสารใด

ขัดแย้งต่อระบบค่านิยม ความเชื่อ หรือบรรทัดฐานของกลุ่ม ผู้รับสารก็อาจไม่ปฏิบัติตามได้ เพราะถ้าขึ้นปฏิบัติเขาอาจถูกปฏิเสธไม่ยอมรับจากสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่มหรืออาจถูกขับไล่ออกจากกลุ่ม

อนึ่งเราต้องไม่ลืมว่ามนุษย์จะเลือกรับข่าวสารที่คาดว่าจะประโยชน์แก่เขาหากเห็นว่าไว้ประโยชน์หรือมิได้มีผลตอบแทนที่พึงพอใจเขาย่อมไม่สนใจข่าวสารนั้น 4) ความชัดเจนการติดต่อสื่อสารนั้น ข่าวสารจะต้องมีความชัดเจน โดยอาจใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ง่ายๆ เพื่อความเข้าใจชัดเจนตรงกัน ทั้งผู้ส่งและผู้รับ ความชัดเจนของข่าวสารจึงเป็นเรื่องสำคัญข่าวสารที่มีความสลับซับซ้อนเข้าใจยาก อาจจะนำมาเป็นหัวข้อคำขวัญที่สั้นๆ ง่ายๆ เพื่อเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าข่าวสารจะต้องถูกส่งผ่านไกลๆ หลายๆ ต่อ ก็ยิ่งต้องระมัดระวังมากควรใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ กะทัดรัดยิ่งขึ้น 5) ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอ การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่ไม่มีสิ้นสุดฉะนั้น การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการย้ำเตือนเสมอ เพื่อให้ซาบซึ้งในจิตใจ ข่าวสารที่สื่อออกไปจะต้องให้ข้อเท็จจริงและทัศนคติความเห็น รวมทั้งจะต้องให้ข่าวสารอย่างมั่นคงและสม่ำเสมอด้วย 6) ช่องทางในการสื่อสาร ช่องทางในการสื่อสารคือตัวเชื่อมประสานระหว่างผู้ส่งกับผู้รับสามารถทำการติดต่อสื่อสารกันได้ การติดต่อสื่อสารจึงต้องเลือกใช้ในการสื่อสารหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ช่องทางการรับส่งข่าวสารที่ผู้รับมีที่อยู่หรือสามารถรับได้และมีความเชื่อถือในช่องทางการสื่อสารนั้นด้วย 7) พิจารณาความสามารถของผู้รับในการติดต่อสื่อสารนั้น เราต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้รับสารด้วย อันรวมถึงทักษะในการสื่อสาร ฉะนั้นความคิด ความสามารถในการใช้ภาษาอย่างมีทักษะจึงเป็นสิ่งสำคัญ การติดต่อสื่อสารน่าจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด ถ้าหากสามารถทำให้ผู้รับต้องใช้ความพยายาม หรือความยากในการรับสารลดน้อยลงมากที่สุด นั่นคือผู้รับสามารถจะได้รับข่าวสาร โดยไม่ต้องทำการเสาะแสวงหาให้ยากลำบาก หรือพูดง่ายก็คือให้ข่าวสารนั้นง่ายสะดวกแก่การรับนั่นเอง ซึ่งทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถด้านต่างๆ ของผู้รับด้วย เช่น ความสามารถในการอ่านอุปนิสัยใจคอและพื้นฐานความรู้ หรือระดับการศึกษา

เกศินี จุฑาวิจิตรภคินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542), 4 ให้ความหมายว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการในการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่มีลักษณะข่าวสารในลักษณะเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและไม่มีที่สิ้นสุด การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว และความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เช่น เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อถ่ายทอดค่านิยมทางสังคม เป็นต้น การสื่อสารเป็นกระบวนการ ซึ่งคนเรามีปฏิสัมพันธ์กันและกัน เพื่อความมุ่งหมายที่จะให้เกิดการผสมกลมกลืนกัน ทั้งในระหว่างบุคคลและภายในตัวบุคคลผู้นั้นเอง การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยที่องค์ประกอบของการสื่อสารแต่ละ

องค์ประกอบมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน เช่น ถ้าไม่มีผู้ส่งสารก็ไม่มีผู้รับสาร ถ้าไม่มีผู้รับสารก็ไม่มีปฏิกริยาตอบกลับ และเมื่อองค์ประกอบใดประกอบหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆด้วย และการสื่อสารคือ เหตุการณ์ที่ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 5 ชนิดที่เกิดขึ้นตามลำดับดังต่อไปนี้ 1) ผู้ส่งสารหรือผู้สร้าง 2) สิ่งเร้าในรูปของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ 3) สิ่งเร้าซึ่งถูกส่งไปยังผู้รับสิ่งเร้า 4) ผู้รับสิ่งเร้าอย่างน้อย 1 คน 5) ผู้ตอบสนองสิ่งเร้า ด้วยการพินิจพิจารณาการสื่อสารจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้รับสิ่งเร้าที่ผู้ส่งมาในรูปของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ จนกระทั่งเกิดสหสัมพันธ์ระหว่างการโต้ตอบสิ่งเร้า ที่ผู้ส่งหวังจะได้รับการตอบสนองจากผู้รับสิ่งเร้าและโต้ตอบต่อสิ่งเร้า ผู้ที่รับสิ่งเร้าได้ตอบไปจริงๆ

พรทิพย์ ชนะคำ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า กลยุทธ์หลัก ๆ ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำมาใช้แล้วเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น มีทั้งการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล การใช้ภาษาท้องถิ่นนอกจากนี้ยังใช้การสาธิต และการเปิดพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองให้ชาวบ้านและบุคคลภายนอกเข้ามาดูงาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาที่ปราชญ์ชาวบ้านใช้นั้น จะเป็นเนื้อหาที่มาจากประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านในการทำเกษตรกรรมซึ่งมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และชี้ให้ชาวบ้านเห็นปัญหาของตนเอง รวมทั้งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

United Nations Thailand. (2558). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. [ออนไลน์].

URL: <http://www.un.or.th/globalgoals/th/the-goals/>. [12 กุมภาพันธ์, 2560].

Sustainable Development Goals (SDGs) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2558). [ออนไลน์].

URL: <http://www.manpattanalibrary.com/newsdetail.php?id=48>. [12 กุมภาพันธ์, 2560].

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง : ทฤษฎีนวัตกรรมการสื่อสาร

วิทยา (2529:39) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันพบว่าทฤษฎีกระบวนการยอมรับวิทยาการใหม่ๆ หรือ นวัตกรรมของ Roger นั้น มีจุดบกพร่องในกระบวนการยอมรับดังกล่าว หลายประการด้วยกัน คือ 1.กระบวนการนี้มักจะจบด้วยการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ซึ่งตามความจริงแล้วเมื่อบุคคลในบรรณกิจขั้นประเมินผลแล้วอาจจะปฏิเสธก็ได้ 2.ขั้นตอนทั้ง 5 กระบวนการอาจไม่เป็นไปตามขั้นตอนก็ได้เพราะบางขั้นตอนถูกข้ามไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นทดลองและขั้นประเมินผล อาจจะสามารถทำได้ตลอดกระบวนการได้ 3.กระบวนการนี้มักจะจบลงโดยการยอมรับนวัตกรรมนั้น แต่หากเขามีโอกาสในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อยืนยันหรือสนับสนุนการตัดสินใจในการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ ดังนั้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

กระบวนการยอมรับดังกล่าว และได้เสนอแบบจำลองของกระบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมแทน (Innovation Decision Process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 3.1 ขั้นความรู้ (Knowledge) ขั้นนี้บุคคลจะรับทราบเกี่ยวกับนวัตกรรมและมีความเข้าใจบางอย่างเกี่ยวกับหน้าที่การทำงานของนวัตกรรม 3.2 ขั้นชักชวนหรือสนใจ (Interest) บุคคลจะรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการยอมรับนวัตกรรมนั้น เพราะมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อนวัตกรรมนั่นเอง 3.3 ขั้นตัดสินใจ (Decision) บุคคลจะเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม 3.4 ขั้นยืนยัน (Confirmation) ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อยอมรับการใช้นวัตกรรมต่อไป แต่เขาอาจจะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหากพบข้อมูลขัดแย้งเกี่ยวกับนวัตกรรมภายหลังก็ได้

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง : ทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่น

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนที่จัดอยู่โดยทั่วไป 4 ประการคือ

1) มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่มที่เรียนรู้ร่วมกันคือ กระบวนการกลุ่มการเรียนรู้ของคนแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวการแก้ปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ของคนแต่ละคนเพื่อยกระดับสติปัญญา จิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่ร่วมเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่มีหลายเรื่องที่เขาอาจเรียนได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมองทำให้สามารถหาทางออกได้ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่เรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชนจึงเป็นการเอาประสบการณ์จริงมาและเปลี่ยนกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

2) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากกระบวนการคิด-ทำ-ทบทวน วิเคราะห์-ทำ ซึ่งเป็นการช่วยคนในกลุ่มได้เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการทดลองทำ และทดลองแก้ไข สรุปบทเรียน และคิดหาวิธีการใหม่ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลวัด และนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

3) เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหา

ของตนเองด้วยความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่งคือการเรียนรู้จากของใกล้ตัวผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว การทำความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ผู้เรียนรู้จักต้องง่าย และเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

4) การเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิด และหรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการไม่มีโครงสร้างอำนาจ จุติรวมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาทำงานร่วมกันจึงมักเกิดจากการมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือกลุ่มคนที่เข้ามาทำงานร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541) ทำการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย” พบว่ากระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์มีดังนี้

1) การลองผิดลองถูก ทั้งในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยต่อสู้แย่งชิงสิ่งของระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเผชิญโชคด้วยความเสี่ยงต่างๆ จากประสบการณ์ลองผิดลองถูกของมนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้แก่ลูกหลานของตน นานๆ เข้าสิ่งที่ประหลาด ปฏิบัติหรือข้อห้ามต่างๆ ก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียมหรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของกลุ่มคนนั้นไป

2) การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง ปลูกพืช สร้างบ้าน ต่อสู้กับอันตราย ฯลฯ

3) การส่งต่อ (Transmission) แก่คนรุ่นหลังด้วยการ “สาธิตวิธีการ” “การสอนด้วยการบอกเล่า” ในรูปแบบของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการ “สร้างองค์ความรู้” ไว้เป็นลายลักษณ์” ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมสองวิธีแรกคือ สาธิตและสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อน หรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปแบบของตำรา

4) การเรียนรู้โดยพิธีกรรม กล่าวในเชิงจิตวิทยาพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อและกรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน รวมทั้งตอกย้ำแนวปฏิบัติและความ

คาดหวังโดยไม่ต้องการใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ความศรัทธาความขลังความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างและกระเสาะความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์

5) ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำ สอน ศิลและวัตรปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนต่อกัยภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติและให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง สถาบันศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนที่น่าถือศาสนานั้นๆ โดยตรงและโดยอ้อมอีกทั้งเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

6) การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ทางกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้อย่างตัวมีความคิดใหม่มีวิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้างขัดแย้งกันบ้างแต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ

7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) เป็นการเลือกฟื้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิมขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง 8) ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิม และจะยังอยู่ต่อไป วิถี “ครูพักลักจำ”เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่ไม่ได้สังเกตอยู่เจียบๆแล้วรับเอามาเป็นของตนเอง ซึ่งการเรียนรู้แบบครูพักลักจำเป็นวิธีการธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น

นางคำพูล สุราชวงศ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์แผ่นดิน เป็นผู้ประมวลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือที่ทำให้องค์กร ชุมชน มีความเข้มแข็งให้สามารถยืนอยู่บนองค์ความรู้และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มองค์กร ชุมชนต่างๆให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิดประสบการณ์ และความรู้ภูมิปัญญาต่างๆเพื่อประสานกันเป็นเครือข่ายและความร่วมมือกันพัฒนาอย่างเป็นระบบที่จะทำให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน สังคม ท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสานและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสกลนคร การดำรงอยู่ของผ้าฝ้ายย้อมครามจึงสามารถเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิต กระบวนการสืบสานที่สร้างความรู้และความเข้าใจให้คนได้เห็นถึงคุณค่าและมีการยอมรับ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐได้มีส่วนร่วมสนับสนุน ความรู้ กิจกรรม และการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้คนเห็นถึงคุณค่า ยอมรับในคุณภาพให้มีการบูรณาการและกระบวนการผลิตที่ไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีเศรษฐกิจชุมชนและทัศนคติต่อการสื่อสารให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันทนา จังหวัดสกลนคร ด้วยวิธีการแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยรายละเอียดของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1.ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 7 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 21 คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1. ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน (นางคำพุด สุราชวงศ์)

กลุ่มที่ 2. ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่

2.1 สมาชิกสภาเทศบาลตำบล (นายสิวกรณ์ คำตะนิษฐ์)

2.2 กำนัน (นายสุรสิทธิ์ รักษาแก้ว)

2.3 ผู้ใหญ่บ้าน (นายบรรจง ยุทธคราม)

กลุ่มที่ 3. กลุ่มทอผ้า จำนวน 5 คน

3.1 นางโศดา แสนมิตร

3.2 นางกา แก้วกิ่ง

3.3 นางประสิทธิ์ โสภีรักษ์

3.4 นางนงเยาว์ พันล้ำ

3.5 นางเพชรนิล ใจปีศาจ

กลุ่มที่ 4. เยาวชนคนรุ่นใหม่ จำนวน 3 คน

4.1 นางสาวพนิดา แสนมิตร

4.2 นางสาวปุณยนุช สุราชวงศ์

4.3 นางสาวภััสสร สมบูรณ์

กลุ่มที่ 5. ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน

5.1 ร้านครามสกด (นางสาวสุกญา สาระนันท์)

5.2 ร้านจิราพร ฝ้ายคราม (นางจิราพร มณีปกรณ์)

5.3 ร้านศักดิ์ดา ครามสกด (นายจักรวาล ทวีโชคอำนวย)

กลุ่มที่ 6. หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 แห่ง ได้แก่

6.1 หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาส่งเสริมพัฒนาชุมชน

(นายมนตรี สมแสง)

6.2 ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าและการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สกลนคร

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย)

6.3 ประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดสกลนคร

(นางมิ่งขวัญ สว่าง)

กลุ่มที่ 7. ผู้บริหารสถาบันการศึกษา 3 แห่ง ได้แก่

7.1 หัวหน้างานวิจัยประจำวิทยาเขตสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสกลนคร

7.2 นักวิจัยปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

(นายแสนสุรีย์ เชื้อวังคำ)

7.3 หัวหน้างานบริการวิชาการ กองบริหารการวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดสกลนคร (นายสนธยา ผลลาพัง)

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกถึงโครงสร้าง เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จากผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร จำนวน 7 กลุ่ม ได้แก่ (1) ประชาชนชาวบ้าน (2) ผู้นำชุมชน (3) กลุ่มทอผ้า (4) เยาวชนคนรุ่นใหม่ (5) ผู้ประกอบการ (6) หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (7) ผู้บริหารสถาบันการศึกษา

โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ กระบวนการสื่อสาร และนวัตกรรมการสื่อสาร

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 สัมภาษณ์แบบเชิงลึกถึงโครงสร้าง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เป็นรายบุคคล แบบเผชิญหน้า เป็นการเก็บข้อมูลโดยมีการพูดคุย สนทนา ซักถามตามวัตถุประสงค์ โดยมีข้อคำถามเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม ซักถามประวัติความเป็นมา วิธีการ ขั้นตอนในการสื่อสารที่ถ่ายทอด สืบทอดองค์ความรู้ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม มีกระบวนการในการถ่ายทอดโดยใช้สื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ ของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจากบรรพบุรุษ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่โดยตรง ได้แก่ บันทึกด้านประวัติความเป็นมา สภาพทางวัฒนธรรมและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยแหล่งเอกสาร ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสกลนคร และปัญหาที่พบ โดยจะไม่มีกำหนดโครงสร้างไว้แน่นอน แต่เป็นเพียงการกำหนดประเด็นที่ใช้การศึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมองผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มาถอดเทปเนื้อหาคำสัมภาษณ์ พิมพ์เป็นเอกสารแบบคำต่อคำ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง โดยแบ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์มากำหนดตามหัวเรื่องที่ศึกษา กำหนดประเด็นที่ค้นพบในการบันทึกการสนทนา และทำการจัดหมวดหมู่ประเด็นย่อย (Sub - Category) เรียบเรียงหมวดหมู่ในประเด็นต่าง ๆ ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงสภาพการสื่อสารผ้าข้อมคราม สกลนคร ตามกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่กำหนดไว้และสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจในขณะที่ทำการเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดแนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคล (ชื่อ อายุ ที่อยู่ อาชีพเสริม)
- ประวัติความเป็นมาของชุมชน (ควบคู่กับการศึกษาทางเอกสาร)
- ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าข้อมคราม
- ขั้นตอนในการใช้สีดั้งเดิม สีใหม่ และลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าข้อมคราม

3.2 สังเกตการณ์ (Observation) ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยมีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน มีการสร้างความสัมพันธ์อันดี ใฝ่ดูอย่างเอาใจใส่ และกำหนดไว้ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือของชุมชน

4.การบันทึกข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลในแต่ละวัน จะมีการนำข้อมูลมาตรวจสอบว่ามีข้อมูลที่ครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และนำมาแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการวิจัย จนสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและขอบเขตที่ต้องการศึกษา โดยผู้ศึกษาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์, 2551) เพื่อความครบถ้วนครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตั้งแต่ เดือนเมษายน-พฤศจิกายน พ.ศ.2562

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Triangulation)

6.1 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากแหล่งที่มาของข้อมูลหลากหลายซึ่งประกอบไปด้วย แหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคล

ด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ควบคู่กับการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ เพื่อเป็นการตรวจสอบ ยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่า ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ (Observation) หากพบว่าข้อมูลมีความแตกต่างกันก็จะไม่นำมาวิเคราะห์ หากข้อมูลมีความสอดคล้องหรือถ้าเหมือนกันซ้ำๆ และไปในทิศทางเดียวกันก็จะนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ โดยการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่มา จากแหล่งต่างๆ เหมือนกันหรือไม่ ผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ แล้วทำการบันทึกไว้

6.2 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) เป็นการตรวจสอบ ยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล คือไม่ว่าผู้ใดทำการเก็บรวบรวมข้อมูลก็จะได้ข้อมูลที่ตรงกัน โดยในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยการใช้ผู้ช่วยวิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ร่วมรับรู้เกี่ยวกับการสื่อสารถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันทนา ตำบลพันทนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยเมื่อได้ข้อมูลจากแหล่งเหล่านี้ ทางผู้ศึกษาก็นำมาเปรียบเทียบและแยกแยะว่ามีข้อมูลในเรื่องเดียวกันมีความเหมือนความคล้าย หรือความขัดแย้งกัน

6.3 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เป็นการยืนยันข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีที่หลากหลาย โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะใช้แนวความคิดแบบจำลองทางการสื่อสารสองจังหวะ แนวคิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแนวคิดหลัก ผู้ศึกษายังได้นำข้อมูลที่ได้อธิบาย และเขียนเป็นรายงานเสร็จ กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลได้อ่านและทบทวนว่า ข้อมูลและการตีความของผู้ศึกษาที่ตรงตามที่ผู้ให้ข้อมูล ได้พูดได้ปฏิบัติหรือไม่ แล้วจึงแก้ไขเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร จากเว็บไซต์ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ มาศึกษาอย่างละเอียดตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ แล้วมาตั้งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

7.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง ซึ่งได้บันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียง มาถอดความด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล

7.3 นำผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อสร้างข้อสรุป และตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยใช้แนวคิดทฤษฎี บทที่ 2 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ตามหมวดหมู่ ตามเนื้อเรื่องที่จัดแบ่งไว้ โดยนำข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์ด้วยการสร้างข้อสรุป เรียบเรียง เพื่อนำเสนอต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร
2. นวัตกรรมสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

กระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารคือปราชญ์ชาวบ้าน ใช้การบอกเล่าเรื่องราว อธิบาย และลงมือทำไปพร้อมๆ กัน สารที่ถ่ายทอดคือภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม ช่องทางการสื่อสารคือการสื่อสารแบบปากต่อปากและเสียงตามสาย โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศเพื่อจัดกิจกรรมและประชุม ผู้รับสารได้รับสารจากคนในครอบครัวและปราชญ์ชาวบ้าน โดยการบอกเล่าเรื่องราว เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเกิดการปฏิบัติไปด้วยกัน โดยมีการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ผู้ส่งสาร (2) เนื้อหาสาร (3) ช่องทางการสื่อสาร (4) ผู้รับสาร ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ส่งสาร (S-Sender) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีความรอบรู้ มีทักษะ ความเชี่ยวชาญ ผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วเลือกสรรนำมาปฏิบัติ และสืบทอดด้วยวิธีการหลากหลายต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน อัน ได้แก่ การเรียนรู้จากปู่ ย่า ตา ยาย แม่ ลุง พี่ ลุง น้อง ป้า น้า อา ลุงหลาน โดยมีแรงบันดาลใจในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม เป็นผู้ริเริ่มหรือเริ่มต้นส่งสาร ไปยังบุคคลหนึ่งหรือสมาชิกในชุมชน

“กลุ่มของเราทำตามบรรพบุรุษสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น เราทำตามปู่ย่าตายายที่พาทำ กลุ่มเราเป็นกลุ่มไทยลาว การสืบทอดของเราไม่ว่าจะเป็นปลูกเอง การย้อม การทอ ทำเองทุกขั้นตอน จะ เป็นไปตามวิถีชีวิต คือตอนเป็นเด็กเราช่วยเหลือพ่อแม่ เป็นไปตามการดำเนินชีวิตปกติ เรียนรู้กันเองเราทำตามวิถีชุมชนของเรา”

(คำพูด สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“เดิมทีปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ เป็นผู้เริ่มต้นทอดด้วยมือไว้ใช้เอง เกิดมาก็เห็นแล้ว จึงซึมซับแล้วลงมือทำเอง ทำด้วยความเคยชิน อาชีพหลักทำนา พอหมดฤดูทำนาก็ว่าง ก็เลยเกิดการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน รวมกลุ่มทอดผ้าเล็กๆ เพื่อสร้างอาชีพเสริม ก็ทำมาจนถึงทุกวันนี้ แต่จะไม่ทิ้งวิถีชีวิตเดิมๆ คุณค่าจะยังคงอยู่เหมือนเดิม ก็เลยอยากจะทำสืบสาน ส่งต่อให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อไม่ให้สูญหาย”

(คำพูด สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“ไม่ใช่ผ้าพื้นธรรมดาแต่มีความเป็นธรรมชาติ มีวิถีชุมชน มีเรื่องราว มีคุณค่า แต่ชุมชนยังได้ประโยชน์จากคุณค่าไม่มากเท่าไร จุดแข็งในเรื่องของวัฒนธรรม เพียงแต่เราไม่ได้เอามาหล่อเลี้ยงในชุมชนสักเท่าไร เลยเกิดแรงบันดาลใจ อยากแปลงวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าให้ชุมชนมีรายได้”

(สกุณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“คำว่า คราม เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ เป็น indigo คราม ตอนนี้อะคิดว่าจะมีอนาคตไกล น่าจะถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เรามีความตั้งใจอยากจะทำให้การทำธุรกิจเป็นสินค้าชุมชนอย่างมืออาชีพ เราใส่ใจทั้งคุณภาพและงานบริการด้วย เจ้าของภูมิปัญญาควรตระหนักสิ่งที่มีอยู่ในขณะเดียวกันเราก็สามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้เกิดมูลค่า”

(สกุณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าธรรมชาติ ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีต ที่เล่าเรื่องราว มีการคิดค้นผ้าฝ้ายย้อมครามขึ้นมา อยากให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อ”

(คำพูด สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ชอบก่อน ซื่อแล้วใช้ ถูกใจกับเนื้อผ้า เลยถามหาแหล่ง ตามไปดูแล้วเกิดความชอบ ลองผิคลองถูกในแต่ละแหล่ง หลงไหลในผ้าคราม จึงลงมือทำ”

(จิราพร มณีปกรณ์, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“เริ่มแรกทางภาครัฐจัดส่งเสริมครามอย่างจริงจัง โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มคลัสเตอร์ จากแต่ละหมู่บ้าน มีการประชุมเดือนละครั้ง โดยมีกลุ่มแม่ๆจะนำสินค้าผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผมมีความคิดว่าผ้าครามนี้น่าจะทำอะไรได้มากกว่านี้ จึงเอาผ้ามาทดลองทำเป็นสินค้าร่วมสมัย เมื่อมีคนเห็นเป็นสินค้าที่น่าสนใจ จึงไปลงพื้นที่ไปดูกระบวนการ แล้วจึงได้มาแปรรูป คัดสรรจากธรรมชาติ 100% เพิ่มคุณค่าให้มากขึ้น”

(จักรวาล ทวีโชคอำนวย, สัมภาษณ์ 17 กรกฎาคม 2562)

“เริ่มต้นจากหน่วยงานวิสาหกิจชุมชน ได้มีการตั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องทอผ้าจากธรรมชาติ มีกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ ยังทำให้เกิดการสื่อสาร พูดคุย พบปะ สร้างความสามัคคีในชุมชน”

(สิวกรณ์ คำตะนิศย์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“เดิมที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเอง โดยการชวนกันแบบปากต่อปาก เพื่ออยากมีรายได้เพิ่มในหน้าแล้ง”

(สุรสิทธิ์ รักษาแก้ว, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ได้รับการเชิญชวน พูดคุยจากเพื่อนๆให้มารวมกลุ่มเย็บผ้า พอจะมีความรู้อยู่บ้าง ก็เลยคิดว่าน่าจะเพิ่มรายได้ให้อีกทางหนึ่ง”

(โสภา แสนมิตร, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ได้นำเอาองค์ความรู้ของบุคลากรในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเรื่องการออกแบบ ลวดลาย

การทำผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ ยังเข้าไปหนุนเสริมการสื่อสารให้กับผู้ผลิต ผู้ประกอบการให้เกิดการเรียนรู้ ในการพัฒนา ถ่ายทอดกลุ่มผู้ผลิตอย่างแท้จริง”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเอง ทางผมก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสพิเศษ เช่น การเปิดงาน การต้อนรับผู้ใหญ่จากส่วนราชการหรือเอกชน”

(บรรจง ยุทธคราม,, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สำหรับผู้ประกอบการที่เริ่มต้น ทางเราได้มีส่วนช่วยนักธุรกิจภาคเอกชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ศึกษาดูงานเพื่อต่อยอดทางธุรกิจ”

(มิ่งขวัญ สว่าง , สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“เริ่มแรกคือทางภาครัฐไปส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยการรวมกลุ่มของโดยคลัสเตอร์ของแต่ละหมู่บ้านมารวมกัน โดยมีผลิตภัณฑ์ที่ไม่หลากหลาย ผมก็มีความคิดว่าผ้าครามนี้น่าจะทำอะไรมากกว่านี้ จึงเริ่มสนใจศึกษาและหลงเสน่ห์ในคราม จึงได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพิ่มคุณค่าและเริ่มต้นทำธุรกิจ”

(จักรวาล ทวีโชคอำนวย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“มีงานวิจัยครามมาเกือบ 20 ปี และนำผ้ามาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยให้นักธุรกิจมาต่อยอดและสืบสานต่อ”

(อนุรักษ์ สายทอง , สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ ทางกระทรวงพาณิชย์เล็งเห็นว่าครามเป็นพืชเศรษฐกิจของสกลนคร ชาวบ้านมีภูมิปัญญาตรงนี้ เราจะสื่อสารและสร้างอาชีพให้เค้าได้อย่างไร จึงลงพื้นที่ทำความเข้าใจวกับให้ความรู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้การย้อมผ้า สามารถปลูกได้ในทุกพื้นที่ ทุก 18 อำเภอ”

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ใช้การอธิบายด้วยคำพูดบอกเล่าเรื่อง ถึงที่ไปที่มาของคราม รู้ที่ไปที่มาของต้นคราม น้ำครามพร้อมย้อม เริ่มแรกมีโอกาสได้เข้าร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ดูแลอาชีพชุมชน โดยได้เห็นชาวบ้านใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นอาชีพ มาปรับประยุกต์ในการใช้ชีวิต โดยได้เห็นครามธรรมชาติ ได้ศึกษา และสนใจอยากทำเป็นสินค้าชุมชน เพื่อมาต่อยอดกับธุรกิจที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ผ้าย้อมครามอยู่ในวิถีชีวิตทุกอำเภอ ซึ่งในแต่ละที่ก็มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน อยากเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นเงิน หรือแปลงวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า เป้าหมายคืออยากส่งเงินเข้าสู่ชุมชน ให้มีโอกาสสร้างรายได้ ”

(สกุณา สาระนั้นันท์ , สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“เริ่มต้นจากการหยิบผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาแบบธรรมชาติจากชุมชน แล้วพูดคุยกับชาวบ้าน มาสร้างการตลาดโดยการเล่าเรื่อง ทำเวิร์คช็อป มีกรรมวิธีและกระบวนการมาจาก วิธีการดั้งเดิม มีการออกแบบร่วมสมัย ดีไซน์ฟังก์ชันการใช้งาน ลงมือทำให้มากขึ้น”

(สกุณา สาระนั้นันท์ , สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“ในการทำงานจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้ต้องมีกระบวนการสื่อสารและขั้นตอนการประสานงานที่ดี”

(นิยุทธิ์ สืบสาย , สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“แนวคิดภูมิปัญญาได้รับการเผยแพร่ โดยนักวิชาการได้ใช้สื่อ ถ่ายทอดต่อชุมชน บริการวิชาการภูมิปัญญา เป้าหมายคือเครือข่าย”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สาวทช.เป็นกระบอกเสียงที่มีความน่าเชื่อถือ จึงทำให้ได้รับข่าวประชาสัมพันธ์ความสำคัญของผ้าย้อมคราม พอมีการรวมกลุ่ม 10-20 คนต่อชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะให้การสนับสนุนหาช่องทาง ให้องค์ความรู้ ทางสถาบันการศึกษาจะให้ความสำคัญด้านการวิจัย และถ่ายทอดให้กับประชาชนและชุมชน”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ลงพื้นที่จริงเพื่อให้ข้อมูลแบบเจอหน้า พบปะสื่อสารพูดคุยตรงกับกลุ่มชุมชน มีการ

ประสานงานกับกลุ่มโอท็อป เพื่อนำมาพัฒนาสินค้า”

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“การพูด และปฏิบัติให้ดู”

(ประสิทธิ์ โสภีรักษ์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครเป็นสถาบันแรกที่มีการริเริ่มฟื้นฟูผ้าย้อมครามให้กลับมา ผ้า ย้อมครามถูกผ้าสมัยใหม่มายึดพื้นที่ กระบวนการเริ่มจาก สนใจ สงสัย ลงพื้นที่ วิจัย และได้ผล งานวิจัย”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“เริ่มจากการที่คณะทำงานวิชาการ ทำการผลิตเนื้อหา จากการรวบรวมเอกสารที่เป็นความรู้ ในการส่งเสริมขั้นตอนกระบวนการผลิต ส่งสารผ่านสื่อบุคคลเป็นหลักและใช้สื่อผสม (สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกิจกรรม) เข้าสู่ประธานกลุ่มและสมาชิก แล้วส่งต่อให้กับเยาวชนและคนในชุมชน”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สำนักงานพัฒนาชุมชน เข้ามาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน โดยแนะนำให้กลุ่ม สตรีในหมู่บ้านร่วมกันดำเนินกิจกรรม ด้านการทอผ้า โดยอาศัยเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ สืบทอดจากบรรพบุรุษนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์และมีพัฒนาการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง”

(นายมนตรี ส้มแสง, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“ผู้ส่งสารคือนักวิชาการไปหาข้อมูลแล้วลงพื้นที่หาเครือข่าย ข้อมูลภูมิปัญญาวัฒนธรรม (พันธุกรรม) โดยคณะมนุษยศาสตร์ศึกษา ช่องทางการตลาดโดยคณะวิทยาการจัดการ การสืบทอดคือ ผู้ประกอบการ ผู้สูงอายุ มีแนวคิดอยากถ่ายทอดให้กับลูกหลาน แล้วนักศึกษาวิชาลัยพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนประถม มัธยม และอุดมศึกษา”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

ขั้นที่ 2 เนื้อหาสาร (M-Massage) ได้แก่ เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมคราม มีสัญลักษณ์วิธีการส่งข่าวสาร สื่อ กิจกรรม ประชาคม ธรรมรงค์ ประชุม ซึ่งชาวชุมชนบ้านพันนามีการสื่อสารส่วนใหญ่นำเสนอให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ เช่น สี ครามธรรมชาติ สีจากเปลือกไม้ เส้นใยฝ้ายที่ใช้ในการทอ เช่น ฝ้ายเงินมือและเทคนิคการมัดหมี่ให้เกิดลวดลาย คุณสมบัติของผ้าฝ้าย การสร้างความแตกต่างด้วยเทคนิคการถักทอหรือลวดลาย กระบวนการผลิตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมหรือผ้าข้อมครามธรรมชาติสีไม่ตก เป็นต้น เป็นการสื่อสารส่งต่อข้อมูล ด้วยผลิตภัณฑ์ไปยังผู้บริโภคผ่านสื่อธรรมชาติ เส้นใย ลวดลายและกรรมวิธีการผลิต แต่ยังคงขาดทักษะในการสร้างและเล่าเรื่องราวต่างๆ เพื่อใช้ในการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกหวงแหน โดยนำกระบวนการสื่อสารมาอธิบายถึงวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาจาก บรรพบุรุษสู่คนยุคในปัจจุบัน เพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้เกิดการสูญหาย เนื่องจากตำบลพันนาได้เป็นศูนย์การเรียนรู้ซึ่งเป็นต้นแบบแห่งการบูรณาการที่เข้ามามีส่วนช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้มีนโยบายสร้างเศรษฐกิจฐานรากสนับสนุนช่วยเหลือความรู้ สนับสนุนเทคโนโลยี ทุน การบริหารจัดการ สินค้าโอท็อป เพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เลี้ยงชีพพึ่งพาตัวเองได้

“บทบาททางวิชาการยกระดับมาตรฐานต่างประเทศ พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการพัฒนาความหลากหลายใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า”
(จิตรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ใช้องค์ความรู้ของแต่ละคณะมาพัฒนา เอาตามถนัดของแต่ละคน ได้ขึ้นทะเบียนมาตรฐานสนับสนุน OTOP”
(นายแสนสุรีย์ เชื้อวัง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความสามัคคีในชุมชน”
(ประสิทธิ์ โสภีรักษ์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“ส่งเสริมให้ธุรกิจฐานรากมีรายได้ มีประโยชน์อย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก มี

อาชีพที่มั่นคง ประชาชนจะได้ไม่ต้องไปทำงานที่กรุงเทพ”

(นิวยอร์ก สืบสาย, สัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2562)

“กรมพัฒนาชุมชน มีการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินงาน”

(มนตรี ฮ่มแสง, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดให้ OTOP เป็นนโยบายเร่งด่วนที่สำคัญ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยมอบหมายให้กรมพัฒนาชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนที่เป็นรากฐานเศรษฐกิจ”

(มนตรี ฮ่มแสง, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ใช้องค์ความรู้ของแต่ละคณะมาพัฒนา โดยเอาความถนัดของแต่ละคนในชุมชนผลักดันให้จดทะเบียนที่อำเภอ แล้วจัดกลุ่มให้มีมาตรฐานสนับสนุนโอท็อป”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 2 กรกฎาคม 2562)

“ศูนย์คราม ได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เทคนิคการส่งเสริมการขายสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการส่งออก 4.0 การขายสินค้าตลาดออนไลน์สู่ออนไลน์ 4.0 (Facebook Page)”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่แต่ละชุมชนได้นำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมา พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่นและเป็นที่ต้องการของตลาด สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยยึดหลักการพึ่งตนเองของชุมชน รัฐพร้อมที่จะช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการ เป็นการสร้างเศรษฐกิจพอเพียง”

(มนตรี ฮ่มแสง, สัมภาษณ์ 02 สิงหาคม 2562)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและบรรพบุรุษของตัวเอง เป็นเส้นทางที่น่าจะเสริมสร้างและนำไปสู่การอนุรักษ์ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการเรียกร้องให้สังคมเกิดความตระหนัก รากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศเกี่ยวพัน โดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพของคน ในด้านจิตสำนึก ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถของคน และเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาในมิติต่างๆทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า คนรุ่นใหม่ มีความรัก มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่ได้เรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็ก พอเติบโตก็ได้ซึมซับรู้สึกหวงแหน และจะเป็นผู้สานต่อจากบรรพบุรุษเพื่อไม่ให้สูญหายไป

“อนาคตมีแนวคิดสร้าง *young smart krammer* ให้มีนักผลิตคราเมียมยุคใหม่ทั้งกระบวนการ ให้ก้าวสู่ยุค 4.0 ให้เข้าใจเทรนด์ ต่อยอดได้เร็ว มีช่องทางการใช้สื่อที่รวดเร็ว”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“โครงการ สืบสานอนุรักษ์ศิลป์ผ้าถิ่นไทย ดำรงไว้ในแผ่นดิน เพื่อสืบสานพระราชปณิธาน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ทรงอนุรักษ์ ส่งเสริม และเชิดชูอัตลักษณ์คุณค่าผ้าไทย ทำให้ผ้าไทยคงอยู่คู่แผ่นดิน และเพิ่มรายได้ให้ผู้ประกอบการ OTOP”

(นายมนตรี อ่วมแสง, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“อนุรักษ์แบบพัฒนาให้ครามเข้าสู่วิถีชุมชน เข้าทุกกลุ่มทุกวัย เข้ามาในรูปแบบหลากหลาย”

(จิตรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“วิชาความรู้อยู่กับเรา แต่ถ้าเราไม่สืบสานต่อ ก็หายหมดสิ้น”

(คำพูล สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“เจ้าของภูมิปัญญาตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ เราควรรักษา และประยุกต์ให้เข้ากับวิถีปัจจุบัน”
(สฤณา สาระนั้นท์, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

นางคำพูล สุราวงษ์ ประธานชมรมชาวบ้าน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“เราจะทอผ้าเป็นลายโบราณ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำลังจะสูญหาย การย้อมผ้า การปลูกฝ้าย การทอแบบธรรมชาติตามวิถีชีวิตเดิม เพื่อให้คนรุ่นใหม่จะได้เอาไปทำตัวอย่าง ทำโครงการ วิจัย วิทยานิพนธ์ บันทึกไว้เพื่อคนรุ่นหลังจะได้เข้าไปศึกษาได้”

(คำพูล สุราวงษ์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“สร้างธุรกิจไว้เพื่อเกษียณ วางแผนทำธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรในวิถีชีวิตชุมชน”

(นางจิราพร มณีปกรณ์ ผู้ประกอบการร้านจิราพรผ้าคราม, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

นายแสนสุรีย์ เชื้อวังคำ นักวิจัยปฏิบัติหน้าที่ หัวหน้างานวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ศูนย์คราม สนับสนุนปัจจัยการผลิต ปลูกครามอินทรีย์ ปลูกฝ้ายอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ สร้างสื่อ สร้างองค์ความรู้ใหม่และใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“เมื่อ 8 ปีก่อน ครามไม่แพร่หลายในเยาวชน ผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย ปัจจุบันครามสกล ได้มีพัฒนาโดยดึงนวัตกรรมสื่อมาต่อยอด โดยนำมาบูรณาการสร้างสรรค์เทคนิคแบบกราฟฟิคที่ทันสมัย แต่ยังคงเป็นธรรมชาติ”

(สฤณา สาระนั้นท์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“ผ้าฝ้ายย้อมคราม ภูมิปัญญาที่ควรอนุรักษ์และสืบสานไว้ เพราะจุดเด่นของตำบลคือผ้าย้อมคราม แม้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาแต่ชุมชนยังเกาะกลุ่มกันมาก”

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อเผยแพร่เรื่องราว สื่อสารให้ผู้สนใจมาเรียนรู้ และมีคอร์ส
สั้นๆ เป็นองค์ความรู้ เพื่อถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อรุ่น”

(สฤณา สาระนันท์ ,สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

ขั้นที่ 3 ช่องทางการสื่อสาร (C-Channel) สื่อบุคคล สื่อกิจกรรม สื่อโซเชียล สื่อเผยแพร่
อื่นๆทั้งภายในและภายนอกคือการสาธิตและปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่สนใจจนเกิดการ
ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นรวมถึงการเลือกใช้ช่องทางต่างๆผสมผสานกันอย่างกลมกลืนเพื่อเผยแพร่
เนื้อหาภูมิปัญญาผ่านการใช้สื่อพื้นบ้านและสื่อใหม่ ชุมชนบ้านพันทนามีการใช้ช่องทางการสื่อสาร
ในหลากหลายรูปแบบ แต่เน้นไปที่การสื่อสารผ่านตัวบุคคล การสื่อสารแบบปากต่อปาก การ
สื่อสารผ่านเสียงตามสาย รวมถึงการสื่อสารผ่านการจัดการประชุมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆที่
เกี่ยวข้องกับการทอผ้าฝ้ายข้อมคราม ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆที่ชุมชนจัดขึ้น สื่อบุคคลเป็นสื่อหลัก
เชื่อมโยงผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน เป็นลักษณะใช้ร่วมกันและบางส่วนมีการหาข้อมูล
เพิ่มเติมผ่านสื่อ การใช้สื่อหรือกิจกรรมที่เป็นช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
เป็นช่องทางที่เปิดโอกาส ให้ทางชุมชนกล้าที่จะเปลี่ยนใช้ ไลน์ ยูทูป เฟซบุ๊ก ในการพูดคุย เสนอ
สินค้าใหม่ มีคิวอาร์โค้ด ในการชำระเงิน มีความสะดวกสบาย ทันสมัยมากขึ้น

“กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้คัดเลือกกลุ่มทอผ้าบ้านพันทนา พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้
การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยถ่ายทอดความรู้และใช้สื่อประชาสัมพันธ์แก่ผู้ที่สนใจ
ต่อไป”

(มนตรี ส้มแสง ,สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“ปัจจุบันทางพัฒนาชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารทาง เฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์โอทอปสกล
นคร การตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มการติดต่อสื่อสาร”

(กนกวรรณ พงษ์ไพโรจน์,สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“สภาอุตสาหกรรมได้มีส่วนช่วยนักธุรกิจภาคเอกชนในการต่อยอด ให้คำปรึกษา
ประชาสัมพันธ์ แนะนำแหล่งเรียนรู้ ดูงานตามโรงงานต่างๆ ”

(ปวีณา ไชยยศ, สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2562)

“กระบวนการผลิตที่ค่อนข้างซับซ้อนที่เป็นอัตลักษณ์ของคนสกนนคร มีการพัฒนาใช้นวัตกรรม QR code แอปพลิเคชัน ที่ต่อยอดให้กับเกษตรกร”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ให้ได้ความสะดวกและเลือกสรรสินค้าจังหวัดสกนนคร รวบรวมข้อมูลร้านค้าบนถนนผ้าคราม ในรูปแบบดิจิทัลไกด์บุ๊ก 3 ภาษา ประกอบด้วย ภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาจีน โดยประชาชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่สนใจสามารถดาวน์โหลด Application นี้มาไว้ในอุปกรณ์สื่อสารของตนเองผ่าน App Store และ Play Store”

(นายสนธยา ผาลลาพึง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“กระทรวงพาณิชย์เน้นพัฒนารูปแบบและสร้างโอกาสทางการตลาดอย่างเต็มรูปแบบ เน้นนโยบายการตลาดการสื่อสารเพื่อสร้าง โอกาสทางการตลาดรูปแบบใหม่ด้วยนวัตกรรม”

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าและการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกนนคร, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ไลน์ เข้าถึงคนในกลุ่มมากที่สุด”

(คำพูล สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ทำการตลาดโดยใช้สื่อโซเชียล เช่น เว็บไซต์ แฟนเพจ ยูทูป ออกรายการ โทรทัศน์”

(นางสกุณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“มีการสนับสนุน ส่งเสริมให้ตั้งกลุ่มอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคราม โดยมีทางกลุ่มพี่เลี้ยงในอำเภอเป็นคนที่สื่อสารข่าวสารไปยังกลุ่มชาวบ้าน แต่ยังคงการใช้สื่อในการติดต่อ เพราะชาวบ้านเป็นกลุ่มสูงวัย”

(กมลวรรณ พงษ์ไพโรจน์, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2562)

“ในการทำตลาด ใช้เพจ เฟซบุ๊ก โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และแนวคิดประช่วมสมัย ”

(นายจักรวาล ทวีโชคอำนวย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“พัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนครและททท.สกลนคร ร่วมผลิตสื่อสาระการเรียนรู้
สื่อการเรียนการสอน คู่มืออนุรักษ์สืบสาน รักษาและต่อยอด ศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่า”

(มนตรี สัมแสง, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2562)

“ได้มีการส่งเสริมเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรฐานฝ่ายกรมต่างๆ
แท้จริง”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“ผลักดันการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างความแตกต่าง นำการตลาดดิจิทัล ทำ
การตลาดออนไลน์เพื่อให้จำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้ง
ส่งเสริมการเข้าสู่ตลาดกลางออนไลน์”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

การสื่อสารออฟไลน์เคยเป็นช่องทางหลัก มักจะชอบเลือกดู เลือกจับ ได้สัมผัสจริงปัจจุบัน
สื่อออนไลน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากกว่าอาจเพราะเป็นช่องทางการติดต่อที่ง่ายขึ้น ประหยัด
ค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านบางกลุ่มก็ยังคงไม่ทันกับเทคโนโลยีได้
เท่าที่ควร ในทางการตลาดออนไลน์ถือเป็นช่องทางหนึ่งในการทำธุรกิจ เนื่องจากในปัจจุบันสื่อ
ออนไลน์บนอินเทอร์เน็ตเข้ามามากขึ้น ทำให้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว แต่ในบ้านพินนา พบว่าหลาย
คนมีความเข้าใจในเรื่องออนไลน์ยังไม่ถูกต้องและไม่ต้องการเรียนรู้เนื่องจากอายุมากแล้ว

นางสุกญา สาระนั้นท์ นักธุรกิจร้านครามสกด ให้สัมภาษณ์ว่า

“การผสมผสานการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน มองให้ทั้งสองแบบเป็น

หนึ่งเดียว”

(สฤณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออฟไลน์อย่างน้อยผู้ซื้อและผู้ขายก็ยังมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิด มีความสัมพันธ์ แต่การทำตลาดออนไลน์เน้นแต่การทำคอนเทนต์มากเกินไป จนลืมโมเมนต์การสร้างความสัมพันธ์”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“การทำตลาดบนสื่อออนไลน์มองดูเหมือนง่าย จนทำให้กลายเป็นสื่อที่มาแรงถึงขนาดที่คับสื่อดั้งเดิมแทบหมดสิ้น”

(มิ่งขวัญ สว่าง, สัมภาษณ์ 31 กรกฎาคม 2562)

“บางอย่างที่เกินวิถีจะอยู่ยากอยู่ลำบาก เวลาทำงานคิดถึงชุมชนต้องการอะไร ชุมชนดีขึ้นไหม เรามีเทคโนโลยีชาวบ้านไม่ต้องทำอะไร ชุมชนอยากได้ไหม ถ้าอนาคตมีเอไอ(AI) เข้ามายุคที่เข้าใจยาก ชาวบ้านจะทำได้ไหม ถ้าอนาคตมีโรงงานผลิตผ้าฝ้ายย้อมครามชาวบ้านจะมาทำไหม อยู่ในชุมชนชาวบ้านเป็นเจ้าของชีวิต ได้พบปะพูดคุย สื่อสารในกลุ่ม ถ้าอยู่ในโรงงานชาวบ้านไปทำงานเช้า เย็นกลับชาวบ้านคงไม่เอา เพราะไม่ใช่วิถีชีวิตเค้า”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ต่อให้โลกหมุนเปลี่ยนไปเร็วแค่ไหน ก็ไม่ได้หมายความว่าเรื่องดั้งเดิมที่เคยทำ ที่เคยใช้ จะไม่สร้างประโยชน์อะไรเลย”

(จิตรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“กำลังมีการพัฒนาสื่อโซเชียล ทั้งทางโทรทัศน์ภูมิภาค วิทยุ ร่วมกับ ททท. เพื่อให้เป็นที่รู้จัก

ของคนในประเทศและต่างประเทศ”

(สนธยา ภาลลาพิง , สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออนไลน์เป็นช่องทางที่เข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการสื่อสารผิดพลาดเพราะไม่เห็นสินค้าจริง”

(กัญญา พิวงม, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“เมื่อก่อนส่งเอกสาร จากจดหมาย ฮาร์ดดิสก์ ปัจจุบันสื่อสารทางไลน์ รวดเร็ว สามารถเตรียมงานได้ทันใจ”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ไลน์ มีเฉพาะกลุ่มเกษตรกร แต่จะลงพื้นที่ เจอหน้ากัน (face to face) มากกว่า เพราะบางครั้งชาวบ้านบางคนก็ไม่ได้มีการใช้สื่อประเภทนี้”

(จิตรา พึ่งพานิช , สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“โครงสร้างการสื่อสารเปลี่ยนจากออฟไลน์เป็นออนไลน์ อยู่ในกรอบของแพลตฟอร์มมากขึ้น”

(สนธยา ภาลลาพิง , สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออนไลน์สามารถทำให้คนในชุมชนสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว เพราะในกลุ่มก็มีการสื่อสารทางไลน์ หากมีสินค้าใหม่ๆ หรือมีการนัดหมาย ก็สามารถลงข้อมูลได้เลย โดยผู้สนใจไม่ต้องเดินทางมาเองประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง”

(คำพูล สุราชวงศ์ , สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“พาณิชย์จังหวัดร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อ

อำนวยความสะดวกในการประชาสัมพันธ์ หาแหล่งท่องเที่ยว แหล่งจำหน่ายและเป็นช่องทางสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชน ชุมชนได้”

(นิยุทธ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“การทำตลาดออฟไลน์ เป็นการสื่อสารทางเดียว เป็นการตลาดเฉพาะพื้นที่ แต่การทำตลาดออนไลน์จะมีการนำเทคโนโลยีต่างๆเข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคหรือลูกค้าได้มากขึ้น”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“Online Marketing เป็นการทำการตลาดรูปแบบหนึ่งที่ใช้หลักการของการตลาดพร้อมนำโซเชียลมีเดียต่างๆเช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อีเมล ซึ่งช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังง่ายต่อการจัดการและที่สำคัญยังเป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน”

(นิยุทธ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

ขั้นที่ 4 ผู้รับสาร R-Receiver ได้แก่ คนรุ่นใหม่ ประชาชน เยาวชนในและนอกหมู่บ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้เกิดการรับรู้และมีทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจ เกิดการสื่อสารไปยังคนในครอบครัว เพื่อน ญาติ และคนในชุมชนให้เกิดความตระหนักอนุรักษ์ ดูแลรักษา และสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น เนื่องจากบ้านพินนาได้เป็นศูนย์การเรียนรู้ซึ่งเป็นต้นแบบแห่งการบูรณาการที่เข้ามามีส่วนช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้เลี้ยงชีพตัวเองได้ ผู้รับสารในกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในชุมชนรับสารจากครอบครัว ผู้นำชุมชนและการบอกต่อจากสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก โดยมีการนำความรู้ที่ได้รับมาต่อยอดทางความคิดและสืบสานจนกลายเป็นวิชาติดตัวสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ ด้านกลุ่มเด็กและเยาวชนมองว่า การเปิดรับสารทำให้เข้าใจชุมชนมากขึ้นรู้จักชุมชนว่ามีเอกลักษณ์อะไร รวมถึงมีความคิดที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคตให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนบ้านพินนา มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายย้อมครามอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับขั้นตอนการทอผ้าให้แก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนคนภายนอกที่สนใจ รวมถึงการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังแบบเรียนของโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ซึมซับและรู้จักทุนชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะผลักดันให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการ ประสาน

ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนอีกด้วย

“เป็นคนรุ่นใหม่ที่เข้ามาสืบสานต่อจากครอบครัว โดยมีการใช้สื่อโซเชียลเข้ามาช่วย เพื่อมีการสื่อสารที่รวดเร็วมากขึ้น”

(วรรณภา ใจปัด, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

นายสนธยา ผาลลาพัง หัวหน้างานบริการวิชาการ กองบริหารการวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดสกลนคร ให้สัมภาษณ์ว่า

“ทางภาครัฐและเอกชนกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีทำให้ธุรกิจก็เปลี่ยนวิธีการ เปลี่ยนรูปแบบการสื่อสาร ซึ่งหากไม่มีการปรับเปลี่ยนก็คงไม่ทันกับยุค 4.0”

(สนธยา ผาลลาพัง , สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“มีการสนับสนุนให้กลุ่มชุมชนมีการตั้งกลุ่มอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคราม โดยมีทางกลุ่มพี่เลี้ยงในอำเภอเป็นคนสื่อสารไปยังกลุ่มชาวบ้าน แต่ยังคงขาดการใช้สื่อโซเชียล เพราะชาวบ้านเป็นกลุ่มสูงวัย”

(กนกวรรณ พงษ์ไพโรจน์, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

ส่วนที่ 2 นวัตกรรมสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สื่อออนไลน์ ได้แก่ ไลน์ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ และแอปพลิเคชัน เพื่อการพัฒนาใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนแก่ประชาชนรุ่นใหม่หรือผู้ที่สนใจ ทำให้ชุมชนเกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ประชาชนชาวบ้านทำการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation)M ผ่านสื่อต่างๆที่ใช้ในที่นี้คือ C (Chanel) ได้แก่ สื่อบุคคล (Personnal Media) สื่อการประชุมเสียงตามสาย และสื่อกิจกรรม ไปยังผู้รับสาร R (Recieved) ในที่นี้คือ ชาวบ้านในชุมชน

บ้านพันทนา ผลที่เกิดจากการสื่อสารในชุมชนจะทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วม (Participation) เมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การตอบรับนวัตกรรมแล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ จึงมีการชักชวนผู้อื่นหรือการบอกกันปากต่อปาก ทำให้ชาวบ้านที่ยังไม่ยอมรับนวัตกรรมหรือลังเล เกิดความมั่นใจในนวัตกรรมมากขึ้น มีความคล้อยตามผู้ชักชวนและเปิดรับนวัตกรรมในที่สุด แต่ก็มีบางคนที่ไม่รับนวัตกรรมใหม่ๆ การเข้าสู่ยุค 4.0 ลักษณะของการสื่อสารเปลี่ยนไป การจัดการกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม จะช่วยให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ให้มีการเข้าถึงเนื้อหา เปิดโอกาสให้ บุคคลภายนอกได้แสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนเป็นสื่อที่มี ปฏิสัมพันธ์กัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“การสื่อสารจากยุคเดิมสู่ยุคดิจิทัล ยังต้องคำนึงถึง ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางในการสื่อสารและ ผู้รับสาร ผู้ส่งสารที่ดีต้องสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นผู้รับสารทำให้เกิดความสนใจ และทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ หลากหลาย และรวดเร็วมากขึ้น”

(แสนสุริย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ช่วยพัฒนาและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านทางอีคอมเมิร์ซ โดยผลักดันให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ขายสินค้าผ่านทางออนไลน์”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“มีการใช้สื่อโซเชียลในการเปิดช่องทางการตลาด แต่จะยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตเดิมอยู่”

(สกุณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“การปรับตัวในยุคการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่ควรริบลงมือทำ”

(จักรวาล ทวีโชคอำนวย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“สื่อเป็นเครื่องมือ เราอัปเดตให้ความรู้สามารถดูได้ตลอดเวลา จะเล่าเรื่องราวเป็นล้านเป็น แสนวิวก็ได้เป็นโซเชียลมีเดีย”

(จิตรรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สังคมออนไลน์ทำให้การสื่อสารติดต่อกันได้ง่ายขึ้น ขณะนี้ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนกำลังมีการพัฒนาแอปพลิเคชันให้กับกลุ่มบ้านปันนา”

(คำพูด สุราขวงค์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

สื่อใหม่ (New media) ได้แก่ เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูบ อินสตาแกรม แอปพลิเคชัน สามารถแลกเปลี่ยนและศึกษาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย ขยายของออนไลน์ ติดต่อกันที่ห่างไกลหรือไม่ได้ติดต่อกันนานได้ง่าย เป็นช่องทางการตลาดใหม่ๆ องค์กรหลายๆแห่งหันมาให้ความสำคัญกับโซเชียลมีเดีย แต่ก็มีข้อเสียคือ ล้วงลึกข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป โคนหลอกจากการใช้โซเชียลมีเดีย โคนละเมิดลิขสิทธิ์ผลงานต่างๆได้ง่าย หมกมุ่นมากจนเสียงาน

จะเห็นได้ว่า สื่อใหม่เป็นการสื่อสารสองทางและเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่า การสื่อสารสองทางในสื่อเก่าซึ่งทำให้เกิดการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็น เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ลักษณะเช่นนี้ยังทำให้ผู้รับสาร มีโอกาสทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารได้

“พาณิชย์ผลักดันผ้าคราม เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชุมชนและวัฒนธรรม สื่อถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนำสื่อมวลชนและบล็อกเกอร์ลงพื้นที่ ก่อนเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง ”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ผ้าฝ้ายย้อมคราม เป็นกระบวนการผลิตที่ค่อนข้างซับซ้อน จึงได้นำนวัตกรรมมาต่อยอดให้กับเกษตรกร”

(โฆษิต ศรีภูธร, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ศูนย์ครามจัดนิทรรศการ กิจกรรม การจัดการความรู้กระบวนการย้อมสีครามธรรมชาติใน

จังหวัดสกลนคร เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“มีการพัฒนาแอปพลิเคชัน เรียนรู้วิถีแห่งครามกับปราสาท แห่งผ้าไหมครามธรรมชาติสกลนคร”

(สนธยา ผาลาพิง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้คัดเลือกกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้การผลิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยถ่ายทอดความรู้และใช้สื่อประชาสัมพันธ์แก่ผู้ที่สนใจต่อไป”

(มนตรี ช่มแสง, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“ปัจจุบันทางพัฒนาชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารทาง เฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์โอทอปสกลนคร การตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มการติดต่อสื่อสาร”

(กนกวรรณ พงษ์ไพโรจน์, สัมภาษณ์ 02 กรกฎาคม 2562)

“สภาอุตสาหกรรมได้มีส่วนช่วยนักธุรกิจภาคเอกชนในการต่อยอด ให้คำปรึกษา ประชาสัมพันธ์ แนะนำแหล่งเรียนรู้ ดูงานตามโรงงานต่างๆ ”

(ปวีณา ไชยยศ, สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2562)

“กระบวนการผลิตที่ค่อนข้างซับซ้อนที่เป็นอัตลักษณ์ของคนสกลนคร มีการพัฒนาใช้นวัตกรรม QR code แอปพลิเคชัน ที่ต่อยอดให้กับเกษตรกร”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ให้ได้ความสะดวกและเลือกสรรสินค้าจังหวัดสกลนคร รวบรวมข้อมูลร้านค้าบนถนนผ้าคราม ในรูปแบบดิจิทัล 3 ภาษาคือ 3 ภาษา ประกอบด้วย ภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาจีน โดยประชาชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาว

ไทยและชาวต่างประเทศ ที่สนใจสามารถดาวน์โหลด Application นี้มาใช้ในอุปกรณ์สื่อสารของตนเองผ่าน App Store และ Play Store”

(นายสนธยา ผาลตาพิง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“กระทรวงพาณิชย์เน้นพัฒนารูปแบบและสร้างโอกาสทางการตลาดอย่างเต็มรูปแบบ เน้นนโยบายการตลาดการสื่อสารเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดรูปแบบใหม่ด้วยนวัตกรรม”

(นายนิยุทธิ์ สืบสาย ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าและการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกลนคร, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“ไลน์ เข้าถึงคนในกลุ่มมากที่สุด”

(คำพูล สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2562)

“ทำการตลาดโดยใช้สื่อโซเชียล เช่น เว็บไซต์ Fanpage Youtube ออกรายการโทรทัศน์”

(นางสกุณา สาระนันท์, สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2562)

“มีการสนับสนุน ส่งเสริมให้ตั้งกลุ่มอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคราม โดยมีทางกลุ่มพี่เลี้ยงในอำเภอเป็นคนที่สื่อสารข่าวสารไปยังกลุ่มชาวบ้าน แต่ยังคงการใช้สื่อในการติดต่อเพราะชาวบ้านเป็นกลุ่มสูงวัย”

(กมลวรรณ พงษ์ไพโรจน์, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2562)

“ในการทำตลาด ใช้เพจ เฟซบุ๊ก โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และแนวคิดประร่วมสมัย ”

(นายจักรวาล ทวีโชคอำนวย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“พัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนครและททท.สกลนคร ร่วมผลิตสื่อสาระการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน คู่มืออนุรักษ์สืบสาน รักษาและต่อยอด ศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่า”

(มนตรี สัมแสง, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2562)

“ได้มีการส่งเสริมเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตรฐานฝ่ายกรมต่างๆอย่างแท้จริง”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

“ผลักดันการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างความแตกต่าง นำการตลาดดิจิทัล ทำการตลาดออนไลน์เพื่อให้จำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมการเข้าสู่ตลาดกลางออนไลน์”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2562)

การสื่อสารออฟไลน์เคยเป็นช่องทางหลัก มักจะชอบเลือกดู เลือกจับ ได้สัมผัสจริงปัจจุบันสื่อออนไลน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากกว่าอาจเพราะเป็นช่องทางการติดต่อที่ง่ายขึ้น ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านบางกลุ่มก็ยังคงไม่ทันกับเทคโนโลยีได้เท่าที่ควร ในทางการตลาดออนไลน์ถือเป็นช่องทางหนึ่งในการทำธุรกิจ เนื่องจากในปัจจุบันสื่อออนไลน์บนอินเทอร์เน็ตเข้ามามากขึ้น ทำให้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว แต่ในบ้านพินนา พบว่าหลายคนมีความเข้าใจในเรื่องออนไลน์ยังไม่ถูกต้องและไม่ต้องการเรียนรู้เนื่องจากอายุมากแล้ว

นางสกุณา สาระนั้นท์ นักธุรกิจร้านครามสกด ให้สัมภาษณ์ว่า

“การผสมผสานการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน มองให้ทั้งสองแบบเป็นหนึ่งเดียว”

(สกุณา สาระนั้นท์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออฟไลน์อย่างน้อยผู้ซื้อและผู้ขายก็ยังมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิด มีความสัมพันธ์ แต่การทำตลาดออนไลน์เน้นแต่การทำคอนเทนต์ (content) มากเกินไป จนลืม

โมเมนต์(moment) การสร้างความสัมพันธ์”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“การทำตลาดบนสื่อออนไลน์นั้นมองดูเหมือนง่าย จนทำให้กลายเป็นสื่อที่มาแรงถึงขนาดที่คับสื่อดั้งเดิมแทบหมดสิ้น”

(มิ่งขวัญ สว่าง, สัมภาษณ์ 31 กรกฎาคม 2562)

“บางอย่างที่เกินวิถีจะอยู่ยากอยู่ลำบาก เวลาทำงานคิดถึงชุมชนต้องการอะไร ชุมชนดีขึ้นไหม เรามีเทคโนโลยีชาวบ้านไม่ต้องทำอะไร ชุมชนอยากได้ไหม ถ้าอนาคตมี AI เข้ามายุคที่เข้าใจยาก ชาวบ้านจะทำได้ไหม ถ้าอนาคตมีโรงงานผลิตผ้าฝ้ายย้อมครามชาวบ้านจะมาทำไหม อยู่ในชุมชนชาวบ้านเป็นเจ้าของชีวิต ได้พบปะพูดคุย สื่อสารในกลุ่ม ถ้าอยู่ในโรงงานชาวบ้านไปทำงานเช้า เย็นกลับชาวบ้านคงไม่เอา เพราะไม่ใช่วิถีชีวิตเค้า”

(แสนสุรีย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ต่อให้โลกหมุนเปลี่ยนไปเร็วแค่ไหน ก็ไม่ได้หมายความว่าเรื่องดั้งเดิมที่เคยทำ ที่เคยใช้ จะไม่สร้างประโยชน์อะไรเลย”

(จิตรรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“กำลังมีการพัฒนาสื่อโซเชียล ทั้งทางโทรทัศน์ภูมิภาค วิทยุ ร่วมกับ ททท. เพื่อให้เป็นที่รู้จักของคนในประเทศและต่างประเทศ”

(สนธยา ผาผลาพิง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออนไลน์เป็นช่องทางที่เข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการสื่อสารผิดพลาดเพราะไม่เห็นสินค้าจริง”

(กัลยา ผิวงาม, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2562)

“เมื่อก่อนส่งเอกสาร จากจดหมาย ฮาร์ดดิสก์ก็อปปี ปัจจุบันสื่อสารทางไถ่รวดเร็ว สามารถเตรียมงานได้ทันใจ”

(แสนสุรีย์ เชื้อวังคำ, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“ไลน์ มีเฉพาะกลุ่มเกษตรกร แต่จะลงพื้นที่ เจอหน้ากัน (face to face) มากกว่า เพราะบางครั้งชาวบ้านบางคนก็ไม่ได้มีการใช้สื่อประเภทนี้”

(จิตรรา พึ่งพานิช, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“โครงสร้างการสื่อสารเปลี่ยนจากออฟไลน์เป็นออนไลน์ อยู่ในกรอบของแพลตฟอร์มมากขึ้น”

(สนธยา ผาลลาพิง, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“สื่อออนไลน์สามารถทำให้คนในชุมชนสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว เพราะในกลุ่มก็มีการสื่อสารทางไลน์ หากมีสินค้าใหม่ๆ หรือมีการนัดหมาย ก็สามารถลงข้อมูลได้เลย โดยผู้สนใจไม่ต้องเดินทางมาเองประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง”

(คำพูล สุราชวงศ์, สัมภาษณ์ 09 กรกฎาคม 2562)

“พาณิชย์จังหวัดร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการประชาสัมพันธ์ หาแหล่งท่องเที่ยว แหล่งจำหน่ายและเป็นช่องทางสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชน ชุมชนได้”

(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

“การทำตลาดออฟไลน์ เป็นการสื่อสารทางเดียว เป็นการตลาดเฉพาะพื้นที่ แต่การทำ

ตลาดออนไลน์จะมีการนำเทคโนโลยีต่างๆเข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคหรือลูกค้าได้มากขึ้น”
(แสนสุริย์ เชื้อวงศ์, สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2562)

“Online Marketing เป็นการทำการตลาดรูปแบบหนึ่งที่ใช้หลักการของการตลาดพร้อมนำ
โซเชี่ยลมีเดียต่างๆเช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อีเมล ซึ่งช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย อีกทั้งยังง่ายต่อการ
จัดการและที่สำคัญยังเป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน”
(นิยุทธิ์ สืบสาย, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2562)

จากการสัมภาษณ์สรุปว่า กระบวนการสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา
ปราชญ์ชาวบ้านใช้การบอกเล่า อธิบาย และสาธิต ปฏิบัติลงมือทำไปพร้อมๆกัน เพื่อให้เป็น
ตัวอย่างแก่ผู้คนที่สนใจ จนทำให้เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสาร
ต่างๆ ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน เพื่อเผยแพร่เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามแบบปาก
ต่อปากและเสียงตามสายของชุมชน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศ มีการใช้สื่อใหม่และสื่อ
พื้นบ้านเพื่อจัดกิจกรรมทำให้เกิดการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมให้กว้างขวางและประชุมเพื่อให้
คนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยกันในการลงมือปฏิบัติและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นส่วนที่ช่วย
ให้เกิดการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนให้มีปฏิสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ โดยมีสื่อออนไลน์ นวัตกรรม
การใช้สื่อใหม่ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ช่วยให้เกิดการพัฒนาชุมชน เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเกิดการ
ปฏิบัติไปด้วยกัน โดยมีการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนการ
สื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี ทำให้ชุมชนเกิดการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเปิดโอกาส
ให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ จนก่อให้เกิดการสื่อสารไปยังคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง
เพื่อน และคนในชุมชน ทำให้เกิดความตระหนักและสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น
โดยมีการสร้างการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนผ่านการนำเสนอสื่อออนไลน์และสื่อใหม่ ส่งผลให้
คนรุ่นใหม่เล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เกิดความ
เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษานวัตกรรมสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

1.สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย จำนวน 7 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 21 คน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มทอผ้า จำนวน 5 คน เยาวชนจำนวน 3 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 แห่ง และ ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 แห่ง จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

กระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารคือปราชญ์ชาวบ้านใช้การบอกเล่า อธิบาย และลงมือทำไปพร้อมๆ กัน สารที่ถ่ายทอด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม ช่องทางการสื่อสาร คือ การสื่อสารแบบปากต่อปากและเสียงตามสาย โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศเพื่อจัดกิจกรรมและประชุม ผู้รับสารได้รับสารจากคนในครอบครัวและปราชญ์ชาวบ้าน โดยการบอกเล่า เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเกิดการปฏิบัติไปด้วยกัน โดยมีการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี เป็นขั้นตอนที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดใช้สื่อส่งสารที่มีความหลากหลาย ผ่านกิจกรรมสร้างกระบวนการสื่อสารที่เป็นขั้นตอนและร่วมวางแผนภูมิปัญญาที่มีองค์ความรู้ ในการจัดการและสร้างเครือข่ายกับองค์กร

ภาครัฐและภาคเอกชน โดยการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

(1) ผู้ส่งสาร (2) เนื้อหาสาร (3) ช่องทางการสื่อสาร (4) ผู้รับสาร ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ส่งสาร

พบว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ใช้การบอกเล่าแบบปากต่อปาก ร่วมกับการสาธิตและการลงมือทำให้ดูจากคนในครอบครัว จากแม่สอนลูก ชายสอนหลาน โดยมีบ้านเป็นแหล่งถ่ายทอดที่สำคัญในการถ่ายทอด ใช้การเรียนรู้จากบรรพบุรุษถ่ายทอดกันมา โดยใช้วิธีการส่งสารด้วยการปฏิบัติจริง อธิบายการทำด้วยการบอกเล่า จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการสื่อสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งแล้วส่งต่อกันไปเรื่อยๆ กลายเป็นเครือข่ายขององค์ความรู้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 เนื้อหาสาร

พบว่า ประชาชนชุมชนบ้านพันทนา มีลักษณะเน้นการทำให้เห็นหรือการลงมือทำด้วยตนเอง สารที่สื่อออกไปจึงออกมาในรูปอวัจนภาษา ทั้งท่าทาง กริยา อากา การสาธิต และการปฏิบัติจากคนในครอบครัวถูกส่งต่อ ไปยังรุ่นต่อรุ่น ในรูปแบบที่แตกต่างออกไปขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้ส่งสารและรูปแบบของการนำเสนออื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคำพูด ตัวหนังสือ หรือรูปภาพ เครื่องหมาย หรือกริยาท่าทางต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงหรือถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการและวัตถุประสงค์ของผู้รับสารด้านช่องทางการสื่อสาร

ขั้นที่ 3 ช่องทางการสื่อสาร

พบว่า ชุมชนบ้านพันทนามีการใช้ช่องทางการสื่อสารในหลากหลายรูปแบบ แต่เน้นไปที่การสื่อสารผ่านตัวบุคคล การสื่อสารแบบปากต่อปาก และการสื่อสารผ่านทางสายของหออกระจายข่าวในชุมชน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แจ้งข่าวหรือประกาศต่างๆ รวมถึงการสื่อสารผ่านการจัดการประชุมที่เน้นการมีส่วนร่วม สมาชิกอยู่ในทุกขั้นตอนการทำงานหรือพูดคุย ศึกษาดูงาน เวทีชาวบ้าน ล้อมวงเสวนา การแลกเปลี่ยนพูดคุย ออกไปพบปะเยี่ยมเยียนกันระหว่างชุมชน การสื่อสารกลุ่มย่อย เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นตามแต่ละวาระ ตามโอกาส

ขั้นที่ 4 ผู้รับสาร

พบว่า ผู้รับสารในชุมชนรับสารจากคนในครอบครัวและผู้นำชุมชน โดยการบอกปากต่อปากเป็นหลัก เมื่อมีการนำความรู้ที่ได้มาต่อยอดความคิดจึงเกิดเผยแพร่และบอกต่อกลายเป็นการสร้างเครือข่าย รวมถึงการรับสารเกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายย้อนกรรม เมื่อทำความเข้าใจแล้วเกิดการลงมือปฏิบัติจนกลายเป็นผู้ส่งสาร ได้อีกทางหนึ่ง

ส่วนที่ 2 นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อนกรรมบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

ผลที่เกิดจากการสื่อสารในชุมชนบ้านพันนา ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วม เมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การตอบรับนวัตกรรมแล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ จึงมีการชักชวนผู้อื่นหรือการบอกกันปากต่อปาก ทำให้ชาวบ้านที่ยังไม่ยอมรับนวัตกรรมหรือลังเลเกิดความมั่นใจในนวัตกรรมมากขึ้น มีความคล้อยตามผู้ชักชวนและเปิดรับนวัตกรรมในที่สุด แต่ก็มีบางคนที่ไม่รับนวัตกรรมใหม่ๆ การเข้าสู่ยุค 4.0 ลักษณะของการสื่อสารเปลี่ยนไป การจัดการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อนกรรม จะช่วยให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ให้มีการเข้าถึงเนื้อหา เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้แสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนเป็นสื่อที่มีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นการสื่อสารสองทางและเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทางในสื่อเก่าซึ่งทำให้เกิดการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็น เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ลักษณะเช่นนี้ยังทำให้ผู้รับสาร มีโอกาสทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารได้โดยมีสื่อใหม่ (New media) เข้ามาเชื่อมโยง ได้แก่ เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูป เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน ทวิตเตอร์ สามารถแลกเปลี่ยนและศึกษาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย ขยายของออนไลน์ ติดต่อกันที่ห่างไกลหรือไม่ได้ติดต่อกันนานได้ง่าย เป็นช่องทางการตลาดใหม่ๆ องค์กรหลายๆแห่งหันมาให้ความสำคัญกับโซเชียลมีเดีย แต่ก็มีข้อเสียคือ ล้วงลึกข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป โดนหลอกจากการใช้โซเชียลมีเดีย โดนละเมิดลิขสิทธิ์ผลงานต่างๆได้ง่าย หมกมุ่นมากจนเสียงาน

2.อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับ การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อนกรรมบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร สามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัด สกลนคร

กระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารคือปราชญ์ชาวบ้านใช้การบอกเล่า อธิบาย และลงมือทำไปพร้อมๆ กัน สารที่ถ่ายทอด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม ช่องทางการสื่อสาร คือการสื่อสารแบบปากต่อปากและเสียงตามสาย โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศเพื่อจัดกิจกรรมและประชุม ผู้รับสารได้รับสารจากคนในครอบครัวและปราชญ์ชาวบ้านโดยการบอกเล่า เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเกิดการปฏิบัติไปด้วยกัน โดยมีการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อนำมาสนับสนุนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี

ประชาชนในชุมชนบ้านพันนาใช้กระบวนการสื่อสารที่มีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร การใช้สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชนเพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทอผ้าและสื่อต่างๆ เพื่อเพิ่มช่องทางในการสื่อสารไปยังประชาชนให้สามารถรับรู้ได้มากขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ของเบอร์โล (Berio) ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel) และ ผู้รับสาร (Receiver) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรัช ทกิริตนกุล, การประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), 161-162. ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่พึงยึดมี 7 ประการ คือ 1) ความน่าเชื่อถือ 2) ความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม 3) เนื้อหาสาระ 4) ความชัดเจน 5) ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอ 6) ช่องทางในการสื่อสาร 7) ชีตความสามารถของผู้รับ

การสื่อสารของชุมชนบ้านพันนา ประกอบด้วย การสนับสนุนการสร้างสื่อ เฉพาะกิจ การจัดกิจกรรมเสริมความรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อการสื่อสารทางหอกระจายข่าวภายในชุมชน และการจัดอบรมเสริมสร้างเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม นอกจากนี้ชุมชนบ้านพันนา ยังเน้นการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดย เริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพ การอบรม สั่งสอนหรือสร้างบทบาทจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สถาบันอื่นๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้ สังเคราะห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้คือ 1. เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่คิดขึ้น 2) เป็นประสบการณ์ของชาวบ้านเป็นความรู้และประสบการณ์ 3) เป็นความสามารถของชุมชนท้องถิ่น 4) เป็นแบบแผนวิถีชีวิตเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน 5) เป็นทุนทางปัญญากระบวนการทางปัญญา 6) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนใน

ชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สีลาภรณ์ นาคทรพร (2538) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีโดยทั่วไป 4 ประการคือ 1) มีลักษณะ เป็นกระบวนการกลุ่มที่เรียนรู้ร่วมกัน 2) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงจากกระบวนการ คิด-ทำ-ทบทวน วิเคราะห์-ทำ 3) เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้เพื่อ พยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ 4) การเรียนรู้และทำงานร่วมกัน ในลักษณะเป็นเครือข่าย

การที่ประชาชนชุมชนบ้านพันทนา ยังคงมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาผ้าฝ้ายย้อมครามจากรุ่นสู่รุ่น อยู่ตลอดนั้น เนื่องจากแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านพันทนามีการวางแผน ร่วมกัน ระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการร่วมสร้างศูนย์การเรียนรู้ใน ชุมชน เกี่ยวกับความเป็นธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ คุณสมบัติของผ้าย้อมคราม การปลูกต้นคราม ทอ เส้นฝ้าย เส้นใย ลวดลาย การทอผ้า การย้อมคราม และกรรมวิธีกระบวนการผลิต เป็นการสื่อสาร ผ่านผ้าฝ้ายย้อมครามแต่ยังคงขาดทักษะในการเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้กลายเป็นหนึ่งในฐานการเรียนรู้ แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนที่สนใจถือเป็นการประสานความร่วมมือกัน ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ มุ่งจะถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายย้อมคราม ให้กับผู้ที่สนใจศึกษาอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญา ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิด จากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรองร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบ ต่อกันมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ จำลอง วิบูลย์ปิ่น (2545) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม ผักตบชวาในจังหวัดนครปฐม พบว่า ชาวบ้านได้สืบทอดภูมิปัญญาเรื่องการจักสานผักตบชวาทั้ง รูปแบบกระบวนการผลิตหลายสานจาก การคิดค้นแบบใหม่ๆ โดยดัดแปลงมาจากงานจักสานไม้ไผ่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ กับงานสานผักตบชวา เป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนในชนบทและ ส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ สืบไป สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2548, น.49) อธิบายว่า การสืบทอดภูมิปัญญาจากคน รุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ได้แก่ ครอบครัว วัด สำนัก ชุมชน เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ในอดีตเรียน โดยการปฏิบัติ ซึมซับพ่อแม่สอนลูก โดยให้ลูกสังเกตกับสิ่งที่ทำ ลูก ช่วยพ่อแม่ทำและค่อยๆทำตามเอง เรื่องการทำหาคิน การทำเครื่องมือใช้ การทอผ้าทำหัตถกรรม ล้วนเกิดจากการปฏิบัติและซึมซับที่ละเล็กละน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้ สังเคราะห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้คือ 1. เป็นองค์ความรู้ของ ชาวบ้านที่คิดขึ้น 2) เป็นประสบการณ์ของชาวบ้านเป็นความรู้และประสบการณ์ 3) เป็น ความสามารถของชุมชนท้องถิ่น 4) เป็นแบบแผนวิถีชีวิตเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของ ชุมชน 5) เป็นทุนทางปัญญากระบวนการทางปัญญา 6) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

ท้องถิ่น

จากกรณีศึกษาชุมชนบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร นี้ทำให้เห็นได้ว่า สื่อบุคคลที่มีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เป็นส่วนสำคัญที่ช่วย ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างคนชุมชนให้มีปฏิสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ และก่อให้เกิดการความร่วมมือของคนในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้การใช้สื่อประเภทต่างๆ เช่น สื่อกระจายเสียง เพื่อการกระจายข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ต่างๆ มีส่วนช่วยทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน ทั้งใน ด้านการรับรู้ ทักษะ ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนการเปลี่ยนวิธีคิดโดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเป็นหลัก การลดบทบาทของการตั้งการจากบนลงล่างมาเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันมากขึ้น รวมทั้งความพยายามในการผลักดันภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าฝ้ายย้อมครามให้กลับมามีชีวิต ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันสร้างศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผ้าฝ้ายย้อมครามของชุมชนบ้านพันนา นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้สืบทอดการทอผ้าตั้งแต่ยังเล็ก โดยอาศัยช่วงปิดเทอมหรือเวลาว่างหลังเลิกเรียนให้ฝึกฝนและเรียนรู้การทอผ้า รวมถึงส่งเสริมการทอผ้าฝ้ายย้อมครามให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานจนได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) สอดคล้องกับงานวิจัยของ จาริดา หินธาร, กนยารัตน์สุขะวัจนกุล และคณะ (2552) ได้ทำการศึกษาการจัดการผลิตภัณฑ์ OTOF กรณีศึกษา :กลุ่มแม่บ้านสามัคคีพัฒนา บ้านถ้ำเต่า หมู่1 ตำบลสามัคคีพัฒนา อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพการผลิตในการจัดการและถ่ายทอดองค์ความรู้)

ส่วนที่ 2 นวัตกรรมสื่อสารผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร

ประกอบด้วย (1) สื่อออนไลน์ ได้แก่ แอปพลิเคชันเป็นคู่มือเผยแพร่ส่งเสริมสินค้าการตลาดโอท็อป มีรายชื่อผู้ผลิตผ้าคราม มีการใส่การออกแบบลายผ้าแบบโบราณและประยุกต์ไลน์มีการติดต่อผู้ผลิตในกลุ่มทอผ้า มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการแจ้งการประชุมกิจกรรมต่างๆในกลุ่ม มีการซื้อขายและแจ้งการชำระเงินผ่านทางคิวอาร์โค้ด เฟซบุ๊กมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสินค้าโอท็อปผ้าคราม ชื่อขายผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้า แนะนำแหล่งท่องเที่ยว ทวิสเตอร์ (ไทยตำบล) มีการขายสินค้าเอง ผู้ผลิตขายตรงให้กับลูกค้าทางออนไลน์ คิวอาร์โค้ดงานวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานสกลนคร ได้นำมาพัฒนาใช้เป็นสื่อกลางการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อบอกเล่า ถ่ายทอดเรื่องราวการผลิตผ้าคราม วิถีชุมชน มนต์เสน่ห์แห่งประวัติความเป็นมาวัฒนธรรม และภูมิปัญญา เว็บไซต์กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้สร้างศูนย์การเรียนรู้ โดยมีบริการออนไลน์ อีเซอร์วิสเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา ยูทูปเป็นการบอกเล่า

เรื่องราวการผลิตนั้นๆผ่านสื่อ ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้บริโภคถึงผลิตภัณฑ์ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จีไอ(GI) มีกรรมวิธีดั้งเดิมในการผลิตผ้าคราม สร้างเอกลักษณ์และมีคุณค่าในการอนุรักษ์ 2) สื่อออนไลน์ ได้แก่ แผ่นพับและใบปลิว มีข้อมูลประวัติความเป็นมาของกลุ่มทอผ้า บ้านพินนา ที่มาของคราม วิธีย้อมครามแบบดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์ และแหล่งท่องเที่ยว โปสเตอร์ เสนอภาพถ่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ผ้าผืน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ไวนิล เป็นป้ายงานเครือข่ายของกลุ่ม แจกข่าวสารงานสัมมนา ประชุม ฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมและแจกข่าวสารต่างๆ โปสเตอร์สื่อการสอน เป็นข้อมูลกรรมวิธีการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และสติ๊กเกอร์ เป็นสื่อสินค้าโอท็อป สินค้าชุมชน ที่มีชื่อ คิวอาร์โค้ด ไลน์ และเบอร์ติดต่อ แบบกระชับ โดยใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการสื่อสารที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา

นวัตกรรมการสื่อสารของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางความคิดและวิธีการ เรียนรู้ ที่มีพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อย่างเป็น ขั้นตอน เป็นการจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ และเป็นไปเพื่อความเปลี่ยนแปลงด้วยความ เข้าใจอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่ใช้ช่องทางการสื่อสาร คือ สื่อออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก รองลงมาคือ การตลาดเชิงกิจกรรม เช่น การจัดแสดงสินค้าตามหน่วยงาน และสื่อดั้งเดิม เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์น้อยที่สุด โดยกลุ่มผู้ผลิตผ้าย้อมครามนคร ได้ร่วมงาน (วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์) แสดงสินค้าโดยพัฒนาชุมชนจังหวัด พณิชยจังหวัด และหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดสกลนคร มีกิจกรรมทางการตลาดตลอดทั้งปี แต่ละกลุ่มจะหมุนเวียนตาม โค้วต้าในแต่ละรอบ แต่กลุ่มผ้าย้อมครามเพิ่มขึ้น ทำให้โค้วต้าออกแสดงสินค้าไม่ทั่วถึง ทำให้หน่วยงานภาครัฐ ได้เข้ามาส่งเสริมให้ใช้สื่อออนไลน์ เป็นช่องทางในการนำเสนอและจำหน่ายสินค้า แต่บางกลุ่มยังขาดประสบการณ์ในการใช้สื่อออนไลน์ และขาดความต่อเนื่องในการใช้งานและงานโอท็อป สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิด ทฤษฎีแพร่กระจายนวัตกรรม Everett Roger (1995) (Diffusion of Innovation Theory) โดยทฤษฎีนี้ เน้นความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งและสังคมนั้นรับเข้าไปใช้สิ่งใหม่ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญชู บุญญลิขิตศิริ (2553) การพัฒนากระบวนการสร้างความรู้ในชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน สำหรับนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา

ปราชญ์ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดรูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนที่ยั่งยืนแก่ปราชญ์รุ่นใหม่หรือผู้ที่สนใจ เพื่อกระจายองค์ความรู้อันจะส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันพัฒนาชุมชนของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้ชุมชนเกิดการสร้างความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรัชญา เวสารัชช (2538) กล่าวว่าปัจจัย

ที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ทั้งศูนย์การเรียนรู้ องค์การของรัฐและเอกชน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ต่อไป นอกจากนี้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาของประเทศสามารถยังสามารถนำรูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ในการเพื่อส่งเสริมให้สามารถเรียนรู้ร่วมกันตามความสนใจและความถนัดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตให้สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว ชุมชนและสังคม ได้อย่างยั่งยืน

นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการ ในการพัฒนาต่างๆ ในรูปแบบกระบวนการสื่อสารในหลายลักษณะ ทั้งจากภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไปสู่ประชาชนในรูปแบบสร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในภาคปฏิบัติของประชาชน เป็นการสื่อสารเพื่อทางเลือกการพัฒนาของประชาชนและชุมชนระดับต่างๆทั้งในลักษณะที่ขยายผลความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แข็งและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ รวมไปถึงภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนรวม ตลอดจนสื่อสารแบบสองทาง สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในภาคสังคม สอดคล้องแนวคิดของ (Viergever 2010) กล่าวไว้ว่า เราสามารถพัฒนาแนวคิดและสร้างรูปแบบบูรณาการงานสื่อและการสื่อสาร ให้เป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงในบริบทความเป็นจริงหลากหลายของสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550) งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ของไทย วรรณิต พุทธิโกษา (2554:1-4), บุญชู บุญลิขิตศิริ (2553): บทคัดย่อ, มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553): บทคัดย่อ, เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จ าริณกุล (2554): บทคัดย่อ, สุชาดา น้ำใจดี (2552): บทคัดย่อ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยทีมงานวิจัยของสถาบัน ได้นำองค์ความรู้ในด้านต่างๆ พร้อมกำลังพัฒนาให้ผ้าฝ้ายอ้อมครามจลิตสิทธ์เครื่องหมายการค้า “ฮาลาล” เพื่อให้ชาวมุสลิมสามารถใช้เป็นผ้าปิดหน้า ผ้าพันคอ โดยใช้นวัตกรรมใหม่ๆ

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกลนครร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จังหวัดสกลนคร ในการพัฒนา แอปพลิเคชัน “KRAM” “MBOOK” เป็นดิจิทัลไกด์บุ๊ก คู่มือนักท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูลสินค้าร้านผ้าฝ้ายอ้อมคราม โดยการร่วมใจของคณะกรรมการประชารัฐ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีรูปแบบการอนุรักษ์คือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชนบ้านพันนา โดยให้ข้อมูลโดยมีการทำแผ่นพับ เว็บไซต์ ศึกษาดูงาน ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร่วมกับ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร เป็นสถาบันที่สนับสนุนความรู้และข้อมูล การพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิจัย พัฒนา หมู่บ้านต้นแบบในการพัฒนาผ่านสื่อ เว็บไซต์ และไลน์

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร เป็นสื่อกลางให้ชุมชนนำสินค้ามาจัดจำหน่าย ได้ที่ เว็บไซต์ ไลน์ และจัดหาสถานที่ในการจัดจำหน่ายให้กับชุมชนทั่วประเทศโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ใดๆ

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร ได้มีการฝึกอบรมเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใน รูปแบบใหม่ๆและศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาความรู้ และสามารถได้จัดจำหน่ายสินค้าไปต่างประเทศ เพื่อต้องการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายค้าปลีกค้าส่งในจังหวัดสกลนคร เพื่อให้สามารถ ตอบสนองความต้องการข้อมูลข่าวสารได้อย่างอิสระมากขึ้น สอดคล้องงานวิจัยของ กาญจนา แก้วเทพ และนิคม ชัยขุนพล, 2555 ว่าอิทธิพลของเทคโนโลยีของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ขยายตัวอย่าง รวดเร็วผ่านอุปกรณ์ และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ทำให้สื่อใหม่เติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งเกิดจาก การที่สื่อใหม่เป็นธุรกิจที่น่าบุกเบิกในสายตาของภาคเอกชน รวมทั้งเป็น โอกาสที่ภาครัฐสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ทดแทนการสื่อสารแบบเดิมๆ ที่เริ่มสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ได้ลดลง ส่วน ผลกระทบของสื่อใหม่คือการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ชีวิตประจำวันของคนในสังคม

การแทรกซึมเข้าไปในพื้นที่ของสถาบันธุรกิจ สถาบันการศึกษา การแพทย์ การทหาร การเมืองฯลฯ ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆเช่น บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ บริการหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น และพื้นที่ทางวิชาการที่สื่อใหม่ทำทลายทฤษฎีของสื่อมวลชนแบบเดิมๆ สอดคล้องงานวิจัยของ สุภารัตน์ เหลาฉลาด, 2547 อ้างใน กัญญาภัทร แจ่มแจ้ง, 2558 กล่าวไว้ว่า นวัตกรรมเกิดจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกริเริ่มแนวคิดใหม่ กระบวนการใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ รวมถึงการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ต่างๆออกไป เพื่อประโยชน์ต่อการทำงานและ องค์กร โดยพิจารณาตั้งแต่ความสามารถในการหาความรู้หาโอกาสในการพัฒนา การคิดค้น แนวทางเพื่อริเริ่มพัฒนา โดยการแสดงออกถึงการเป็นผู้นำหรือผู้ริเริ่มจนสามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่ ได้พัฒนาขึ้น

การพัฒนาการสื่อสารและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความริเริ่มของชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับสังคมโลกด้วยตนเองสอดคล้องกับความจำเป็นของสังคมสมัยใหม่ที่จะทำให้ชาวบ้านและ ชุมชนในท้องถิ่นต่างมีความสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น สามารถสืบสานประเพณีอันเป็น มรดกทางสังคมและสิ่งที่เป็นทุนเดิมให้บูรณาการกับเงื่อนไขของโลกภายนอกด้วยการจัดการที่ดีซึ่ง จะเป็นพลังริเริ่มสร้างสรรค์นำไปสู่ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาค

ประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ ชีรัสชาวัต(2553) กล่าวว่า องค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน

หน่วยงานราชการระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยผลักดันหรือสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ท้องถิ่นให้มีการแสดงด้านภูมิปัญญาความรู้ ความสามารถ พัฒนาผลิตภัณฑ์ เปิดโอกาสให้ชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญา โดยการนำสื่อออนไลน์ นวัตกรรมใหม่ๆเข้ามามีส่วนสร้างการใช้ ไลน์ เฟซบุ๊ก ยูทูป อินสตราแกรม แอปพลิเคชัน เว็บไซต์ เพื่อนำสินค้าชุมชนกระจายไปกับสื่อใหม่ ทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สามารถขายได้ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้ มีการสวมใส่ผ้าฝ้ายย้อมครามเพื่อแสดงและบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดการสูญหายและเกิดการอนุรักษ์ ผสมผสานสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ซึ่งจะเป็นผลดีกับชุมชนและประเทศชาติ ส่งผลให้สินค้าทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่รู้จัก สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่สนใจและอยากเป็นผู้สืบทอด

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

- 1.สามารถนำผลวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนากระบวนการสื่อสารให้กับชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น
- 2.หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการ สามารถนำผลวิจัยในครั้งนี้มาปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมสื่อสารเพื่อมาพัฒนาชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากระบวนการสื่อสารที่สร้างทักษะ ต่อยอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ควรพัฒนานวัตกรรมสื่อสารให้มีความสอดคล้องกับชุมชน และให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

บรรณานุกรม

- ชิตาภา สุขพลำ.(2548). การสื่อสารระหว่างบุคคล,กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Sutisa Songleknok,(2014).กลยุทธ์การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าอ้อมครามสกกลนครวารสาร :
พระนครศรีอยุธยา:สำนักงานวารสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ศึกษาศาสตร์ปริทรรศน์.
- ประกอบ ใจมั่น.(2539).การศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ใน การเรียนการสอน ในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ.
- ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541).ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ :
กิจกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.
- Rogers, Everett M. (1983). Diffusion of Innovations. 3ed ed. New York:
The Free Press of Glence.
- กรมวิชาการ (2538) การสอนตามแนวการสอนของกรมวิชาการ,กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์
ลาดพร้าว.กระทรวงศึกษาธิการ,แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวง พ.ศ.2539
– 2550.
- รุ่ง แก้วแดง (2542) ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มติชน. สำนักนโยบายและแผนการศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม.
- อนุก นาคะบุตร. (2536). ข่าวสารข้อมูลกับความยั่งยืนของการพัฒนา: ในคนกับดิน น้ำ ป่า จุด
เปลี่ยนแห่งความคิด.กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ปฐม นิคมานนท์. (2538:279-281). การค้นคว้าความรู้และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนบท
ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2535). “ภูมิปัญญาไทย”. วารสารพัฒนาชุมชน. 31, 5 (พฤษภาคม). สันติสุข
กฤดากร,
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). พลังท้องถิ่น : บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2538).ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: พับลิคิสิเนสพรีนส์
- วิรัช ฤทธิรัตนกุล, การประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537),
- เกศินี จุฑาวิจิตรกสิณี จุฑาวิจิตร.(2542) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นครปฐม:
สถาบันราชภัฏนครปฐม,

พรทิพย์ ชนะคำ.(2547). กลยุทธ์การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่น ของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ .

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/กรุงเทพฯ.

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ.(2538).ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน:กรณีศึกษาชุมชน

อีสานใต้.วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เอกวิทย์ ฦ ถलग.(2541). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ ของ

ชาวบ้านไทย. นนทบุรี : โครงการกิตติมณี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วิรัช ฤทธิรัตนกุล.(2537).การประชาสัมพันธ์, กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) .การสังเคราะห์นิยามและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ :

วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. ปีที่1 ฉบับที่1 (ม.ค.-มิ.ย.2551).

จำลอง วิบูลย์ปิ่น.(2545).ศิลปหัตถกรรมผ้าทอชาวในจังหวัดนครปฐม . สถาบันราชภัฏนครปฐม/

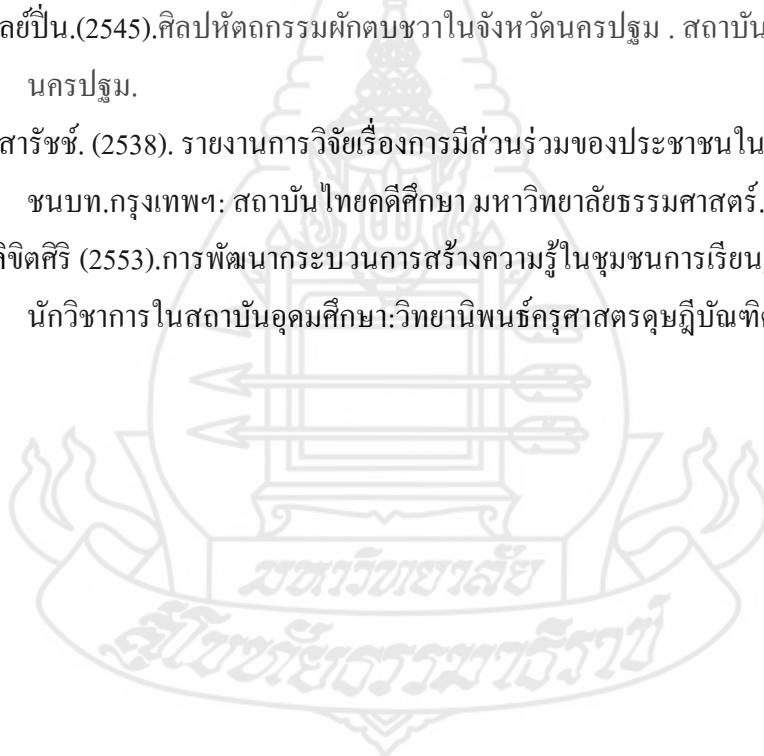
นครปฐม.

ปรัชญา เวสารัชช. (2538). รายงานการวิจัยเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนา

ชนบท.กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญชู บุญลิขิตศิริ (2553).การพัฒนากระบวนการสร้างความรู้ในชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน สำหรับ

นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา:วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

แบบสัมภาษณ์เรื่อง : การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา
จังหวัดสกลนคร

คำชี้แจง : สำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท สาขา นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ข้อมูลต่างๆ ที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในเชิงวิชาการและจะไม่มีผลกระทบในแง่ลบแก่ท่านผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด จึงขอ ความร่วมมือจากท่าน ได้ให้คำตอบในแบบสอบถามฉบับนี้ด้วยความจริงทุกประการ ทั้งนี้คงได้รับความกรุณาจากท่าน ทางผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

2. แบบสัมภาษณ์ นี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จากผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 7 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 21 คน ได้แก่ (1) ปราชญ์ ชาวบ้าน จำนวน 1 คน (2) ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาล ตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน (3) กลุ่มทอผ้า จำนวน 5 คน (4) เยาวชน จำนวน 3 คน (5) นักธุรกิจ จำนวน 3 คน (6) หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 แห่ง ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาส่งเสริมพัฒนา ชุมชน ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าและการตลาด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สกลนคร และประธานสภาอุตสาหกรรม จังหวัดสกลนคร (7) ผู้บริหารสถาบันการศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ รองอธิการบดีประจำวิทยาเขตสกลนคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสกลนคร นักวิจัย ปฏิบัติหน้าที่ หัวหน้างานวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และหัวหน้างาน บริการวิชาการ กองบริหารการวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดสกลนคร การสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 50 คน ได้แก่ กลุ่มการ สื่อสารที่เป็นทางการ จำนวน 12 คน และกลุ่มการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 38 คน

2. **แบบสอบถาม** แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

ตอนที่ 2. กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านพันนา

จังหวัดสกลนคร

ตอนที่ 3. นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา

จังหวัดสกลนคร

ผู้จัดทำขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือ

นางสาวนันท์นภัส อติเวศย์อังกูร

นักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

โทรศัพท์ 086-864-0838

Email : nannapatatiwetangkoon@gmail.com

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

“การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายข้อมครามบ้านพันนา จังหวัดสกลนคร ”

ตอนที่ 1

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมายลงใน หรือเติมข้อความตามความเป็นจริง

ชื่อ-นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์) .....

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ

ระบุ..... ปี

3. ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ปริญญาตรี.

- สูงปริญญาตรี อื่นๆระบุ.....
4. อาชีพ
- ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน
- ธุรกิจส่วนตัวเกษตรกร รับจ้าง
- พ่อบ้าน แม่บ้าน อื่นๆ ระบุ.....
5. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพทอผ้า
- 1-2 ปี 3-4 ปี
- 4-5 ปี อื่นๆระบุ.....
6. ตำแหน่งปัจจุบัน.....

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ : กระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม
(S-ผู้ส่งสาร/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชน/ประชาชน/หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา)

2.1 ท่านมีขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้รับสารอย่างไร

.....

..

2.2 การส่งสารของ (ผู้นำชุมชน/หน่วยงาน/สถาบันการศึกษา) ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์อย่างไร
เพื่อให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรม

.....

.

2.3 สื่อออนไลน์มี ข้อดี/ข้อเสีย กับท่านอย่างไร

.....
...

(M-ข่าวสาร /เนื้อหา/ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

2.4 รัฐบาลมีโครงการ“หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” OTOP มีผลดีกับชุมชนอย่างไรบ้าง

.....
...

2.5 ปัจจุบันสินค้าโอท็อปในชุมชน (ผ้าฝ้ายย้อมคราม) มีการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ประเภทใดบ้าง

.....
...

2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน (ผ้าฝ้ายย้อมคราม) ควรจะอนุรักษ์อย่างไรเพื่อให้สูญหาย

.....
...

(C-ช่องทางสื่อ/กิจกรรม)

2.7 ปัจจุบันท่านได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อใดมากที่สุด วิทยู โทรทัศน์ โทรศัพท์ เสียงตามสาย
ป้ายโฆษณา แผ่นพับ วนิล หนังสือนิตยภัฒ เฟซบุ๊ก ไลค์ ยูทูป เว็บไซต์

.....
...

2.8 ท่านคิดว่ในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ ประเภทใดบ้าง

.....
...

2.9 สื่อประเภทใดที่เข้าถึงการรับรู้ของท่านมากกว่ากัน

ระหว่างสื่อออฟไลน์ (หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร) กับ สื่อออนไลน์ (เฟซบุ๊ก เวปไซด์ ยูทูป)

.....

...

(R-ผู้รับสาร /กลุ่มสตรีทอผ้าประชาชน/เยาวชน)

2.10 ท่านอยากให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังคงอยู่ต่อไปในรูปแบบใด

.....

...

2.11 นโยบายทางการเมืองมีผลกระทบต่อชุมชนหรือไม่

.....

...

2.12 ท่านคิดว่าในอนาคตชุมชน ควรกำหนดทิศทางการอนุรักษ์อย่างไร

.....

...

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ : นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมคราม

3.1 สื่อใหม่ (เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูป อินสตาแกรม แอปพลิเคชัน) มีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตวิถีชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

..

3.2 สังคมออนไลน์สามารถกระตุ้นผู้ที่สนใจ สืบสานต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้อย่างรวดเร็วหรือไม่

.....

..

3.3 ท่านคิดว่าทางกลุ่มควรมีการพัฒนาและปรับปรุงการใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลอย่างไร

.....

ภาคผนวก
ภาพลงพื้นที่ภาคสนาม

ศูนย์เรียนรู้ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ศูนย์ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

OTOP

คณะกรรมการบริหารกลุ่มทอผ้าบ้านพันทนา

ปราชญ์ชาวบ้าน (นางคำพูล สุราชวงศ์)

นางคำพูล สุราชวงศ์
ปราชญ์ชาวบ้าน

นางสาวนันท์นภัส อติเวศย์อังกูร ลงพื้นที่ภาคสนาม

จุดเรียนรู้ (การย้อมสีธรรมชาติ)

จุดเตรียมวัตถุดิบ

ช่างทอผ้าให้ข้อมูลแบบสอบถาม

ผลิตภัณฑ์แปรรูป

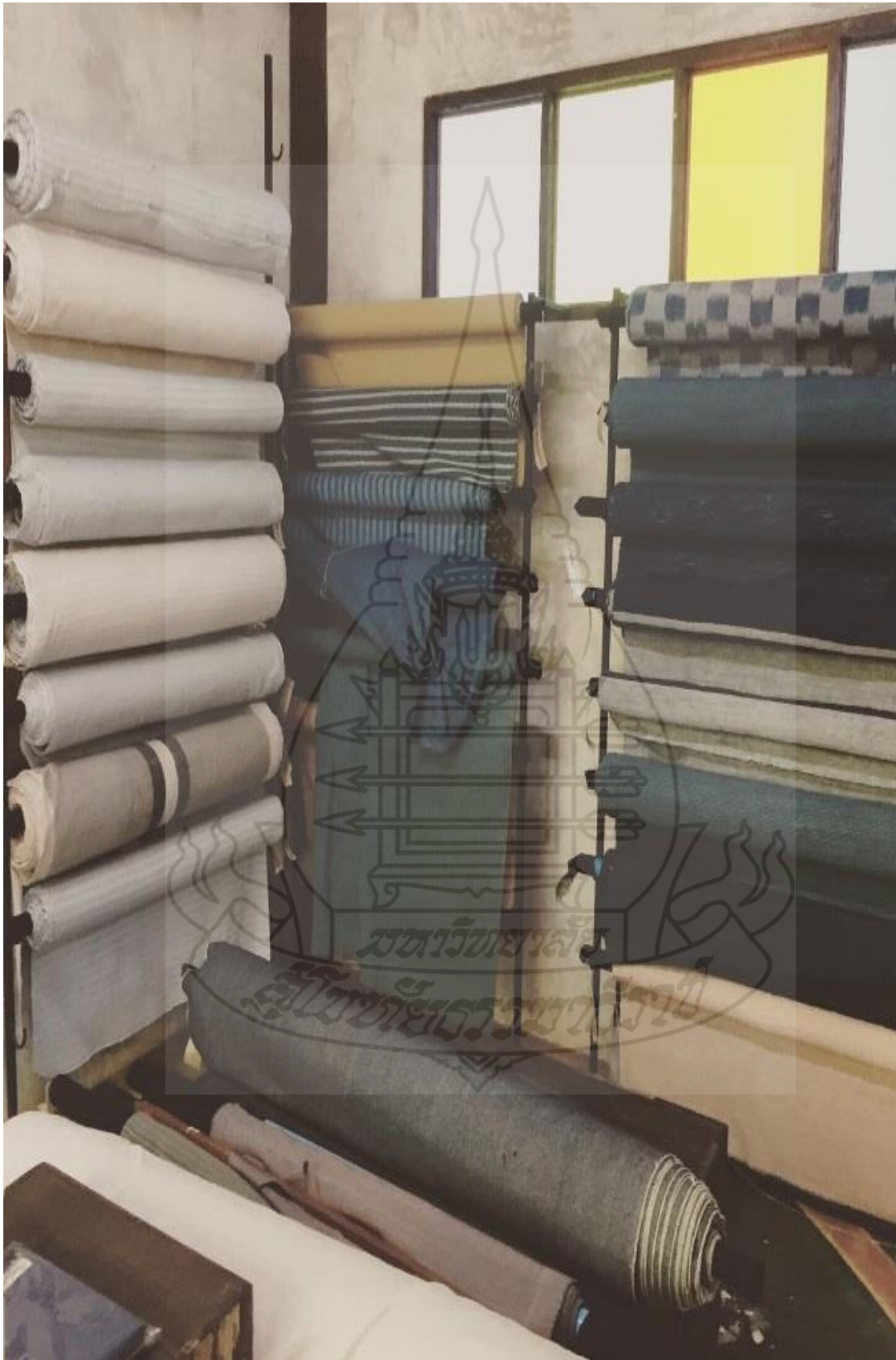
ผลิตภัณฑ์แปรรูป

ผ้าฝ้ายย้อนคราม (ผ้าทอพื้น)

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

ผู้ประกอบการ ครามสกกล

ผู้ประกอบการ จีราพรผ้าคราม

ประชาสัมพันธ์ทางสื่อโทรทัศน์

ประชาสัมพันธ์ทางสื่อโทรทัศน์

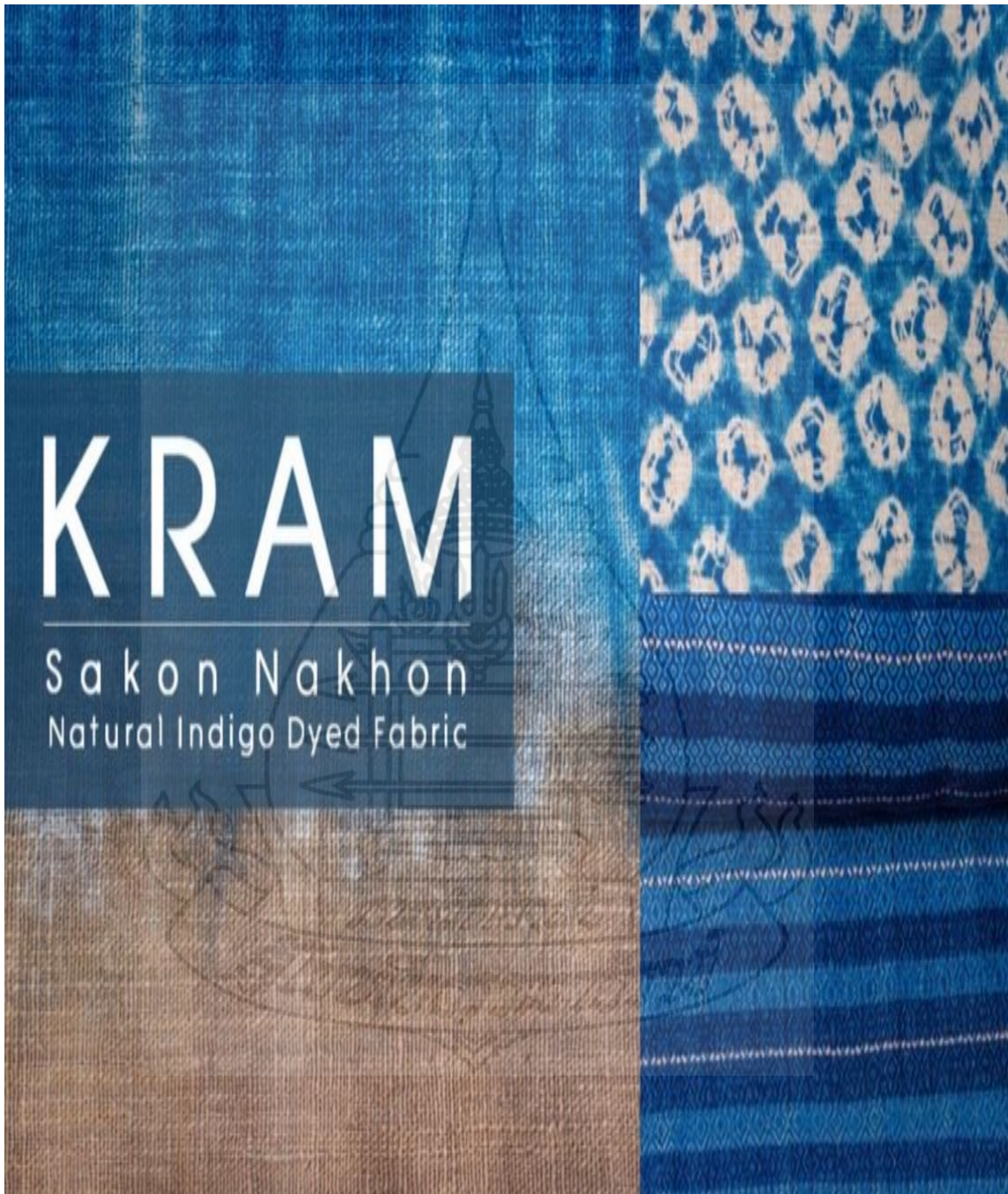
รายการโทรทัศน์ Thai PBS

แอปพลิเคชัน “ครามสกนนคร”

แอปพลิเคชัน-เอ็มบู๊ท

ฟรี! KRAM

Sakon Nakhon
Natural Indigo Dyed Fabric

80
ROOT
เฉลิมฉลอง 80 ปี ชาต

เรียนรู้วิถีแห่งครามกับ
“ปราชญ์” แห่งผ้าย้อมครามธรรมชาติสกลนคร
ครามสกลนคร ครามของโลก

ดาวน์โหลดได้ที่

Download on the
App Store

ANDROID APP ON
Google play

แอปพลิเคชัน

“ปราชญ์” แห่งผ้าข้อมครามธรรมชาติสีกาลนคร

สกลนคร
เมืองแห่งพายัพ งามธรรมชาติ

ลายผ้าคราม   คราม

Q&A   สกลนคร

MultiMedia
Book
EXPLORATION

“ลายมัดหมี่โบราณ”   “ลายมัดหมี่คัน”   “ลายมัดหมี่ข้อม”   “ลายทอผ้าคราม สลับสีเปลือกไม้”

บ้านพันนานคร   บ้านเชิงคอบ   บ้านอากาศอำนวย   บ้านคงเสียว   บ้านคำชะ   บ้านครามสกล   บ้านวานรนิวาส   บ้านอุนดง   บ้านรุณดี   บ้านคอเรือ

แผ่นพับ

ศูนย์การเรียนรู้ ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา 133 หมู่ที่ 1 ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

สกลนคร
กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา
ดงคราม

โครงการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
www.deqp.go.th

ปราชญ์ชาวบ้าน “นางคำพูล สุราชวงศ์”

นางคำพูล สุราชวงศ์
ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านพันนา
เบอร์โทรศัพท์ 095 1692633

เกียรติประวัติ

เกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศประเภทผ้าฝ้าย จังหวัดสกลนคร
รางวัลชมเชยกลุ่มอาชีพสตรีจังหวัดสกลนคร
รางวัลองค์กรสตรีดีเด่น
รับรางวัลผู้นำอาชีพก้าวหน้าของจังหวัดสกลนคร
รางวัลคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลดีเด่น
รางวัลบทบาทดีเด่นการพัฒนาองค์กรสตรี
รับใบประกาศเกียรติคุณ กลุ่มอาชีพสตรีดีเด่นในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
รับใบประกาศรับรองคุณภาพผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติจากกรมส่งเสริมการเกษตร
ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ้ามัดหมี่ เลขที่ 56769-4070/17
ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ้าคลุมไหล่ เลขที่ 57658-622/246
ผลิตภัณฑ์ผ้าคราม ได้รับการคัดสรรระดับประเทศ มาตรฐานสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว

ระยะทางจากสนามบินสกลนคร 70 กม.
ระยะทางจากสนามบินอุดรธานี 100 กม.
ห่างจากตัวอำเภอสว่างแดนดิน 12 กม.
การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง
สามารถเลือกขึ้นรถโดยสารปรับอากาศที่มีผู้ส่งผ้าฝ้ายไป
โดยและตัวอำเภอสว่างแดนดินไปทางต.พังโคน ประมาณ
12 กิโลเมตร หรือจากสถานีรถไฟบ้านพันนาไปทางจ.อุดรธานี
ศูนย์จะอยู่ห่างจากต.พังโคน ประมาณ 17 กิโลเมตร

ศูนย์เรียนรู้ผ้าทอที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา บ้านเลขที่ 133 หมู่ที่ 1 บ้านพันนา
ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

รายละเอียดเพิ่มเติม กรุณาส่งเสริมการตลาดและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 49 พระราม 6 ซอย 30 พญาไท กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์/โทรสาร 0 2298 5653

วิธีการย่อมกราคม

วิธีการย้อมคราม เมื่อได้น้ำครามที่ให้สีเขียวอมเหลืองเท่านั้น จึงจะสามารถนำมาย้อมได้ ควรเตรียมน้ำครามไว้ครั้งละหลายๆ หม้อ การย้อมให้นำฝ้ายที่ล้างไขมันแล้วและฝ้ายที่มัดหมี่แล้วลงย้อมในน้ำครามที่มีความร้อน จึงจะย้อมได้

วิธีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลและทดสอบ และคืนด้วยมือในน้ำครามหลายๆหม้อ ใน 1 หม้อ จะย้อมได้แค่ครั้งเดียว ถ้าหากย้อมติดครบตามจำนวนหม้อครามตามต้องการแล้วให้ล้างออกด้วยน้ำสะอาด จนไม่เหลือสีครามออกมาในน้ำล้าง นำไปผึ่งให้แห้งแล้วจึงนำเส้นฝ้ายไปทอ

การผลิตน้ำคราม

ต้นครามและคุณสมบัติที่พิเศษ

ต้นคราม เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิตน้ำคราม เพื่อนำน้ำครามมาย้อมสีฝ้าย ต้นครามเป็นพืชล้มลุก มีลักษณะเป็นทรงพุ่ม เมื่อต้นครามมีอายุได้ 3 - 4 เดือน ใบและกิ่งจะมีคุณสมบัติพิเศษเมื่อผ่านกระบวนการหมักตามขั้นตอนจะได้น้ำหมักมีสีน้ำเงิน ต้นครามสามารถขยายพันธุ์ได้ในช่วงเดือน เมษายนถึงสิงหาคม ต้นครามขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดเท่านั้น

คุณสมบัติของคราม

เส้นฝ้ายที่ผ่านการย้อมครามแล้ว เมื่อนำไปทอเป็นผืนผ้าหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายแล้ว จะมีคุณสมบัติพิเศษ ในการป้องกันความร้อนจากแสงแดดที่มี รังสีอัลตราไวโอเล็ตได้เป็นอย่างดี ป้องกันความร้อนและอันตรายจากแสงแดดได้นาน รักษาผิวได้ร่มผ้า ไม่ให้ได้รับผลกระทบจากแสงแดดโดยตรง นอกจากนี้ผ้าครามยังมีคุณสมบัติเป็นตัวยาสำคัญในการรักษาโรคผิวหนังเป็นกระสลายหรือตัวยาสมุนไพรให้แทรกซึมผ่าน ทางผิวหนังได้เป็นอย่างดี

การผลิตน้ำคราม

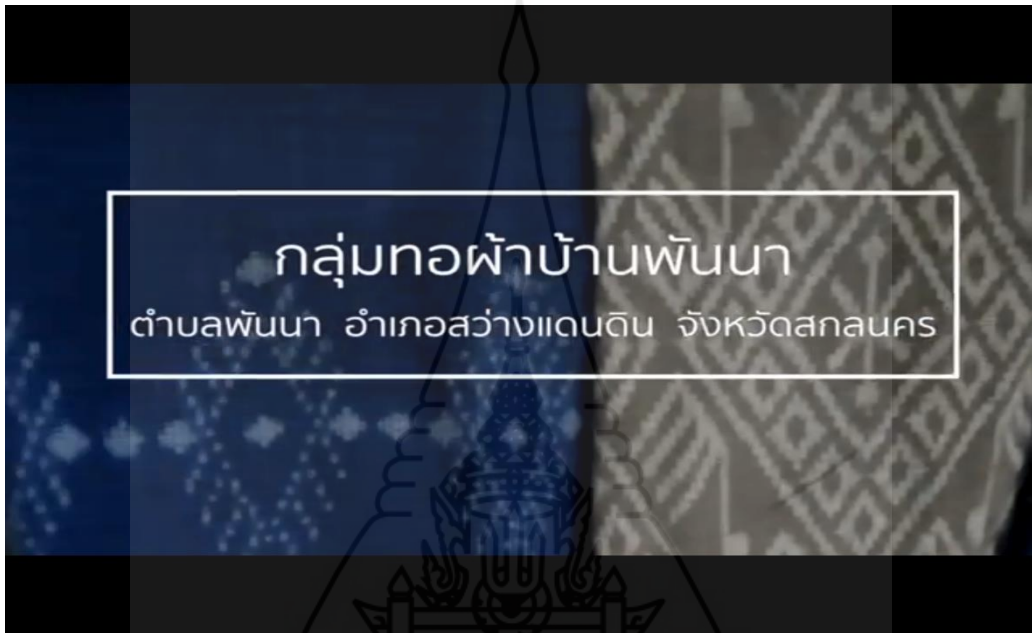
การเตรียมใบคราม

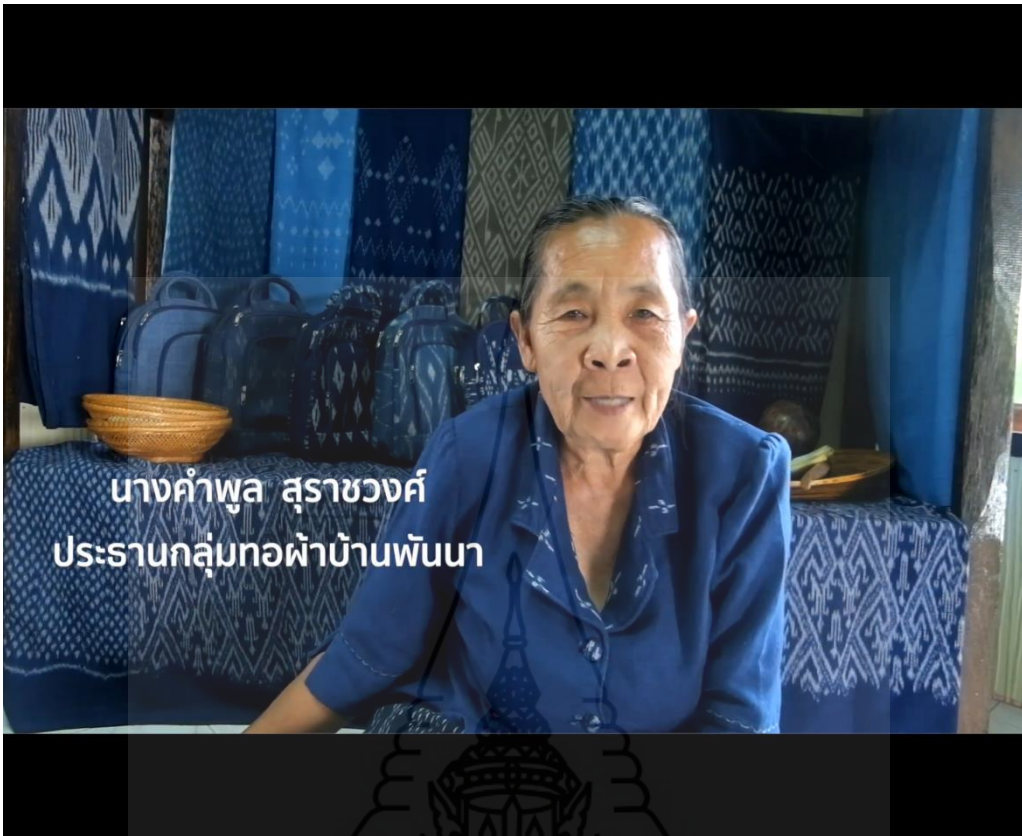
1. เมื่อครามมีอายุ 4 เดือน ใบแก่พอเหมาะให้เริ่มเก็บเกี่ยวคราม ทั้งกิ่งและใบมามัดรวมกัน ขนาดก้อนละ 500 กรัม
2. นำกิ่งและใบครามที่ทำเป็นมัดลงไปแช่น้ำ 18 - 24 ชั่วโมง
3. แยกกากใบทิ้ง เติมน้ำจนท่วมกากลงไปให้ล้นน้อยจนน้ำครามเหลืองเข้ม มีฟองสีน้ำเงิน

ขั้นตอนการทำสี/การก่อกหม้อคราม

1. นำเนื้อครามผสมกับน้ำซี้เก่า สักส่วน เนื้อคราม 360 กรัม ต่อน้ำซี้เก่า 1 ลิตร
2. พักน้ำครามไว้ในภาชนะที่เย็นและมืดซิด
3. ตักน้ำคราม (โจก) ตูทุกวัน วันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น
4. เติมน้ำส่วนผลกลงไปเพื่อให้เกิดปฏิกิริยา (แบบภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น มะเฟือง มะขาม

รูป

เฟซบุ๊ก

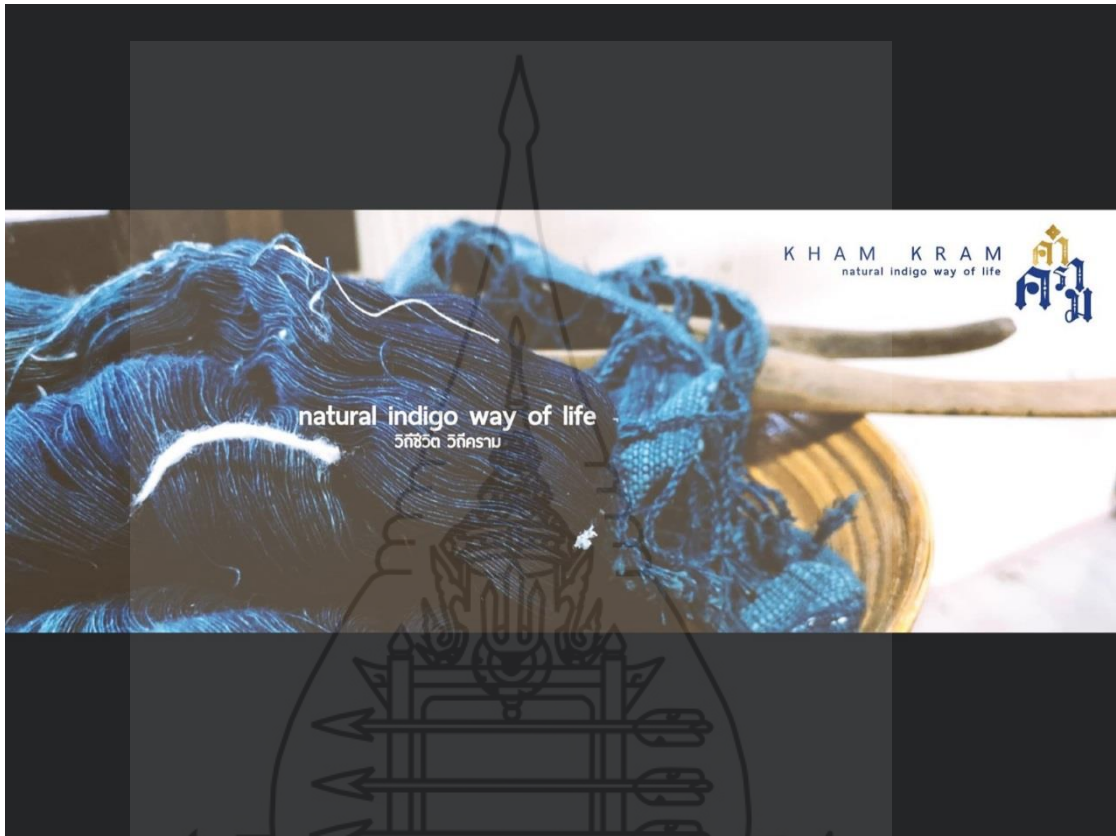

คำคราม พันนา สกลนคร

เฟชบุ๊ก

ชุมชนท่องเที่ยวโอท็อป

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP

นวัตกรรมวิถี สกลนคร

**พบกับที่สุดแห่งความอุดมสมบูรณ์
เพิ่มพูนความสุขในเมือง 3 ธรรม**

ปล่อยให้ธรรมะ: ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม นำพาทุกท่านออกเดินทางไปค้นหาเพื่อสัมผัสสัมผัสเสน่ห์
แห่งวัดวิถีที่มีถึงเอกลักษณ์ / อัตลักษณ์อันน่าหลงใหลในทุกมิติการท่องเที่ยวทั้ง 18 อำเภอ ที่รวมพลังเป็นหนึ่งเดียว
พร้อมเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวให้ได้สัมผัสความงดงามของอารยธรรมแดนอีสาน
และเรียนรู้ประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าที่หาไม่ได้จากที่ใดในโลก

"สกลนคร...นครแห่งนครทั้งมวล"

กลุ่มทอผ้าบ้านพันนา

ทวิสเตอร์ – ไทยตำบล

ThaiTambon
ไทยตำบล ดอท คอม .com

ข้อมูลตำบล ไอทอป สินค้าไอทอป อีคอมเมิร์ซ ผู้ผลิตไอทอป ข่าว/กิจกรรม สารสนเทศ

กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านพันนา

กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านพันนา
จ. 135 หมู่ 1 บ้านพันนา อ.บรบือ จ.อุดรธานี ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร 47240

ติดต่อ : คุณคำพูล สุราชวงศ์
โทร : 0 042 729117, 089 840 1343

เรื่องราวของผลิตภัณฑ์/ภูมิปัญญา

เรื่องราวของผลิตภัณฑ์/ภูมิปัญญา
จำนวนทั้งสิ้น 358 คน

การจัดการ
จัดตั้งกลุ่มเมื่อ ปีพ.ศ. 2535

อาชีพหลัก
ทำนา

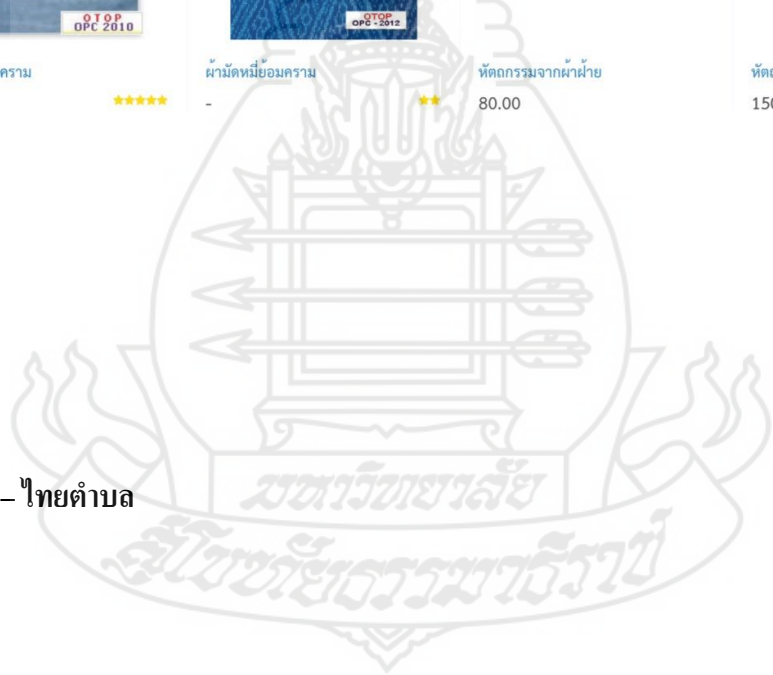
อาชีพเสริม
...

thaitambon.com

★ สินค้าโอท็อป

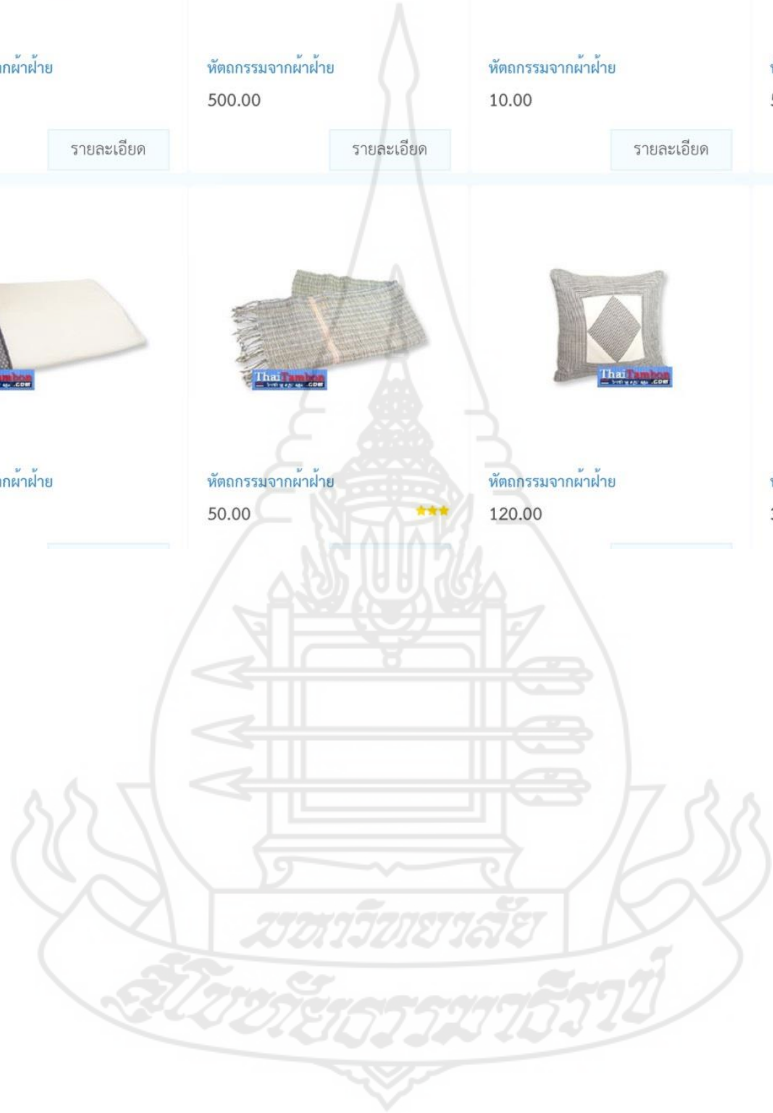
ผ้าเอสกปรงสีธรรมชา.. 800.00	ผ้ามัดหมี่ลายโบราณ 1200.00	ผ้ามัดหมี่ลายคลื่นสลับ.. -	ผ้าคลุมไหล่ -
รายละเอียด	รายละเอียด	รายละเอียด	รายละเอียด
ผ้าฝ้ายย้อมคราม -	ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม -	หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 80.00	หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 1500.00
★★★★★	★★		

ทวิสเตอร์ – ไทยตำบล

thaitambon.com

 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 1200.00 รายละเอียด	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 500.00 รายละเอียด	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 10.00 รายละเอียด	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 50.00 รายละเอียด
 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 650.00	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 50.00	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 120.00	 หัตถกรรมจากผ้าฝ้าย 350.00

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวนันท์นภัศ อติเวศย์อังกูร
วัน เดือน ปีเกิด	28 เมษายน 2517
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ประวัติการศึกษา	ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร พ.ศ. 2548
สถานที่ทำงาน	ร้านสกลการ์เมนต์ 1477/5 ถนนยุวพัฒนา ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000
ตำแหน่ง	เจ้าของกิจการ

